

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

KIRSAL TURİZMİN SOSYO-EKONOMİK YAPIYA ETKİSİ VE FETHİYE
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
METİN UÇAR

Danışman
YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN ÇEKEN

NİSAN, 2010
MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

KIRSAL TURİZMİN SOSYO-EKONOMİK YAPIYA ETKİSİ VE FETHİYE ÖRNEĞİ

METİN UÇAR

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 22.05.2010

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 22.04.2010

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Füsun BAYKAL

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Zafer ÖTER

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Nurgün OKTİK

NİSAN, 2010
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14.10.2010 tarih ve 477/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 25/4 maddesine göre, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Metin UÇAR'ın "KIRSAL TURİZMİN SOSYO-EKONOMİK YAPIYA ETKİSİ VE FETHİYE ÖRNEĞİ." adlı tezini incelemiş ve aday 22.10.2010 tarihinde saat 13:30 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine ay. bir. liğ. ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

Üye

Prof. Dr. Füsün BAYKAL

Üye

Yrd. Doç. Dr. Zafer ÖTER

YEMİN

Yükseklisans tezi olarak sunduğum “Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi Ve Fethiye Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12.05.2010

Metin UÇAR

İMZASI

Metin Uçar

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı :

Adı :

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe :

Y. Dil :

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta

Yeterlilik

O

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÇEKEN, Hüseyin

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Kırsal Turizm İle İlgili Temel Kavramlar
2. Kırsal Turizmin Etkileri
3. Fethiye Yöresinde Kırsal Turizm Potansiyeli

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Turizm
2. Alternatif Turizm
3. Kırsal Kalkınma
4. Kırsal Turizm

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.

1. Tourism
2. Alternative Tourism
3. Rural Development
4. Rural Tourism

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Metin Kaya

Tarih : .22/ 05/2010

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Metin UÇAR

Doğum Yeri : Fethiye

Doğum Yılı : 1981

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1995-1999 : Şefika Pekin Anadolu Meslek Lisesi

Lisans 2001-2006 : Muğla Üniversitesi

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

ÖN SÖZ

Günümüz koşullarında giderek değişen ve farklılaşan tatil istekleri, turizm olayına katılmayı planlayan veya aktif olarak turizme katılan insanların farklı turizm çeşitlerine yönelmelerine sebep olmaktadır. Giderek daha fazla stresin, zorluğun ve kargaşanın yaşandığı şehir yaşantısı kişileri daha sakin, doğaya dönük ve ekolojik alanlara yöneltmektedir. Gerek insanların yaşantılarındaki bu ve benzer sorunlar gerekse doğayı koruma bilincinin artması talep gören turizm çeşitleri arasında kırsal turizmin daha fazla öne çıkmasına neden olmaktadır.

Kırsal turizmin bu yükselişi araştırmaya değer bir konu olarak bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Çalışmada kırsal turizm, tarım ve turizmin bir arada sürdürülebildiği ender yörelerden biri olan Fethiye ilçesi bazında araştırılmış; kırsal turizmin ilçeye ne gibi sosyo-ekonomik etkileri olduğu gibi bu çalışma da benim çabalarım haricinde pek çok kişinin emeğiyle ortaya çıkmıştır. Bu uzun çalışma sürecinin her aşamasında beni yönlendiren, öneri ve eleştirileriyle çalışmamam yön verip yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN'e engin görüş ve bilgilerinden yararlanma imkanı bulduğum, fikirleriyle ufkumu açıp çalışmamı daha da geliştirmemem yardımcı olan, ayrıca yakın ilgi ve desteğiyle beni cesaretlendiren değerli hocam sayın Prof. Dr. Füsün BAYKAL'a, yüksek lisans sürecinin ders aşamasında araştırma konusundaki değerli bilgi ve deneyimlerini bizimle paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Metin KOZAK'a ve savunma jürimde bulunarak değerli görüşlerini paylaşan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Zafer ÖTER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca bu çalışma süresince fikir ve görüşlerine ihtiyaç duyduğumda yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Hande AKYURT, Alper KURNAZ ve Taner Dalgın'a, yine bu süreçte beni maddi ve manevi desteleyen annem Saliha UÇAR, babam Hüseyin UÇAR'a, eşimin anne ve babasına, her konuda desteğini gördüğüm , bana her zaman yardımcı olan yaşama sevincim sevgili eşim Hatice UÇAR'a sonsuz teşekkür ederim.

KIRSAL TURİZMİN SOSYO-EKONOMİK YAPIYA ETKİSİ VE FETHİYE ÖRNEĞİ

ÖZET

Kırsal turizm son zamanlarda çıkan alternatif turizm türlerinden biridir. Hem kırsal yerleşimlere hem de doğal kaynaklara dayanmaktadır. Önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Türkiye tarih, sağlık, kültür ve kırsal turizm gibi çok sayıda seçeneğe sahiptir. Bu seçeneklerin en önemlilerinden biri de kırsal turizmdir. Kırsal turizmin doğal ve kültürel mirasımızın korunmasında önemli bir işlevi vardır. Türkiye’de kaliteli bölgelerden bir tanesi de Fethiye’dir. Fethiye sahip olduğu değerler bakımından önemli bir yere sahiptir. Kırsal turizmin gelişmesi Fethiye için gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler:

- 1- Turizm
- 2- Alternatif Turizm
- 3- Kırsal Kalkınma
- 4- Kırsal Turizm

RURAL TOURISM SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE THE EFFECTS AND THE CASE OF FETHIYE

ABSTRACT

Recently, rural tourism is one of the alternative tourism. It depends on both rural areas and natural resources. Its importance is understood with each passing day. Turkey has got several resources such as history, health, culture and rural tourism. One of the important of these options is rural tourism. Rural tourism is an important function in protecting our natural and cultural heritage. Fethiye is one of the quality regions on tourism. Fethiye has an important place in terms of its value. Rural tourism development is required to Fethiye.

Key Words:

1. Tourism
2. Alternative Tourism
3. Rural Development
4. Rural Tourism

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kırsal Turizm Kavramı (Kırsal Turizm Bileşenleri).....	16
Şekil 2 Kırsal turizme yönelik TATUTA projesi uygulanan alanlar.....	38
Şekil 3: Fethiye'nin Coğrafi Konumu	73

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Kırsal Turizm Hakkında Genel Bilgiler	14
Tablo 2: Kırsal Tatil Aktiviteleri ve Kent Tatil Aktivitelerinin Karşılaştırılması.....	17
Tablo 3: Kent Turizmi ve Kırsal Turizmin Karşılaştırılması	18
Tablo 4: Türkiye’de Kırsal Kalkınmanın Mevcut Durum Değerlendirmesi (Swot Analizi).....	52
Tablo 5: Fethiye İlçesi’nde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1978-2008).....	72
Tablo 6: Fethiye İlçesinde Nüfusun İdari Açından Dağılımı (2009).....	73
Tablo 7: Türkiye’de Tarımsal Üretime Katkı Veren İlk Önemli 20 İlçe	74
Tablo 8: Fethiye İlçesinde Koruma Altında Bulunan Alanlar	75
Tablo 9: 2000-2008 Yılları Arası Gümrük Kapılarından Muğla İline Giriş Yapan Yabancı Turistlerin Dağılımları.....	90
Tablo 10: : Fethiye’de Turizm İşletme Belgeli Tesisler (2008).....	93
Tablo 11: Fethiye’ de Turizm Yatırım Belgeli İşletmeler (2008)	93
Tablo 12: Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranının İl ve İlçelere Göre Dağılımı (2007).....	94
Tablo 13: Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	99

KISALTMALAR LİSTESİ

AKT. Aktaran

CM. Santimetre

DPT. Devlet Planlama Teşkilatı

EC. European Commission

KM. Kilometre

M. Metre

MÖ. Milattan Önce

MS. Milattan Sonra

OECD. [Organisation for Economic Co-operation and Development](#)

PROF. Profesör

SS. Sayfa Sayısı

T.C. Türkiye Cumhuriyeti

WTO World Tourism Organization

VB. Ve benzeri

VD. Ve diğerleri

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	v
KISALTMLAR LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRSAL TURİZM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Turizm	6
1.2. Kırsal Alan.....	8
1.3. Kırsal Turizm.....	9
1.4. Kırsal Turizmin Gelişimi Ve Önemi.....	15
1.5. Kırsal Turizmin Gelişim Faktörleri.....	19
1.6. Dünyadan Kırsal Turizm Örnekleri.....	25
1.7. Türkiye’den Kırsal Turizm Örnekleri	34
1.8. Kırsal Bölgelerde Kırsal Turizm Dışında Yapılabilecek Turizm Türleri.....	39
1.8.1. Termal Turizm.....	39
1.8.2. Yayla Turizmi	40
1.8.3. Av Turizmi.....	41
1.8.4. Akarsu Turizmi (Kano – Rafting)	42
1.8.5. Çiftlik Turizmi.....	43
1.8.6. Dağ ve Kış Sporları Turizmi	43
1.8.7. Tarım Turizmi (Agroturizm).....	44
1.8.8. Macera Turizmi	45
1.8.9. Eko Turizm	46

İKİNCİ BÖLÜM

KIRSAL TURİZMİN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ

2.1. Ekonomik Etkileri	48
2.1.1. Kırsal Kalkınma Kavramı ve Kapsamı.....	48
2.1.2. Kırsal Turizmin Kırsal Kalkınmaya Etkisi	53

2.1.3. Kırsal Turizmin İstihdama Etkisi	57
2.1.4. Kırsal Turizmin Altyapıya Etkisi	59
2.2. Kırsal Turizm – Sosyal Yapı İlişkisi	60
2.3. Kırsal Turizm – Kültür İlişkisi	63
2.4. Kırsal Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri	65
2.5. Kırsal Turizmin Olumsuz Etkileri	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FETHİYE’NİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİ

3.1. Fethiye Yöresinin Sosyo-Ekonomik Yapısı	70
3.1.1. Coğrafi Konum ve Yer Şekilleri	70
3.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü	72
3.1.3. Nüfus	72
3.1.4. Ekonomik Yapı	74
3.2. Fethiye Turizmine Genel Bir Bakış	75
3.2.1. Fethiye’nin Doğal Kaynakları ve Turizm Amaçlı Kullanımı	75
3.2.2. Fethiye’nin Kültürel ve Tarihi Kaynakları	83
3.2.3. Fethiye Turizminin Gelişimi	89
3.2.3.1. Turizm Türleri ve Alansal Dağılışı	91
3.2.3.2. Turizm Hizmetleri	92
3.2.3.3. Turizmin Rekabet Gücü	95
3.3. Araştırmanın Önemi ve Amacı	95
3.4. Araştırmanın Yöntemi	96
3.4.1. Çalışmanın Örneklem Süreci	97
3.4.2. Mülakatın Hazırlanışı	97
3.4.3. Veri Toplama Süreci	98
3.5. Fethiye Kırsal Halkı ve İşletmelerle Yapılan Mülakat Bulguları	99
SONUÇ VE ÖNERİLER	117
KAYNAKÇA	124
FOTOĞRAFLAR	139

GİRİŞ

21. yüzyılda turizm sektörü dünyanın en büyük sektörü olma yolunda ilerlemektedir. Küreselleşme olgusunun giderek hız kazanması sonucunda, ülkeler arasındaki coğrafi sınırların kalkması, yatırımların uluslararasılaşması farklı kültürlerle sahip milletlerin birbirlerini tanıması, kaynaşması, dünyanın herhangi bir yerinde geçerli olan ortak dilleri kullanmaları ve kültür alışverişinde bulunmaları uluslararası turizmin de gelişmesine neden olmaktadır (Çeken 2003).

Ülkeler kendilerine has cazibeleriyle, turistleri etkileme yarışı içindedirler. Önemli olan konu, ülkelerin sahip olduğu özellikleri en karlı biçimde ortaya koyabilmeleridir. Bu sebeple ülkelerarası önemli destinasyon haline gelebilme yarışında birçok turizm çeşidinin aynı anda sunulması büyük rol oynamaktadır. Bu bağlamda tek bir turizm türüne (deniz-kum-güneş vb.) bağlı kalmadan farklı türlerin harmanlanıp bir arada yapıldığı veya bilinenin-alışılmışın dışında olan bir turizm türünün öne çıkarılması ülkelere bu yarışta önemli avantajlar sağlamaktadır. Bunun diğer bir sebebi ise turizme katılan ziyaretçilerin olağandan farklı bir deneyim yaşamak, yeni şeyler keşfetmek, farklı olanı görmek istemeleridir. Bu durum hem ülkelerin hem de işletmelerin farklı olana yönelmelerine sebep olmaktadır.

Farklı turizm arayışlarından yola çıkarak gelişen kırsal turizm; hem kalabalık turizm merkezlerinden kaçmak ve kırsal alanlardaki doğal güzellikleri görerek dinlenmek isteyen turistler için yeni bir fırsat, hem de kırsal alanlardaki ekonomik yapıyı güçlendirmek için yeni bir strateji olarak görülmektedir (akt. Kiper 2006). Tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde tarım faaliyetlerinin yanı sıra turizm sektörüne bağlı olarak gelişen (Soykan 2000) kırsal turizmin ekonomik ve kültürel etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür.

Kırsal kesimde yaşayan bireylere iş imkânı sağlayarak ekonomik olarak en basit oranla katkı sağlamanın yanında, çeşitli el sanatlarının gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Dilin, gelenek ve göreneklerin aktarılmasını sağlayarak kültürel dokuyu zenginleştirmektedir. Kırsal turizm sayesinde, kırsal yörelerden kentsel bölgelere olan göçler de önlenebilmektedir. Kırsal turizm potansiyeli yöredeki ürün

çeşitliliğine katkı sağlayıp kaynaklarının daha etkin kullanılıp korunmasıyla turizm gelirlerinin artmasına yol açmaktadır.

Tez konusunu belirlemek amacıyla yapılan araştırmalar sırasında incelenen ulusal ve uluslararası pek çok yayında kitle turizminin gün geçtikçe terk edileceği, insanların kendi hayatlarından farklı olan hayatları, yerleri görme-öğrenme, isteklerinin artacağı; özel ilgi alanlarına ve kırsala olan merakları sebebiyle farklı turizm türlerine yönelecekleri ve bu turizm türlerinin daha fazla talep göreceği öngörülmektedir. Bu turizm türleri içinde ise kapsamının geniş olması sebebiyle daha fazla ön plana çıkan kırsal turizm tez konusu olarak belirlenmiştir. Fethiye'nin tam anlamıyla turizme bağımlı olmaması, turizmin yanında tarımın ticari amaçlı yapılması ve bozulmamış kırsal alanlarının olması, tarım ve turizmin birleştirilerek yapıldığı kırsal turizm potansiyelinin yüksek olması sebebiyle örneklem olarak da Fethiye tercih edilmiştir.

Çalışmada Fethiye bölgesinde yaşayan halkın ve yerel işletmelerin kırsal turizmle ilgili farkındalığını tespit etmek ve Fethiye'de planlı bir kırsal turizm yapılanma sürecinin gerekliliğinin belirtilmesi amaçlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, bölge halkının kırsal turizm faaliyetleri içinde yer almaya ne düzeyde istekli ve hazır olduğunu belirleyerek kırsal turizmin bölgede uygulanabilirliğini araştırmak, tez çalışmasının odaklandığı temel nokta olarak belirlenmiştir.

Tez çalışmasının birinci bölümünde kırsal turizm kavramı açıklanmaya çalışılarak, kırsal turizmin Dünya ve Türkiye'deki uygulamalarından örnekler verilmiş kırsal bölgelerde yapılabilecek turizm çeşitlerinden bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde kırsal kalkınma kavramı açıklanarak kırsal turizmle olan ilgisi hakkında bilgi verilmiş; kırsal turizmin istihdama, altyapıya, sosyal hayata, kültüre ve doğal çevreye olan etkilerinden bahsedilerek kırsal turizmin genel olarak doğuracağı olumlu-olumsuz etkiler hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Fethiye'nin sosyo ekonomik yapısı başlığı altında Fethiye'nin coğrafi konumu, yerçekilleri, iklim ve bitki örtüsü, nüfus, tarım ve hayvancılığı ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiş; diğer bir başlık altında ise Fethiye'deki turizmin şu anki durumu genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde Fethiye yöresinde kırsal

turizmin ne düzeyde yapıldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla yöre halkı ve yörede mevcut kırsal turizmle uğraşan işletme sahipleri ve çalışanlarıyla görüşülerek konuyla ilgili bilgi alınmıştır. Yapılan çalışma belirtilen kaynakçalarla desteklenmiş ve sonuç bölümünde temel yargı ile tez çalışması bitirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRSAL TURİZM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Turizm

Turizm olgusu bugün dünya genelinde geniş kitlelerin katılımı ile ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan büyük önem taşıyan bir sektör haline gelmiştir. Gerek küresel ekonomi açısından sunduğu fırsatlar, gerekse toplumlar üzerindeki sosyo-kültürel etkileri nedeniyle turizm, önemli araştırmalara konu olmaktadır. Her şeyden önce turizm kavramı, literatürde kendine geniş bir yer edinmiş ve sayısız tanımlar ortaya atılmıştır.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizmi; *“insanların yaşadıkları çevrenin dışındaki bir yerde yirmi dört saatten az ve bir yıldan fazla kalmamak şartıyla, eğlence, iş, sağlık, boş zaman ve spor gibi çeşitli amaçlarla gerçekleştirdiği faaliyetler”* olarak tanımlamaktadır (WTO 1995:15).

6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanununun 36. maddesi gereği, Bakanlar Kurulunun 5.8.1955 gün 5643 sayılı kararıyla yürürlüğe konulan Turizm İşbirliği Tüzüğü'nün 3. maddesinde ise turizm; *“yerleşmek niyeti olmaksızın hava tebdili yapmak, tedavi edilmek, eğlenip dinlenmek gibi maksatlarla kültür ya da sanat hareketleri nedeniyle toplu ya da bireysel olarak yapılan seyahatlerdir”* şeklinde tanımlamıştır (Kozak vd. 2008:4).

Bu tanım ışığında bir seyahatin veya konaklamanın turizm olgusu olarak kabul edilebilmesi için seyahatin sürekli ikamet edilen, çalışılan ve günlük yaşam ihtiyaçlarının sağlandığı yerler dışında yapılması, turizm işletmelerinin üretmiş olduğu mal ve hizmetleri talep edilmesi, konaklamanın geçici olması, gelir elde etme amacından uzak olması, turizm kapsamına giren aile ziyareti, dinlenme ve eğlenme, gezip görme, merak, macera arayışı, kültür, din sağlık, spor, doğayla bütünleşme, kongre ve toplantılara katılma gibi etkinliklerden en az birini yerine getirmek amacıyla yapılmış olması gerekmektedir (Barutçugil 1986; Olalı 1988). Turizmle

ilgili yapılan tanımlarda genel olarak değinilen en önemli noktalardan birisi turizmin çeşitli insan ihtiyaçlarını karşılama fonksiyonudur. Turizme konu olan insan ihtiyaçları arasında, eğlenme, dinlenme, sosyalleşme, benzer ilgi alanlarına sahip insanlarla bir araya gelme, farklılaşma, kentsel hayatın bunaltıcı ortamından uzaklaşma gibi ihtiyaçlar sıralanabilir (Aktaş 2002). Bu ihtiyaçların karşılanmasında ve çeşitlenmesinde kitle turizmi ve alternatif turizm kapsamında sunulan arz olanaklarının önemi oldukça fazladır.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında başlayan ve turizm sektöründe bir başlangıç olarak kabul edilen kitle turizmi, 1960'lardan sonra işçi ve orta gelir sınıfı insanların öncülük ettiği bir turizm türü olmuştur. Endüstri devrimi sonrasında insanların gelir düzeyinin ve boş zamanlarının artması, hava taşımacılığının geniş halk kitlelerinin kullanımına uygun hale gelmesi gibi gelişmeler kitlelerin seyahat etmesine olanak tanımış ve kendine özgü bir organizasyon ve pazar olarak kitle turizminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Dinç 1995).

Kitle turizmi, yoğun turist nüfusunun kısa sezonda genellikle kıyı mekânı üzerinde inşa edilen tatil köyü, otel veya temalı otellerde konaklama, yeme-içme, eğlenme, gezme ihtiyaçlarının karşılanmasını ifade etmektedir (Kısa Ovalı 2007). Konaklama, yeme-içme, ulaştırma, vb. turistik bileşenlerin paket turlar şeklinde bir araya getirilmesi, kitlesel satın alma gücünün avantajlarından yararlanılarak daha ucuza mal edilmesi ve oldukça düşük fiyatlara kitlelere pazarlanması ile kitle turizmi büyük bir ivme kazanmıştır.

Turistik arz kaynaklarına sahip bölgelerde taşıma kapasitelerinin zorlanması hatta aşılması, betonlaşmaya bağlı görsel kirlilik, mevsimsel yoğunlaşmalar, sezon dışında oluşan atıl kapasiteler, ekolojik dağılım-yoğunluk ve kaynak kullanımı bakımından yaşanan çevresel kirlilik, tür kayıpları, mal ve hizmetlerin kalitelerinin düşmesi gibi olumsuzluklara yol açmaya başlamıştır. Bu gibi olumsuz sonuçların artması turistlerin istek ve beklentilerinin yeniden şekillenmesini ve turizmde farklılaşmayı zorunlu kılmış, alternatif turizm türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yaptığı tanıma göre alternatif turizm, "*sosyal ve ekolojik uyuma, yerel ve yabancı girişimcilerin işbirliğine ve gelişmede yerli*

malzeme kullanılmasına öncelik verme amacını güden bir turizm çeşididir” (Yıldız ve Kalağan 2009). Arz yönlü bakış açısına göre değerlendirildiğinde alternatif turizm, turistik açıdan önem arz eden kaynakların koruma kullanma ilkesine uygun olarak kullanılmasını ve daha yüksek getiri potansiyeline sahip turizm türlerinin oluşturulmasını ifade ederken, talep odaklı bakış açısına göre, bireyin kişisel istek ve ihtiyaçlarına göre daha fazla uyarlanmış, çevreye saygılı, farklılaştırılmış bir turizm hizmetini ifade etmektedir.

Turizm arz potansiyelinin yüksek olduğu, yıpranmamış doğal, tarihi ve sosyo-kültürel çekiciliklere sahip ülkeler, kaynaklarını planlı ve koruma-kullanma ilkelerine bağlı kalarak kullanmaya daha fazla önem göstermekte ve turizmde ürün çeşitliliğini sağlayacak alternatif turizm aktivitelerine yönelmektedirler (Çeken vd. 2007). Ayrıca, günümüzde turizm talebi deniz-kum-güneşten ziyade doğa, tarih ve kültür amaçlı seyahatlere doğru yönelmektedir. Turistik talep yapısındaki bu değişimin üzerinde etkili olan sebepler arasında, artan eğitim düzeyi ve refah düzeyi, büyük kentlerde yaşayan insanların günlük hayatta karşı karşıya kaldıkları iş yoğunluğu ve stresinden kurtulmak için doğaya karşı artan özlemleri sayılabilir. Özellikle kentsel hayatın sıkıcılığından bunalan insanlar içinde buldukları yaşam tarzlarından geçici olarak uzaklaşmak istemektedirler. Standartlaştırılmış hayat tarzlarının geçici bir alternatifi olarak insanların bu ihtiyaçlarına hitap eden kırsal turizm kavramı giderek daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır.

1.2. Kırsal Alan

Kırsal alan kavramı kırsal turizmin gerçekleştirilmesinde kullanılan temel alan olması sebebiyle kırsal turizmi daha net anlamak açısından tanımlanması gereken bir kavramdır. Ancak kırsal alanların ihtiva ettiği sosyo-kültürel, demografik, ekonomik, çevresel ve mekânsal çeşitliliğin, çağın değişen koşullarıyla birlikte yeni anlamlar kazanması, kesin bir kırsal alan tanımı yapılmasını güçleştirmektedir (Çeken vd. 2007). Bu noktada hangi alanların kırsal hangi alanların kentsel olarak sınıflandırıldığı önem kazanmaktadır.

Türkiye’de 1924 tarihli Köy Kanunu’na göre 20.000’den daha az nüfusa sahip yerleşim birimleri kırsal alan olarak tanımlanmaktadır (Esengül 2005). DPT Sekizinci Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Raporu’nda kırsal alan; yaşam ve ekonomik faaliyetlerin, önemli ölçüde doğal kaynakların kullanımı ve değerlendirilmesine bağlı olduğu, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme süreçlerinin yavaş ilerlediği, geleneksel değerlerin hayatın şekillenmesinde etkili olduğu, yüz yüze ilişkilerin önemini koruduğu, teknolojik gelişmelerin yaşama ve üretime yansımalarının daha uzun bir zaman aldığı, sosyo-ekonomik nitelikleriyle kentsel alanlar dışında kalan mekânlardır (DPT 2000). Dünyada kırsal alanı nitelemek için nüfus yoğunluğu ve yerleşme hacmi, alan kullanımı kırsal alan ve orman kullanımında hâkimiyet ve geleneksel sosyal yapı gibi üç temel ölçüt göz önüne alınmaktadır (OECD 1994).

Kırsal alanı turizm açısından değerlendirdiğimizde; *“deniz turizmi merkezleri dışında kalan, kentsel yerleşimlerden uzak, kırsala özgü doğal ve kültürel hayatın korunduğu, oldukça tenha ve kırsal hayatla ilgili çeşitli aktivitelerin gerçekleştirildiği yerler”* olarak tanımlayabiliriz. Kırsal alanlarda ekonomi tarıma dayalı olduğu için, yüz yüze ilişkilerin yaygın olduğu, işbölümü ve uzmanlaşmanın fazla gelişmediği ve toplu yaşam tarzının egemen olduğu gözlenmektedir (Çeken vd. 2007). Bu hayat tarzı özellikleri, kentsel hayat içinde bunalan, büyük şehir melankolisini yaşayan insanların eksikliğini çektiği en önemli unsurlardır.

1.3. Kırsal Turizm

Kırsal coğrafi ortamlar; doğal ve kültürel yapılarıyla, özellikle kent insanının giderek artan rekreasyon gereksinimine geçmişten günümüze cevap vermeye çalışmaktadır. Kent insanları geçmişte kırsal alanlara, çoğunlukla rekreasyon amaçlı günübirlik veya akraba, tanıdık ziyaretleri için giderken, bugün özellikle kırsal yaşam biçiminin çekiciliği, stres ve baskı yaratacak sınırlamaların ve zorunlulukların olmayışı, kişilerin kendilerini özgür hissetmelerini sağlayacak olanakların varlığı sebebiyle daha uzun dönemli tatillerini geçirmek amacıyla gitmektedirler (Soykan 1999) . Kırsal alanlara olan yoğun ilgi bir alternatif turizm türü olarak kırsal turizmin gelişmesine talep yönlü önemli katkılar sağlamıştır.

Kırsal turizm, günümüzde tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelerde bu faaliyetlerin turizm açısından bir arz kaynağı olarak kullanılması şeklinde gerçekleşen bir turizm türüdür (Çeken vd. 2007). Alternatif turizm türleri içerisinde, kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, diğer turizm türleriyle de son derece kolay entegre olabilen kırsal turizm; var olan turizm türlerinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olarak önemini her geçen gün daha da arttırmaktadır.

Yerli ve yabancı kaynaklar incelendiği zaman kırsal turizm kavramının yerine farklı kavramların kullanıldığı rahatça görülebilmektedir. Kırsal turizm yerine; çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarım turizmi kavramları kullanılmaktadır. Bu kavramlar kırsal turizm kapsamında değerlendirilebilecek, gerçekleştirildiği alana ve faaliyetlere göre farklı isimler alan kavramlardır. Bunun yanında, kırsal turizm açıklamaya çalışan tanımlar da kendi aralarında farklılık göstermektedir. Zamanla daha fazla ilgi gören ve geliştirilmeye müsait olan kırsal turizm için yapılan tanımlardan birkaçı şöyledir:

Doğal yaşam, kırsal kültür ve yerel etkinliklere duyulan ilgi nedeniyle geliştirilen kırsal turizm, Avrupa Birliği (AB) tarafından yapılan çalışmalarda *“Tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek amacıyla olan turistlere, beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek, içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünü”* olarak tanımlanmaktadır (EC 1999:151).

Kırsal turizm, *“kentlerin çevresindeki küçük köy evlerinde, küçük tarım işletmesi de bulunan yerleşimlerde doğaya dönük hafta sonu uygulaması”* (akt. Sarı ve Karabulut 2006: 722) ya da *“kırsal alanlarda gerçekleştirilen etkinlikler bütünü”* (Akça 2004) olarak da tanımlanabilmektedir.

Bir başka tanımda, kırsal turizm *“insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışındaki kırsal yörelere ziyaretleri, buralarda çiftçilerin ürettikleri mal ve hizmetleri, yörenin doğal dokusuna uygun mekânlarda talep ederek ve yörede para artırma arzularını minimize ederek geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü”* olarak karşımıza çıkmaktadır (akt Akça 2004: 63).

Yarcan'a göre kırsal turizm; *“çiftliklere ve doğaya yönelik olarak yapılan turistlerin çeşitli etkinliklere katıldıkları turizm çeşidi”*, Küçükaltan'a göre, *“insanların devamlı olarak kaldıkları yerlerin dışındaki kırsal yörelere ziyaretleri, buralarda üretilen mal ve hizmetleri, doğal mekânlarda talep ederek olaylar ve ilişkiler bütünü”* dür (akt. Akça vd. 2001: 31).

Bu tanımlara benzer bir tanım ise Soykan'a aittir: *“kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür”*.

Kırsal turizmle ilgili son bir tanım; *“amacı tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek olan turistlere, beklentileri yönünde konaklama, yiyecek içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünüdür”* (Yağcı 2002: 4).

Tanımlara bakıldığında bazı tanımların kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği yerlerin özellikleri üzerine odaklandığı, bazılarının ise turistlerin farklı bir turizm faaliyeti beklentilerini vurguladığı görülmektedir. Kırsal alanlarda ortaya çıkan bir turizm çeşidi olarak kırsal turizm çok yönlü ve kompleks bir aktivitedir. Kırsal turizm, çiftlik turizmi, yeşil turizm veya yayla turizmi gibi farklı isimlerle anılmakla birlikte, doğa tatilleri ve özellikle de eko turizm, alışveriş, kayak, bisikletli ve atlı doğa gezileri, macera, rafting, spor, termal turizm, avcılık ve balıkçılık, sanat, tarih ve etnik yapıyla ilgili faaliyetler kırsal turizmin kapsamına dahil edilebilecek aktivitelerdir (Soykan 2006). Kırsal turizm kapsamına dahil edilebilecek aktivitelerin çeşitliliği, kırsal turizmin kapsamının belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Temel olarak kırsal alan kapsamında değerlendirilen bölgelerde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin kırsal turizm faaliyeti olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır.

Aile otelleri, şatolar ve kırsal mülkler gibi küçük ölçekli yerleşim yerlerinde ve çiftliklerde yapılan kamplar (Şerefoğlu 2009), doğaya dayanan aktiviteler, festivaller, tarihi geleneksel olaylar, sanat gösterileri, tarımsal turizm, halk tiyatrosu vb. gibi çok yönlü uygulamalardan ve çiftlik temelli turizmden eğitimsel seyahate

kadar bir dizi etkinliği içeren kırsal turizm, kırsal alandaki temel ekonomiyi tamamlayıcı, yerel ürünlerin kullanımını destekleyici ve yerel etkinliklere katılımı sağlayıcı bir rol üstlenmektedir (akt. Kiper 2006: 24). Kentsel alanlara göre daha az gelir düzeyine sahip bu bölgelerin kırsal turizmden elde ettikleri gelirler, bölgeler arası gelir düzeyi farklılıklarının azalması açısından oldukça önemlidir. Kırsal alanlarda yaşayan insanların kendi yaşadıkları bölgede yeterli gelire sahip olması, kırsaldan kente doğru nüfus hareketliliğini azaltacaktır.

Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerler kırsal turizm açısından büyük önem taşımaktadır. Kırsal turizm bu potansiyele sahip olan yöreleri turizme açmak ve tarım dışı istihdam alanları sağlamak bakımından önem kazanan alternatif bir ekonomik faaliyettir (Yosmaoğlu ve Engin 2003). Kırsal alanları turistik faaliyetlere açarken, bu bölgelerin taşıma kapasitelerine uygun bir yapılanmanın tercih edilmesi ve koruma kullanma ilkelerine uygun hareket edilmesi oldukça önemlidir. Büyük kitlelerin plansız şekilde, kırsal değerleri çok fazla gözetmeksizin kırsal turizme yönlendirilmesi kırsal turizmin genel felsefesine aykırıdır. Bu nedenle kırsal kaynakları en az yıpratacak ve kırsal kültürü en az asimile edecek, kapasitelerde kırsal turizm faaliyetlerin yürütülmesi gerekir.

Kırsal alanlardaki turizmin tüm turizm alanlarındaki turizm aktivitelerinin %10-20'sini oluşturduğu tahmin edilmektedir. Euro Barometer (1998) araştırma raporu, her yıl Avrupa tatilecilerinin %23'nün kırsal alanları, destinasyon olarak seçtiklerini göstermektedir. Kırsal alanlar, turistlere etnik ve coğrafi karakterinden, tarihinden, farklı kültüründen ve kırsal doğasından kaynaklanan gizemli bir çekicilik sunmaktadır. Kırsal turizm dünyanın en hızlı büyüyen turizm endüstrisinin gelişen bir alanıdır (Heneghan 2002).

Kırsal turizm, hem kırsal yerleşmelerle iç içe olan, hem de doğal kaynaklara dayalı bir turizm türüdür. Birçok olumlu etkilerinden dolayı, turizmde gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde, var olan turizm türlerinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olarak, önemi her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Türkiye'de de kırsal turizm, sayısız yararları göz önüne alındığında ülkemiz turizmine büyük destek verebilir. Başta, turizmin yıl içinde belirli aylardaki yoğunluğunun azaltılmasında etkisi

olabilir ve turizmin ülke coğrafyasındaki eşitsiz dağılımını gidermeye katkısı bulunabilir. Öte yandan değişik ve bilinçli turist gruplarından talep yaratarak pazarın genişlemesini sağlayabilir. Kırsal turizmin diğer turizm türleriyle kolay entegre olabilme gücü onlara dinamizm verebilir. Kırsal turizm, sürdürülebilir turizm anlayışı ile en uyumlu bir turizm türüdür. Ayrıca sürdürülebilir turizm anlayışı ile en uyumlu bir turizm türü olan kırsal turizmin doğal ve kültürel mirasımızın korunmasında ve dünyaya tanıtılmasında önemli bir işlevi vardır (Soykan 2003).

Tablo 1’de kırsal turizm kavramının kapsamı, kırsal turizmden etkilenen kitleler, kırsal turizm için potansiyel kaynaklar ve kırsal alanlarda kırsal turizmin nasıl geliştirileceği ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Kırsal turizme konu olan insan grupları arz yönlü ve talep yönlü olarak gruplandırılabilir. Kırsal turizmde mevcut ürünü müşteriye arz edenler, kırsal bölgelerde yaşayan insanların kendisidir. Bir seyahat acentesi aracılığıyla kırsal bölgeye gelen turist, o bölgede yaşayan insanlarla iletişim kurarak turizm faaliyetini gerçekleştirir. Kırsal yöre insanı, kırsal turizm ürününün üreticisi olmakla birlikte aynı zamanda kültürel açıdan bu ürünün bir parçası durumundadır. Kırsal turizmin talep yönünü ise kentte yaşayan emekli, orta ve yüksek gelir grubunda yer alan kırsal turizmin kapsamına giren faaliyetlere ilgi duyan insanlar oluşturmaktadır. Bu insanların kırsal turizmden genel beklentisi, günlük hayatlarının uzağında, alternatif bir hayat tarzını geçici bir süreliğine yaşamak ve gözlemlemektir.

Tablo 1: Kırsal Turizm Hakkında Genel Bilgiler

<p><u>Kırsal Turizmin Kavramının Kapsamı</u> Kırsal alanlardaki tüm turizm faaliyetlerini kapsamaktadır. Örneğin yayla turizmi, köy turizmi, dağ turizmi gibi.</p> <p><u>Kırsal Turizme Konu Oluşturan Kitleler</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Arz Yönü:</u> Kırsal alanlarda yaşayan ve geçimini tarım ve tarım dışı faaliyetlerden sağlayan halk • <u>Talep Yönü:</u> Kentte yaşayan emekli, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip kişiler, doğayı sevenler, macera tutkunları, sağlıklı yaşamı arzu edenler, nostalji yaşamak isteyenler gibi <p><u>Kırsal Turizm İçin Potansiyel Kaynaklar</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dağlar, ormanlar, yaylalar, ırmaklar ve mağaralar • Kırsal halkın misafirperverliği • El sanatları ve yemekler • Av hayatı, kuş gözlemciliği, olta balıkçılığı, safari • Kaplıca ve ılıcalar • Geleneksel tarım faaliyetleri • Tarihi ve kültürel değerler • Yerel sporlar • Su ve dağ sporları <p><u>Kırsal Alanlarda Kırsal Turizmin Geliştirilmesi İçin Yapılması Gerekenler</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kırsal alanların mevcut turizm potansiyelini belirlemek • Devletin kırsal turizm konusunda gerekli yasal düzenlemeleri yapması ve politikaları oluşturulması • Kırsal halkın kırsal turizm konusunda yerel yönetimler, yayım elemanları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından koordinasyonlu bir şekilde bilgilendirilirse ve eğitilmesi
--

Kaynak: Akça, H. (2004). Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Turizm. *Standard Dergisi*, Eylül. ss: 61–70.

Kırsal turizm, kentsel bölgelerde ikamet etmekte olan insanların; ikamet ettikleri bölgelerden dinlenmek eğlenmek öğrenmek amacıyla kırsal yöreyi ziyaret etmeleri ve bu ziyaretleri sonucunda maddi gelir getirici bir takım faaliyetlerde bulunmalarıyla kırsal bölgelere destekleri sonucunda gerçekleşen, aktiviteler bütünüdür. Kırsal turizm sadece köy gezileri, çiftlik gezileri ya da bu tip faaliyetlerden meydana gelmez. Aynı zamanda yöresel yemeklerin, el sanatlarının, gelenek ve göreneklerin yaşatılmasını sağlamak, tanıtmak için yapılan faaliyetler de kırsal turizm içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu turizm türünde önemli olan, doğal dokunun ve kültürel yapının bozulmadan yerli ve yabancı turiste sunulmasıdır. Diğer

bir konu ise yerli ve yabancı turistin doğal doku içerisindeki aktivitelere yaşantıya zarar vermeden katılımının sağlanmasıdır.

1.4. Kırsal Turizmin Gelişimi Ve Önemi

Turizmin gelişmesi bir bakıma turizm arzının çeşitliliğine bağlıdır. Özellikle son yıllarda uluslararası turizm hareketlerine katılanların farklı taleplerinin ortaya çıkması turizm arzının büyük bir çeşitlilik arz etmesinden kaynaklanmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında, turizm hareketi ilk başlarda toplumun sadece belirli bir kısmına hitap ederken, günümüzde küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte kentte yaşayanların büyük bir kısmının gelir düzeylerinin yükselmesi, sosyal güvenlik kapsamının genişlemesi, çalışma koşullarının iyileşmesi, ulaşım, hız, konfor ve internete bağlı olarak haberleşme olanaklarının artması sonucunda geniş kitleleri ilgilendiren uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bununla birlikte, son zamanlarda turistlerin ilgisi deniz, kum, güneş odaklı turizmden ziyade alternatif turizm türleri üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Bunlardan biri de kırsal turizmdir (Halbway ve Taylor 2006).

Kırsal turizm 19. yüzyılda İngiltere’de doğaya dönüşün yaşanması ile başlamış ve daha sonra Avrupa’nın sanayileşmiş ülkelerinde yayılmaya başlamıştır. Bu olgunun hızlı bir şekilde yayılmasında başta şehirlerde yaşayanların sosyo-ekonomik durumunun yükselmesi, büyük şehirlerdeki hayat tıkanıklığı, hava kirliliği, gürültü ve stresten kaçmak etkili olmuş ve bir çıkış yolu olarak kırlarda dinlenmeye karşı bir ilgi doğurmuştur (Halbway ve Taylor 2006).

Kırsal turizm, tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelerde tarım faaliyetlerinin yanı sıra turizm sektörüne bağlı olarak gelişen yeni bir turizm türüdür. Kırsal turizm hem turistlerin mekân içinde yoğunlaşmasından doğan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların çözümünde öte hem de geleneksel kıyı turizminin egemenliğinden kurtarmak, kırsal yörelerin dinlendirici atmosferinden yararlanmaya olanak sağlamak ve gelir düzeyi diğer sektörlerle göre düşük olan tarım üreticisine ek bir gelir sağlamak açısından büyük önem arz eden bir turizm türü olarak gelişmektedir (Olalı ve Timur 1988).

Kırsal turizm kadınının istihdamı, yerel halkta girişimcilik ruhunu ateşlemesi, yerel ekonomilere girdi ve dinamizm kazandırması, ekonomik sektörleri harekete geçirmesi, bölge ve ülke düzeyinde kırsal kalkınmaya destek vermesi bakımından önemli bir güce sahiptir. Her mevsim yapılabilen kırsal turizm, turizmin coğrafi dağılışında bir denge unsurudur ve pek çok turizm türü ile bütünleşebilmektedir. Kırsal turizmde rekreasyonel etkinlikler çok çeşitlidir, turist profili farklıdır, doğal çevrenin ve kültürel mirasın korunmasına önem verilir, sürdürülebilir turizm anlayışına sahiptir, bir ülkenin tanıtımında önemli bir araçtır (Soykan 2003).

Kırsal turizm kavramı; kırsal alanlar, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal etkinlikler bileşenlerinden oluşmaktadır.

Şekil 1: Kırsal Turizm Kavramı (Kırsal Turizm Bileşenleri).

Kaynak: Soykan, F. (2006). Avrupa’da Kırsal Turizme Bakış Kazanılan Deneyim, II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, ss.73.

Aşağıdaki Tablo 2’de tatil aktiviteleri üç gruba ayrılarak verilmektedir. Tatilini kırlarda ya da kentlerde geçirenlerin katıldıkları aktiviteler farklı olduğu gibi bunların bir kısmı hem kırlarda hem de kentlerde yapılabilmektedir.

Tablo 2: Kırsal Tatil Aktiviteleri ve Kent Tatil Aktivitelerinin Karşılaştırılması

Kırsal Tatil Aktiviteleri	Kırsal Ya da Kent Tatili Aktiviteleri	Kent Tatili Aktiviteleri
Macera Tatilleri	Kültür Mirasına Yönelik	Alışveriş Turları
Kano-Rafting	Doğal Varlıkları Koruma Tatilleri	Deniz Tatilleri
Çim Kayağı	Kültürel Festivaller	Spor Yarışmaları
Kuş Gözlemciliği	El Sanatları	Çim Kayağı
Avcılık	Eğitim Amaçlı Tatiller	Endüstriyel Turizm
Bisiklet Turları	Kampçılık	Hayvanat Bahçeleri
At Binme	Gezi Turları	Sağlık Merkezleri
Kırsal Miras Çalışmaları	Konferanslar	Büyük Konferanslar
Küçük Köy Turları	Deniz Balıkçılığı	Kumar Eğlence Tatilleri
Rahatlama Tatilleri	Gemi Yolculuğu	Resort Tatilleri
Küçük Ölçekli Konferanslar	Yüzme	Şehir Turları
Kırsal Festivaller	Deniz Tatilleri	
Nehir Balıkçılığı	Golf	
Kır Manzarası İzleme	Gurme Turları	
Yürüyüş	Çim Kayağı	
Tırmanış		
Göl Balıkçılığı		
Orienteering		

Kaynak: OECD. (1994). Tourism Strategies and Rural Development. ss. 16–17

Kırsal turizm, kırsal alanlarda ve kırsal yerleşmelerle iç içe olan bir turizm türü olarak kentsel yerleşmelerde gerçekleşen kent turizminden birçok yönden ayrılmaktadır. Tablo 3’de kentsel turizm alanları ile kırsal turizm alanları arasındaki farklılıklar karşılaştırılarak özetlenmiştir.

Tablo 3: Kent Turizmi ve Kırsal Turizmin Karşılaştırılması

Kent Turizmi	Kırsal Turizm
Küçük açık alan	Büyük açık alan
Kalabalık nüfus	Seyrek nüfus
Yapılaşmış çevre	Doğal çevre
Yoğun kapalı alan aktivitesi	Yoğun açık alan aktivitesi
Yoğun yapılaşma	Az yapılaşma
Eğlence ağırlıklı	Bireysel aktiviteler yoğunudur
Büyük tesisler	Küçük tesisler
Ulusal ve uluslar arası sahipli firmalar	Yerel sahipli işletmeler
Tatil süresi uzun	Tatil süresi kısa
Çiftlik-ormanlık gerektirmez	Çiftlik gerektirir
Kendi kendini yeniler	Diğer aktiviteleri destekler
Çalışanlar çalıştıkları bölgeden uzak yaşayabilir	Çalışanlar çalıştıkları bölgede yaşarlar
Mevsimsel faktörlerden nadiren etkilenir	Mevsimsel faktörlerden etkilenir
Fazla turist vardır	Az sayıda turist vardır
Turist ilişkileri anonimdir	Turist ilişkileri bireyseldir
Profesyonel yönetim kadrosu	Amatör yönetim anlayışı vardır
Kozmopolit atmosfer vardır	Yerel atmosfer vardır
Modern binalar vardır	Geleneksel binalar vardır
Etik bir gelişme vardır	Etik gelişme sınırlıdır
Mimari geneldir	Mimari özeldir
Kitlesele pazarlama vardır.	Niş pazarlama vardır

Kaynak: OECD, 1994, *Tourism Strategies and Rural Development* , ss. 14–15

Kırsal turizm gerek ülke ekonomisinin daha dengeli kalkınması, gerekse doğal ve kültürel değerlerin korunması açısından kitle turizmine göre daha

sürdürülebilir bir turizm türüdür. Doğanın ve kültürel değerlerin ön planda tutulduğu bir alternatif turizm türü olan kırsal turizmin ekonomi ve genel turizm açısından önemini maddeler halinde aşağıdaki şekilde belirtmek mümkündür (Tesbi 2000):

1. Kırsal turizm ile kırsal ürün talebi artmakta; bundan üretim ve üretici olumlu yönde etkilenmektedir.
2. Kırsal turizm ile turistik mal ve hizmet sektörü ve bunların yan sektörleri de gelişmektedir.
3. Kırsal turizminin gelişmesinden istihdam, ek gelir, kişisel gelir, yaşam düzeyi, kırsal göç ve kamu gelirleri olumlu yönde etkilenmektedir.
4. Kırsal turizm ile dinlendiricilik özelliğini yitiren geleneksel tatil istasyonlarının (kıyı turizmi) yükü hafifletmekte ve tatilleri mekân içine yaymak mümkün olmaktadır.
5. Kırsal turizm ile düşük maliyetli, daha hoş vakit geçirici (özellikle aileler ve çocukları için) tatil olanağı yaratılmaktadır.
6. Kırsal turizm ile kentsel ve kırsal kesimlerde yaşayanların yaşam ve davranışları arasındaki fark önemli ölçüde azaltılmaktadır.

1.5. Kırsal Turizmin Gelişim Faktörleri

Bir bölgedeki kırsal turizm alanındaki potansiyel gelişmeler iç dinamiklerden çok, uzun vadeli planların yönlendirmesine ihtiyaç duyan bir nitelik taşır. Kırsal turizmin bu özelliği turizmin turizm de hızlı değişen trendlere tezat oluşturmaktadır. Kırsal turizmin bu genel trendlere uyması, kapasite sınırlılıkları ve genel sürdürülebilir turizm ilkeleri açısından mümkün ve uygun değildir. Genel turizmin gelişimini olumlu etkileyen ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, insanların daha fazla harcanabilir zamana ve gelire sahip olması gibi etkenlerin kırsal turizmin gelişimine de doğrudan ve dolaylı etkileri mevcuttur. Fakat kırsal turizmde

daha hassas bir planlamanın ve yönetimlerin desteği bu turizm türünde gelişmelerin sağlanabilmesi için bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (OECD 1994). Kırsal turizmin gelişimini etkileyen çeşitli etkenleri şöyle sıralayabiliriz:

Eğitim Seviyesinin Yükselmesi: Savaş dönemlerinden sonra dünyada ücretsiz eğitimin artması eğitilmiş nüfusun genel nüfus içindeki payını arttırmıştır. Araştırmalar eğitim ile açık alan rekreasyonlarının, ekoturizm, özel ilgi turizminin artması arasında bağlantı olduğunu göstermektedir (OECD 1994). Kültür ve eğitim düzeylerinin sürekli gelişimi turizmi geliştiren kavramlardandır. Eğitim düzeyinin artması bireyde merak duygusu, farklı kültürleri ve kültürel eserleri tanıma ihtiyacı yaratmaktadır. (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006). Ayrıca şehir hayatının yarattığı stresin sağlıkları üzerinde ki etkilerinin farkında olan eğitilmiş bireyler kırsal turizm faaliyetlerinden yararlanmaya daha fazla eğilim gösterecektir.

Kültüre Duyulan İlginin Artması: Son yıllarda doğaya ve kültüre yönelik ilgi giderek artmıştır. Bu ilgi artışında gelecek korkusu, kökensizlik korkusu, keşfetmeye ayrılan zamanının artması ve kültürel mirasın değerinin daha iyi bilinmesi gibi nedenlerden bahsedilebilir (OECD 1994). Doğal ve kültürel zenginlikler turizm faaliyetinin temel taşlarındandır. Bu zenginlikleri incelemek, bilgi sahibi olmak insanları turizme yönelten sebepler arasındadır. Özellikler farklı kültürel özellikler taşıyan insanların hayat tarzlarını gözlemleme ve ortak zaman paylaşımı isteği tek kimlikli kültürlerinden sıkılan insanların kırsal turizm faaliyetlerine katılmalarındaki temel motivasyonlardan birisidir.

Boş Zamanın Artması: Endüstri devrimi sonrasında kitle üretimin hız kazanmasıyla özellikle 1980'lerden itibaren dünya genelinde sanayileşmiş ülkelerde emek yoğun yerine sermaye yoğun üretimin artması boş zamanın da artmasına yol açmıştır. Günümüzde toplum tarafından kabul görmüş görüş ise; insanın sadece çalışan bir varlık olmadığıdır. İnsanın psiko-sosyal yönlerinin de dikkate alınması hem birey hem de toplum için çağımızın koşullarına göre bir gereklilik haline gelmiştir. Bundan dolayı çalışmak kadar eğlenmek, dinlenmek, boş zamana sahip olmak ve bu boş zamanı özgürce kullanmak anlayışı da bir zorunluluk haline gelmiştir (Aslan 1993).

Turizm talebini etkileyen faktörler içinde boş zaman gelirden sonraki en önemli faktördür. Bu faktör kırsal turizm açısından da büyük bir önem arz etmektedir. Boş zaman süreci sanayileşme ve makineleşmeyle birlikte beden gücünün terk edilmesi veya azalması, vardiya sistemi, boş zamanda dinlenme, eğlenme, kendini geliştirme, sosyal ve rekreatif faaliyetlerde bulunma isteği, zorunlu izinler, esnek çalışma ve yaşam süresinin uzaması gibi etkenler sebebiyle değişime uğramıştır.

Ulaşım ve İletişimin Gelişmesi: Yer değiştirme, turizmin temelinde yer alan faktörlerden biridir. Seyahat kavramının oluşması için bir yer değiştirme hareketinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Ulaşımın bahsedebilmek için yer değiştirme hareketinin olması gerekmektedir. Ulaşım, bir ülkenin turistik bölgelerinin kolayca ziyaret edilmesini sağlamaktadır (Maviş 1994). Ulaşım ve iletişim gelişmesi uluslar arası turizmin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Uluslararası turizm 1950'li yıllardan itibaren dev bir sektör haline gelmiştir. Bu devleşmeye katkıda bulunan pek çok faktörden önemli görülebilecek iki tanesi; 2.Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ve diğer ülke ekonomilerinin duraklamaya geçmesine rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nin sağladığı başarıdır; bu üstünlük, Amerikan dolarına yurt dışında alışılmamış bir satın alma gücü kazandırmıştır. İkincisi ise 1958'de jet yolculuğunun başlamış olmasıdır, bu da Atlantik'i 7-8 saatte geçmeyi, kıtalar arasında birkaç saatte seyahati olanaklı hale getirmiştir. Bu gelişmeler, sadece kısa bir yıllık tatile sahip ve zamanı çok kısıtlı olan düzenli çalışan insanlara da uluslararası seyahat ve turizm dünyasının kapılarını açmıştır (Erdoğan 1995). Ayrıca son dönemlerde ulaştırmada alt yapılarının gelişmesi turizm arz potansiyeline sahip bölgelerde oto yolların yapılması, havaalanlarının inşası gibi gelişmelerden turizm ve kırsal hayat da olumlu yönde etkilenmiştir.

Sağlıklı Olma Bilincinin Artması Ve Sağlıklı Yaşam: Sağlıklı yaşam, turizm içerisinde aktif olma açısından büyük rol oynar. Spor, sağlıklı yaşam stratejilerinde ana faktör olma özelliği taşımaktadır. Kırsal alanlardaki sanayileşmenin yok denecek kadar az olması nedeniyle hava kirliliği de yok denecek kadar azdır. Ulusların turizm taleplerine bakıldığında genelde sanayileşmiş bölgelerden az sanayileşmiş bölgelere

doğru bir akım olduğu görülmektedir. Bundan dolayı kırsal alanlar sağlıklı yaşam ve temiz havayı tercih eden turistler için cazip bir alternatif hale gelmektedir. Ayrıca bu alanlarda bulunan şifalı sular ve kaplıcalardan; çamur banyoları, kr programları, fizik tedavi gibi destek uygulamalarla pek çok rahatsızlıkların tedavisinde yararlanılmaktadır.(Demircioğlu 1993).

Uygun Ortam Sağlaması: Kırsal turizm olayı içinde seyahat eden turistler belirli amaçlar için bu turizme katılmaktadırlar. Kırsal alanların coğrafi yapısı ve ikliminin iyi olması kırsal tatilleri belirli bir kesim için moda haline getirmektedir. Teknolojik gelişmeler toplum yararına olduğu kadar beraberinde bir takım olumsuzlukları da getirmektedir. İnsanlar karmaşa ve stresten uzak, hava kirliliğinde, gürültüden arınmış, kalabalık olmayan, huzur dolu ve sakin ortam arayışına girmektedirler. Bu sebeple kırsal alanlar turistler için giderek çekim merkezi haline gelmektedir (Ahipaşaoğlu ve eltek 2006).

Özel Yemeklere Artan İlgi: Kırsal alanlarda yöreye özgü yaşanan gelenek-görenek ve adetler içerisinde yemekler ve yöresel gıdalar önemli bir yer teşkil etmektedir. Yöre halkının günlük olarak pişirdiği yemekler veya mevsimsel olarak yaptığı yiyecekler (turşu, salça, tarhana gibi...) bölgenin yabancısı olan kişilerde merak ve tatma duygusu uyandırmaktadır. Kırsal alanlarda turizm aktivitelerine katılan kişiler otantik yemekleri pişirme, yöresel yiyecekleri ve organik gıdaları tatma, toplama imkânına ulaşılabilmektedirler. Dünya genelinde Fransa'nın peyniri, İskandinavya'nın salamı gibi özel gıdalara ilginin artması, özel yemekleri ve üretimlerini ortaya çıkarmıştır. Kırsal alanlar bu eğilimler için uygun alanlar olarak gösterilmektedir (OECD 1994).

Bağımsızlık ve Bireysellik: Bağımsızlık ve bireysellik kavramlarının kullanılma sıklığı giderek artmaktadır. Kırsal turizm küçük ölçekli ve doğayı içeren yapısıyla bu kavramlar için uygun bulunmaktadır. Kırsal alanlarda turistler kendilerini daha yalnız ve zgr hissetmektedirler.

Ekolojik Yaşam Bilincinin Artması Ve Ekoloji: Son yıllarda ekoloji önem kazanan bir kavram olmuştur. Bu ilgi tüketicilere yönelik ekolojik yiyecekler ve

ürünlerin üretilmesini ve pazarlanmasını genişletmiştir. Kırsal tatiller tamamen çevreye dost olmasa da bu yatırımların gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Turizm pazarı içerisinde doğaya dayalı turizm olarak tanımlanan ekoturizm, bir sürdürülebilir kalkınma aracı olarak görülmektedir. Ekoturizmin temelinde çevre değerleri vardır. Üst gelir grupları ve çok geniş bir kitle olarak orta sınıf tüketici ekoturizmin talebinde bulunmaktadır. Bu çeşit turizm aktiviteleriyle kırsal alanların kalkınması konusunda fırsatlar oluşturulmaktadır. Ekoturizm doğayı ve sosyal sorumluluk kavramlarını birlikte ele alır (Kahraman ve Türkay 2004).

Beslenme Giderleri: Kırsal turizme olan talebin bir nedeni de, kırsal alanlarda yetişen temel tüketim mallarının yöre halkından daha ucuza satın alınmasıdır. Buralarda üretilen tüketim mallarının doğrudan üreticiden alınması maliyetler açısından da turistlere makul bir imkân sunmaktadır.

Psikolojik Sağlık Etkeni: Kırsal turizmin bazı hastalıklar ve özellikle depresif karakterli kişilikler için olumlu etkileri bulunduğu bir gerçektir. Kentsel yaşamın stresli olan düzeni insanların sağlıklarını giderek tehdit etmektedir. Bu stresli düzenden sıkılan, ferahlamak isteyen sessiz ve huzurlu bir ortam arayan özellikle orta yaşın üzerindeki kesim için kırsal alanlar vazgeçilmez imkânlar sunmaktadır. Psikolojik rahatsızlıkların tedavilerinde ilaç tedavilerinin yanı sıra temiz havası olan huzurlu yerlerin telkin edilmesi kırsal alanlara sağlık etkeni sebebiyle olan talebi artırmaktadır.

Yaşlı Ama Aktif Nüfus Sayısının Artması: Özellikle OECD ülkelerinde yaşlı fakat ekonomik olarak güçlü ve aktif insanların sayısı oldukça fazladır. Yetmiş yaş ve üzerindeki aktif emeklilerin günümüzde artık turizm faaliyetlerinde yer alması olağan hale gelmiştir. Bu kesim kırsal turizmi olumlu yönde etkilemektedir. Zaman ve maddi imkân açısından herhangi bir engelleri olmayan bu nüfus sayfiye yerlerden çok kırsal alanları tercih etmektedir. Bu kesim için sakin ortamı, temiz hava, sosyal-doğal aktiviteler yapabilecekleri alanlar ve uygun koşullar gereklidir. Mevsim dışı turizm olanaklarının artması ve fiyat bakımından daha uygun seçeneklerin ortaya çıkmasıyla kırsal turizm yaşlı ama aktif bireyler için daha ilgi çekici hale gelmiştir (OECD 1994).

Farklı Eğlence Alternatifleri: Kırsal alanlardaki turizm hizmetlerinde seyahat ve konaklama ihtiyaçları öncelikli ihtiyaçlar arasında yerini almıştır. Kırsal turizm alışılmış rekreatif ve animasyon türlerinin aksine alanın sahip olduğu farklı ve sınırlı eğlence seçenekler sunmaktadır. Turistler bu sınırlı seçenekleri kabullenerek kırsal turizm faaliyetlere katılmaktadırlar. Ayrıca buralarda sunulan geleneksel eğlence anlayışının dışında yerel nitelikler taşıyan eğlence aktiviteleri ilgiyi daha çok çekmekte ve merak uyandırmaktadır (Akat 2000).

Kırsal Acenteler: Kırsal turizmin gelişmesini hızlandıran diğer bir olay da son dönemlerde kırsal turizme yönelen acentelerin artmasıdır. Bu acenteler tarım kültürü, doğa, el sanatları, hayvancılık, av turizmi gibi konularla ilgilidir. Seyahat acenteleri kırsal turizmle ilgili çeşitli projelere destek verirler ve özel kuruluşlara yardımcı olurlar (Soykan 2000).

Kırsal Kökenlilik: Kentsel nüfusu oluşturan insanların önemli bir bölümü kırsal kökenlere sahiptir. Artan boş zaman, gelir gibi etkenler sonucu bu insanlar atalarının yaşam biçimlerini araştırmak ve geçmişleri ile bağlarını güçlendirmek istemektedirler. Bu kesim kırsal turizmin önemli bir potansiyeli oluşturur (Demircioğlu 1993).

Turizm Talebinin Gelişmesi: Turizme düzenli olarak katılan turistler ürün servis kalitesi aramaktadırlar. Bunun yanında deniz ve eğlence turizminde yeterli doygunluğa ulaşmış turistler farklı arayışlara yönelmektedirler. Seyahat günümüzde bireysel gelişme anlamına gelmeye başlamış, turistler turizm destinasyonundan anlamlı bir şeyler öğrenme arayışına girmişlerdir. Turizm talebi özel ilgi turları, macera turizmi, doğayla baş başa kalma gibi daha alternatif konulara yönelmiştir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006).

Çevresel Kirlilik: Turizm talebini olumlu etkileyen en önemli faktörlerden bir tanesi de temiz bir çevredir. Ancak son dönemlerde turizm talebinin artması ve mevsimsel oluşu nedeniyle turistik bölgelerde çevre sorunları da yaşanmaktadır. Deniz kıyılarının aşırı kullanımı nedeniyle kirlenmesi, betonlaşması ve kentlerden farkının kalmaması, kıyılarda, şehirlerde kalabalık ve gürültünün dinlenmeye olanak

vermemesi, denize girme sezonunun bazı yerlerde birkaç ayla sınırlı kalması, yüksek talepten dolayı fiyatlardaki yükselme ve çok harcamanın gerekmesi kentsel yaşamın giderek daha stresli baskıcı ve sınırlayıcı kurallarla dolu olması insanları kırsal alanlara yöneltmiştir (Soykan 1999).

Kırsal Turizmin Bir Kalkınma Aracı Olarak Görülmesi: Kırsal turizmin birçok ülkede bir planlama içerisinde birtakım yararları göz önüne alınarak uygulamaya konmaktadır. Kırsal turizm yerel halk için gelir veya ek gelir sağlama, iç göçü önleme, az gelişmiş alanları geliştirmede bir araç olarak kullanılmaktadır (Fleisher ve Felsenstein 2000).

Kırsal Turizmin Gelişimi: Küreselleşme ve değişen sosyal, teknolojik, ekonomik koşullar tüketim kalıplarını önemli ölçüde değişikliğe uğratmaktadır. Buna bağlı olarak turizm talebinde de, her geçen gün, alışılmışın dışında bir değişiklik kendini hissettirmektedir. Bu değişiklik kitle turizmi ürünlerinden özel ilgi turizme doğru kaymaktadır. Turizm talebindeki bu değişim arz boyutunda da değişiklik yaratmaktadır (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006).

1.6. Dünyadan Kırsal Turizm Örnekleri

Deniz, kum, güneş odaklı turizme bir alternatif olarak şekillenen kırsal turizme olan ilgi giderek artmaktadır. Kırsal alanlardaki turizmin tüm turizm alanlarındaki turizm aktivitelerinin %10-20'sini oluşturduğu tahmin edilmektedir. Her yıl Avrupa tatilcilerinin %23'nün kırsal alanları destinasyon olarak seçtikleri bilinmektedir.

Kırsal alanlar turistlere etnik ve coğrafi karakterinden, tarihinden, farklı kültüründen ve kırsal doğasından kaynaklanan gizemli bir çekicilik sunmaktadır. Kırsal turizmin dünya genelinde yaygınlık kazanmasıyla birlikte Cameron Dağlık Bölgesi, Tayland'ın Kuzey Tepeleri, Kosta Rika'nın Tropik Bölgeleri, Avustralya'daki Cape York Yarımadası, Kanada'daki Kuzey Batı Bölgesi, İtalya'daki Tuscany ve Fransa'daki Ardeche gibi çok çeşitli kırsal bölgeler kırsal turizmde önemli merkezler haline gelmiştir (Halbway ve Taylor 2006).

Avrupa örneklerinde görüldüğü gibi kırsal turizmde konaklama, işletme sahibi tarafından, bu işle ilgili bir dernek, büro ya da seyahat acentesinden yapılan rezervasyonla gerçekleştirilmektedir (Soykan 2000). Bir köy pansiyonu veya bir çiftlik evinde başlayan kırsal turizm, yine burada sona ermektedir. Kalınan süre içinde, yakın çevrede başka turizm türlerine ait yerlerin ziyareti ile onların etkinliklerinden de yararlanmak mümkündür. Böylece merkezde kırsal turizmin olduğu bir tatilde, istenildiği takdirde birçok turizm türüne entegrasyon söz konusu olabilmektedir (Soykan 2003).

Kırsal alanların kalkındırılmasında bir alternatif yaklaşım olarak sunulan kırsal turizmi değişik ülkelerdeki uygulama şekilleri aşağıda sunulmuştur (Gürbüz vd. 2002):

- **İtalyanlar** için kırsal turizm; doğayla bütünleşmek, sessizlik, manzara güzellikleri, yeni arkadaşlıklar kurmak ve geleneklere geri dönüş anlamını taşımaktadır. İtalya’da kırsal turizm, çiftliklerle yakından ilişkili olduğu için daha çok tarımsal turizm veya çiftlik turizmi adıyla anılmaktadır. 1980’li yılların sonlarına doğru yeşil turizmin içinde tarım turizmi gelişmiştir. Bu kırsal peyzajı seven, kır kültürünün zenginliğine ve el sanatlarına ilgi duyan ve değişik mutfakları tatmaya meraklı kişilerin oluşturduğu bir turizm türü olmuştur. Örnek olarak; Emilie Romagne’da, çiftliğin coğrafi konumu nedeniyle bağcılığın geliştiği bir yörede ve sanatsal-tarihsel kaynakları zengin yerleşmeler yakınında yer alması nedeniyle tarımsal turizm yapılmaktadır. Genel olarak; İtalya’nın Alto Adige/Bolsano, Tuscany, Umbria, Puglia gibi farklı bölgelerinde de yapılan tarımsal turizm, çiftlik ürünlerini en iyi biçimde değerlendirme aracı olarak görülmektedir (Soykan 2000).
- **Portekiz’deki** balıkçı köylerinde balıkçılıktan sağlanan gelirin yanı sıra yaz mevsiminde yöreye gelen yerli ve yabancı turistlere evlerini pansiyon olarak veren ailelerin gelirlerinde bir yükselme olduğu saptanmıştır (Çeken vd. 2007)

- **Avusturya’da** ise dağ köylerinde yaşayan ailelerin turizm sayesinde bir gelir elde etmek için yaşadıkları evlerin bir bölümünü turistlere kiraladıkları ve bu sayede refah düzeylerinde artış sağladıkları görülmektedir. Avusturya, kırsal turizmin Avrupa’da en iyi şekilde organize edilerek yürütüldüğü ülkelerin başında gelmektedir. Bu alanda çalışan örgütlere örnek olarak, 36 köyü içine alan ”yeşil köyler” örgütü verilebilir. Yeşil köyler çatısı altındaki köylerin hepsi belirli standartlara göre seçilmektedir. Avusturya’da kırsal turizm daha çok emekli ve yaşlı insanların tercih ettikleri bir turizm çeşididir. Bu ülkedeki toplam konaklama kapasitesinin %51’ini çiftlikler oluşturmaktadır (Akça vd. 2001)
- **Yeni Zelanda’da** çiftlik turizmi turistler arasında çok tercih edilen bir turizm türüdür. Çiftlik turizminde turistlerin ilgisini çeken iki önemli konudan biri çiftçilik ve diğeri ise kadınlar tarafından elde üretilen giysiler ve hediyelik eşyalardır. Çiftlik evlerinde yapılan konaklamalar ve üretilen eşyaların satılmasıyla tarım dışı gelir elde edilmektedir (Çeken vd. 2007). Çiftçi ailesi ile ilişki kurma, çiftlikte yetiştirilen tarımsal ürünler ve çiftlik hayvanları turistlerin ilgisini çeken unsurlar iken, yürüyüş yapma, çevreyi izleme en çok hoşlanılan kırsal turizm faaliyetleri olarak kabul edilmektedir. Ülkede kırsal turizmin etkisiyle birçok çiftlik, turizm aktivitelerinde kullanılmaya başlanmıştır. Yerel otoriteler; yerel festivalleri, balıkçılık, rehberlik ve yerel tur organizasyonları gibi küçük çaplı girişimleri teşvik etmişlerdir. Bazı bölgelerde bungee jumping, rafting ve hava aktiviteleri gelişmektedir. Güney turizm bölgesi geniş bir kırsal alana ve kültürel ürünlere sahiptir (Kiper 2006).
- **Malezya’da** turizm mevsiminde gelen turistlere etrafı tropikal meyve ağaçlarıyla çevrili, geleneksel kabaca yapılmış evlerde yöreye özgü otantik kültürel değerler yaşatılmaktadır (Çeken vd. 2007).
- **Kıbrıs’ta** 1991’de yürürlüğe giren kurullarla 50’ye yakın kırsal çiftlik oluşturularak kırsal kesimde yaşayan insanların hayat standartlarının tarım dışı ekonomik faaliyetlerle çeşitlendirilmesinde önemli adımlar atılmıştır

(Sharpley 2002; www.eucoordination.org 2009). Kıbrıs’da yöreye özgü yemeklerin ağırlık kazandığı, yöredeki halkın gelenek ve göreneklerinin yaşatıldığı, safari turlarının düzenlendiği, üzüm bağlarının yaygın olarak bulunduğu kırsal turizm alanları yoğun olarak bulunmaktadır (Çeken vd. 2007).

- **Almanya’da** kırsal turizm yaklaşımı 1950’li yıllara dayanmaktadır. Kırsal yörelerde yaşayan çiftçilere ek gelir ve genç nüfusuna yeni iş olanakları sağlayarak iç göçün önlenmesi amaçlanmıştır (Esengül 2005). Ülkenin kırsal turizm geçmiş 150 yıldan daha öncelere dayanmaktadır. Öyle ki o zamanlarda bile tatiller kente yakın köylerde ve genelde yamaç bölgelerinde geçirilmiştir. 1960’lardaki ve 1970’lerdeki kırsal turizm araştırmalarındaki ana tema, turizmin çiftçilere sağladığı ekonomik fayda olmuştur. Bu araştırmalar kırsal turizmin; dağlık bölgeler gibi alanlarda alternatif işler sağlayarak dış göçleri azalttığını, kent insanlarına kırsal yaşam tecrübesi sağladığını ve böylece onların kırsal alanların sorunlarına olan duyarlılıklarını arttırdığını, özellikle sanat ve el sanatları gibi diğer sektörlerle iyi ilişkilendirildiğinde kırsal ekonomiyi çeşitlendirildiğini göstermektedir. Bölge güçlü bir mevsimlik talep ile karakterize edilmektedir. Mevsimlerin değişkenliği bu bölge için kırsal ve çiftlik turizminde ana faktörü oluşturmaktadır. Bölgede görülen kırsal turizm ev halkının gelirine katkı sağlamakla birlikte özellikle kent insanlarına da kırlara yönelik çekicilik sağlamaktadır (Akça vd. 2001).
- **İspanya’da** gerçek anlamda plan ve projelerle yürütülen kırsal turizm, kıyı turizmine alternatif olarak özellikle dağlık yörelerde son yıllarda gündeme gelmiş olup daha çok sosyo-ekonomik düzeyi orta gruptan olan yetişkinlere hitap etmektedir. İspanya’da kırsal turizm uygulamasına örnek, Crufia ve Pontevedra bölgelerindeki 9 kırsal yerleşmeyi içine alan “Portodemouros Programı” verilebilir. Programın hedefi bölgenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktır (Maestro vd. 2007). Bu doğrultuda da; kırsal turizmi kalkınmada öncelikli sektör haline getirmek, yerel kaynaklardan daha fazla yararlanmak, tarımsal işletmeleri yeniden düzenlemek amaçlanmıştır. Nitekim bu proje kapsamında; kırsal turizm ve

çevre eğitimi verme, geleneksel el sanatlarını destekleme, yeni işler ve ürünler yaratma, halk kültürünü turistik sunuma hazır hale getirme, doğal çevreye uygun spor dallarını geliştirme, doğanın keşfi için rekreatif bölge ve köy evlerini yeniden düzenleme yer almaktadır.

Bir diğer örnek Galiçya sınırında Asturias'lerin doğusunda Taramundi bölgesinde geliştirilen bir projedir. 1983 yılında yerel otoriteler, bölge valiliği ile bir araya gelerek, bölgenin gelişme olanaklarını analiz etmişler ve turizmin geliştirilmesine karar vermişlerdir. Bu amaçla; açık hava rekreasyon etkinlikleri ve yürüyüş yolları düzenlenmiş, kırsal miras olarak ambarlar ve değirmenlerin de restorasyonu yoluna gidilmiştir. Özel girişimciler köy evlerini turistik kullanıma hazır hale getirerek restoran hizmeti vermeye başlamışlardır. Beldenin el sanatlarını simgeleyen bir logo (bıçaklar, çakılar, bakır, ağaç, peynir, reçel, bal, dokumacılık) yaratılmıştır. İspanya'da yapılan kırsal turizmin önemli işlevi; bölge insanların ekonomik düzeyini yükseltmek ve doğal çevreyi korumak üzere planlamayı ve korumacılığı sağlamaktır. Üzerinde en fazla durulan konu ise çevreyle uyumlu ve ekolojiye dayalı kırsal turizmin geliştirilmesidir (Soykan 2000).

- **Macaristan'da** kırsal turizm ülke ekonomisi için önemli olan turizm sektörünün bir bölümünü oluşturmaktadır. Macaristan'da kırsal turizm faaliyetleri 19 yüzyılda gelişmeye başlamasına rağmen; bu turizm çeşidinin tanınır bir hale gelmesi oldukça yenidir. II. Dünya Savaşı öncesi kırsal alanlarda geçirilen tatiller toplam rekreasyon faaliyetlerinin % 35-45'i kadardır. Ancak 1960'lı yıllardan beri ülkede turizm gelişmesi bölgesel kalkınma planlarında yer almaya başlamıştır. Macaristan'daki kırsal turizm aktiviteleri daha çok Balaton Gölü civarında organize edilen atlı gösteri ile folklor programlarıdır. Ayrıca Macar halkının misafirperverliği, küçük köylerdeki çekici kültürel doku, kaplıca ve içmeler, ırmaklar ve göller de ülkede kırsal turizme yönelik faaliyetlerdir (www.ratztamara.com 2009).
- **Japonya'da** 1990'lı yılların başından itibaren kırsal yaşama olan ilgi artmaya başlamıştır. 1992 yılından itibaren ise Japon hükümeti tarım, ormancılık ve balıkçılığı kapsayan kırsal, çiftlik ve yeşil turizmi teşvik etmeye başlamıştır

(Akça 2004). Japon hükümetinin kırsal turizme önem vermesinin altında yatan nedenlerden bazıları küresel ticaretin liberalizasyonu sonucu rekabet şansını yitiren ve nüfusu giderek azalan alanları canlandırmaktır. Japonya’da kırsal alanlarda turizm faaliyetini tercih eden kişiler farklı beklentiler içindedirler. Genç nesil daha çok spor aktivitelerini kapsayan kırsal rekreasyonu tercih ederken; yaşlılar ise basit ziyaretler ile yerel ürünlerin satın alımıyla ilgilenmektedirler. Kırsal turizm kapsamında gününbirlik ve yatılı ziyaretçiler elma, armut, çilek ve üzüm gibi tarım ürünlerini kendileri toplamaktadırlar (Akça 2004).

- **Kanada’da** kırsal alanlara seyahat iki sebepten dolayı artmıştır. Birincisi insanların kırsal alanlara ve tarihsel turizme yönelik artan ilgisi ikincisi de hükümetin kırsal alanların gelişimi için destek girişiminde bulunmasıdır. 1994’deki ekonomik işbirliği ve gelişim organizasyon raporunda; turizmin, kırsal gelişmenin geleceğinde hayati bir rol oynayacağı belirtilmiştir. Kırsal turizm; balıkçılık ve çiftçilik gibi geleneksel endüstrilerin azalmakta olduğu bölgelerde, yeni iş imkânları yaratmak ve yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla kullanılan bir araç olmuştur. Kırsal turizm aynı zamanda bu bölgelerde yerel kaynakların ve kültürel mirasın gelişimini de sağlamıştır. Kırsal turizmin gerçekleştiği bu tür alanlarda birçok turist doğal çevre, tarihi miras ve kültürel örnekleri ile hoş tecrübeler içeren kırsal bölgeleri aramaktadırlar. Dolayısıyla turistler bu alanları; kültür hakkında bilgi sahibi olmak ve folklor, gelenekler, doğal anıtlar ve tarihi sınır bölgelerini tecrübe etmek amacıyla ziyaret etmişler ve doğa, macera gezisi, spor ve festival gibi aktivitelere katılmışlardır. Kanada Ontario’da bulunan tarım ağırlıklı küçük bir kent olan Saint-Jacobs’da tarihi buğday ambarları sanat merkezleri haline dönüştürülerek, turistik talep için yoğun bir ilgi odağı oluşturulmuştur. Aile yapıları, folklor, sosyal gelenekler, değerler, inanışlar, anıtlar, tarihi yapılar, kır manzaraları kültürel turizmin birer parçasıdır (Kiper 2006).
- **İngiltere’de** çok sayıda gölün yer aldığı Lake District bölgesi önemli bir turizm bölgesidir. Göl kenarındaki ağaçların altında büyükbaş hayvanlar ve gölde su sporu yapmak için kullanılan jet skiler yan yana görülebilmektedir.

Ayrıca eski devirlerde maden ocağı olarak kullanıldıktan sonra terk edilen birçok mağara yapılan sesli, ışıklı ve görsel animasyonlarla günümüzde yerli ve yabancı turistleri çekmek için kullanılmaktadır (Akça 2000).

- **İskoçya'nın** Inverness bölgesinde yaz aylarında yapılan şenliklere katılmak için Avrupa Birliği ülkelerinden birçok turist gelmektedir. Ayrıca kırsal alanlarda yer alan birçok tarihi şato günübirlik olarak turistlerin en çok rağbet ettikleri yerler arasında bulunmaktadır.
- **İrlanda'da** kırsal turizm, nüfusu 1.500 kişiden az olan yerleşmelerde yapılmaktadır. İrlanda'da çiftliklerde yapılan aktiviteler ve konaklama yeri sağlama, kırsal turizmle doğrudan bağlantılıdır. Yapılan tahminlere göre kırsal turizm, tüm turizm hareketinin %30'unu oluşturmaktadır. İrlanda'da faaliyet gösteren Teagasc, ülkenin çiftlik danışma kuruludur. Kırsal turizm kapsamında yapılan aktivitelerin kalitesi, yeni yaklaşımlara uyum sağlaması ve gerekli durumlarda verilecek eğitimler, bu kurul tarafından denetlenip yürütülmektedir (Şerefoğlu 2009).
- **Fransa'da**, kısa tatillerde uzun mesafe kat etmek istemeyenlere şehre yakın, fakat sakin, huzurlu bir ortam sağlayan yerler çok tutulmaktadır. Fransa'da Trans-Aquvitaine, Canal du Midi gibi kanallar tamamen rekreasyon amaçlı kullanılmaktadır. Turizm, Fransa ekonomisi için anahtar sektör durumundadır. Fransa'nın kırsal kesimlerinin çeşitliliğini değerlendirmeye olanak sağlayan kırsal turizm (çiftlikte ağırlama, kırsal barınaklar vd) ile kıyı kesimlerinde veya dağlarda turistik arzların çeşitlendirilmesi, kamu yetkililerince desteklenmektedir. Devlet ve yerel topluluklar arasında yapılan sözleşmeler, turistik akışın daha iyi dağılımı için yürütülen gayretleri somutlaştırmaktadır. Örneğin Jura Dağları Bölgelerarası Turizmi bir global iletişim stratejisi yürürlüğe koyarak, sanayi turizmini geliştirerek, ortaklığa dayalı toplu turist barınma merkezlerini yenileyerek turizmi canlandırmayı hedeflemektedir (Morgül 2006).

- **Bulgaristan’ın** çoğu bölgesinde insanlar hala el emeği ile çalışmakta ve ekolojik ürünler üretmektedirler. Eski el sanatları, nesilden nesile el değiştirerek devam etmektedir. Evler tipik olarak 18. ve 19. yüzyıldan kalma odun, taş ve toprak yapıdadır. Birçok ev, iyi korunmuş olduğundan yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Ülkedeki kırsal turizm ve eko turizm faaliyetleri bir bütünlük halinde gelişme göstermektedir. Çoğu kıyı kasabasında insanlar evlerini taverna ve konukevi şeklinde modernize etmişlerdir. Karadeniz iklim yapısına sahip bir ülke olduğundan eko turizm için ideal bir yerdir. Bölgede çeşitli kırsal ve eko turizm aktiviteleri yapılmaktadır. Bunların başında rafting, safari, kuş gözlemciliği ve mağaracılık gelmektedir. Bu turizm merkezi bölge halkı için bir ek gelir kaynağı oluşturmuştur. Bu merkezle birlikte bölgedeki aktiviteler çeşitlilik kazanmıştır. Örneğin bir postane kurulmuş ve bu postanede bölgeyi yansıtan kartpostalları sergilenmiş ve satılmıştır. Ayrıca merkezi alanlarda kafeler yapılmış ve açık alanlara insanların oturabilecekleri brandalar konulmuştur (www.bulgariatravel.org 2009).

- **Letonya’da** kırsal turizm alanındaki gelişme, 1993 yılında kırsal turizm derneğinin kurulması ile başlamıştır. Kırsal turizm derneği, kırsal turizmde ürün gelişimi, kalite kontrol ve sınıflandırma, eğitim ve danışmanlık sağlama, promosyon ve pazarlama (broşürler, haritalar, internet) ve üyelerin çıkarları için lobi yapma faaliyetlerini yürütmektedir. Konukevleri tarafından önerilen aktiviteler: Sauna, botlar, at biniciliği, spor oyunları, tenis, bisiklet sürücülüğü, kayak kiralama, balık tutma, yemekler vb. bireysel girişimciler için bisiklet, kanoculuk, kırsal alanda yürüyüşe çıkma, kayak yapma, at biniciliği ve birkaç aktiviteyi bir pakette içeren turlar önerilmektedir. Kırsal alanda yapılan aktivite türlerine bakıldığında zaman; hayvan yetiştiriciliği yapılan açık çiftlikler, sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılan açık çiftlikler, biyolojik ve sağlık çiftlikleri, el sanatları, gıda üretimi, ağaç ve fide sahaları ve balık çiftlikleri kırsal alanda kalan turistler için önerilen ziyaret yerleridir (Şerefoglu 2009).

- **Finlandiya’da**, kırsal turizm faaliyetinde bulunan 3600 işletmenin %75’i orijinal çiftliklerden oluşmaktadır. Turistlere kar arabası, ren geyiği, Eskimo köpeği safarisi, kayak yürüyüşü, balık avlama, kanoing gibi hizmetler sunmaktadır. Ama kırsal alanlardaki işsizlik ciddi sosyo-ekonomik bir problem haline gelmiştir. Turizmin kırsal alanlardaki gelişimi ile birlikte bu problem aşılmaya başlanmıştır (Akça 2004).
- **Romanya’daki** Tuna Deltası, Estonya’ daki Vainameri Sahası, Litvanya’daki Nemunas Deltası kırsal turizm potansiyeli yüksek yerler olarak görülmektedir. Buralardaki eşsiz tarihsel anıtlar, doğal güzellikler, geleneksel el sanatları, kültürel gelenekler v.b. turistleri buralara çekmektedir (www.akdeniz.edu.tr 2009).
- **Yunanistan’da** ise, dağlık ve az gelişmiş yörelerin sahip olduğu turizm değerlerini etkili bir şekilde değerlendirmek, buralarda yaşayan insanlara yaşam standartlarını yükseltmeleri için fırsatlar sunmak üzere tarım turizmi teşvik edilmektedir. Yunanistan Tarım Bakanlığınca hazırlanan tarım turizmi programı ile birtakım amaçlar belirlenmiştir. Bu amaçlar; kırsal nüfusun yaşam standartlarının iyileştirilmesi, kırsal nüfusun devamının sağlanması, kırsal gelirin arttırılması, el sanatları ve tarımın teşvik edilmesi şeklinde sıralanmaktadır (Akça 2004).
- **Meksika**, turizm geniş olarak hızla yayılan bir endüstridir. Destinasyondaki toplam harcamaların üçte birini tarım oluşturmaktadır. Dünyadaki çöllerin bulunduğu enlemlerde olan ve ılıman tropikal bölgeleri birleştiren Meksika son derece geniş bitki kuşağına ve doğal ortamlara sahiptir. Engebeli ve dağlık topografyası bu çeşitliliğe sayısız iklimler yaratarak eklenir. Potasyel ekolojik çeşitliliğe rağmen insan etkisi daha fazla olmuştur. İspanyol fethinden önce ülkenin üçte ikisi ormanlarla kaplıyken, bugün ülkenin özellikle doğu ve güneyi olmak üzere sadece beşte biri yeşildir (Torres 2003)
- **Polonya’da** kırsal turizme yönelik çalışmalar, 1990 yılında Tarımsal Danışmanlık Merkezlerinin çiftçilere yönelik etkili promosyon çalışması ve

kamunun organizasyonu ile ‘Lower Silesia’ bölgesinde başlamıştır. 1997 yılında bu bölgede 104 tarım işletmesinin kırsal turizm faaliyeti ile uğraştığı belirlenmiştir. Küçük işletmeler büyük işletmelere göre tarımsal faaliyette daha az etkin oldukları için kırsal turizme yönelerek ek gelir sağlama amacını gütmektedirler. İşletmelerin %90’ında turistlerin kendi yemeklerini yapabilme imkânları bulunmaktadır. Polonya’da kırsal alanlarda tarımla uğraşan nüfusun yaş ortalaması 50’nin üzerindedir. Yabancı ziyaretçilerin büyük bir kısmını Alman turistler oluşturmaktadır (Akça 2004).

1.7. Türkiye’den Kırsal Turizm Örnekleri

Kırsal turizm; kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, ayrıca diğer turizm türleriyle de son derece kolay entegre olabilen bir turizm türüdür. O yüzden çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası girişimlerle içeriği zenginleştirilen kırsal turizm, dünyanın pek çok ülkesinde insanları tatil için kırsal alanlara çekebilmektedir (Soykan 2003). Kırsal turizm kavramında kırsalın içerdiği anlam, doğrudan ”kırsal alanlar” olarak algılandığından, yayla turizmi, av turizmi, mağara turizmi, eko turizm ve açık hava doğa sporları kırsal turizm ile aynı tutulmaktadır. Yanlış olmamakla birlikte kırsal turizmde esas amaç; bir köyde, bir çiftlikte, bir dağ evinde konaklayarak, kırsal kültürle tanışarak ve kaynaşarak bir tatil geçirmek olduğundan, aralarında amaç ve etkinlikler bakımından bazı farkların olduğu da bir gerçektir.

Türkiye’de son yıllarda turistik kıyı merkezleri ve büyük kentlerin çevresindeki köyler, antik kentlerin yakınlarındaki kırsal yerleşmeler, yol kenarlarındaki köyler, kasabalar, turizme artık yabancı değillerdir. Kır lokantaları ve alışveriş sergileri, hatta balık çiftlikleri ve kırsal yollar, turistlerle veya günübirlikçilerle tanışmışlardır. Bireysel geziler yanında, bu tür yerlere ya da onların içinde bulunduğu kırsal alanlara seyahat acenteleri tarafından günlük geziler düzenlenmektedir. Öte yandan ciddi projelerle (örneğin Kayaköy/Fethiye) eski köy kalıntılarının canlandırılmasına gidilmekte, Şirince köyü (Selçuk/İzmir) gibi bazı köylerde ise konaklama, kültür mirası evlerde gerçekleştirilmektedir (Soykan 2003).

Ayrıca, Türkiye’de halen nüfusun yarısından fazlası kırsal alanlarda yaşamakta ve Türk ekonomisinde tarımsal faaliyetler önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye koşullarında kırsal alanda gerçekleştirilebilecek turizm ve rekreasyon faaliyetlerini küçük kır evleri, kampçılık ve tatil çiftlikleri olarak gruplandırmak mümkündür (İnce 2000).

Türkiye’de gerek kırların, gerekse kıyılardaki mevcut turistik alanların, sürdürülebilir anlayışa uygun olarak kullanılması gereklidir. Yakın yıllarda sürdürülebilir turizm politikası ile hayata geçirilen bazı uygulamalar görülmektedir. Çoruh nehrinde rafting, Toroslarda trekking, Karadeniz kıyılarında yeşil tur, Ölüdeniz-Babadağ’da yamaç paraşütü gibi bu etkinlikler kaynağını kırsal turizmden almalı, tek başına bırakılmamalıdır. Örnek olarak yabancı turiste, Toroslarda trekking yapılabileceğini tanıtmadan önce, Toros yaylalarındaki doğal güzellikleri, köyleri ve geleneksel kültürü keşfetmesi önerilmelidir. Türkiye turizminde çeşitlendirmeye yol açacak girişimler, turizmi kıyılardan iç kesimlere çekmeyi de hedeflemektedir (Soykan 2003).

Türkiye’de kırsal turizm denildiği zaman; çoğunlukla doğa yürüyüşleri ve doğa sporlarını içine alan açık hava rekreasyon etkinlikleri, alışveriş ve yeme-içmeyi kapsayan günübirlik köy ziyaretleri anlaşılmaktadır. İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerin çevresinde; Muğla ve Antalya gibi turistik illerde; Bursa, Safranbolu gibi tarihsellik kültürel zenginliklere sahip yerleşmelerin çevrelerinde; antik kentlerin yakınlarındaki köylerde bu yönlü bir kırsal turizmin geliştiği görülmektedir. Türkiye’de kırsal turizm, son yıllarda gerek yerli kaynaklarla ve gerekse yabancı kaynaklarla desteklenen projeler vasıtasıyla büyük önem kazanmıştır. Kırsal alanda yaşayan insanlar için ek gelir kaynağı yaratan kırsal turizm, tarım için tamamlayıcı bir yapı gösteren özelliğinden dolayı önemlidir (Soykan 2002).

Ülkemizdeki kırsal turizme yönelik talebin artması sonucunda kırsal alanlarda akarsu sporları (kano-rafting), doğa yürüyüşü (dağ yürüyüşü), atlı doğa yürüyüşü, bisiklet turları, mağara turizmi, sportif olta balıkçılığı, kuş gözlemciliği (ornitoloji), botanik (bitki inceleme), yayla turizmi gibi aktiviteler yapılmaktadır (Şerefoğlu 2009). Çoruh Nehri (Doğu Karadeniz bölgesinde yer alır), Altıparmak-Barhal Çayı (Doğu Karadeniz bölgesinde yer alır), Fırtına Deresi (Doğu Karadeniz

bölgesinde yer alır), Köprüçay, Manavgat Çayı (Antalya), Anamur (Dragon Çayı) Orta Toroslar, Göksu Nehri, Dalaman Çayı, Zamantı Irmağı (Kayseri Yahyalı-Kapuzbaşı Şelaleleri arası) kano ve rafting yapılan yerler arasında sayılmaktadır (Kozak vd. 2001).

Doğa yürüyüşüne uygun alanlar ise; Akdeniz kıyı şeridinde: Akdağlar, Beydağları, Bakır dağları, Hadim-Ermenek Yöresinde Geyik Dağları ve Göksu Nehri Yöresi, Anamur'un Yayla Kesimi, Mut ilçesinin dağlık kesimi, Tarsus ile Bolkar Dağları arasında kalan bölge, Adana-Kozan ve Kadırlı ilçelerinin yayla kesimleri, Menteşe Dağları, Akçalı Dağları, Tahtalı Dağları, Bin boğa Dağları Ege Bölgesinde Bafa Gölü ve Beşparmak Dağları, Kaz Dağları, Boz Dağlar; Marmara Bölgesinde Kırklareli ve Istaranca Dağları; Karadeniz Bölgesinde: Ilgaz ve Küre Dağları, Trabzon-Uzun göl ile Şavşat arasında kalan yaylalık kesim ve Kaçkar Dağları olarak sıralanmaktadır (Tunç ve Saç 1998).

Türkiye kuş gözlemciliği bakımından oldukça zengin bir ülke olup, yaklaşık 400'den fazla kuş türü olduğu bilinmektedir. Başlıca kuş gözlemciliği yapılan alanlar ise; Kayseri-Sultan sazlığı, Gediz Deltası-Menderes Irmağı, Göksu Deltası- Silifke, Bafra Kızılırmak Deltası-Samsun, İnciraltı Tuzlası-İzmir, Manyas Kuş Cenneti-Balıkesir'dir (Erdoğan 2003). Kapadokya Bölgesi, Antalya, Alanya, Side, Manavgat, Kastamonu, Fethiye ve Marmaris'te de atlı doğa yürüyüşleri yapılmaktadır (Şerefoğlu 2009).

Türkiye'de bisiklet turizmi son yıllarda önem kazanan bir spor türü olmuştur. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de bisiklet turları yapılabilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bu konuda bisiklet turlarının geçeceği parkurların tespit edilmesi amacıyla çalışmalar devam etmektedir. Bu turlardan başlıcalarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: Karadeniz turu, Bandırma rotası, Polonez köy turu, Erciyes ve Kapadokya, Ihlara ve Tuz Gölü turlarıdır (Şerefoğlu 2009).

Türkiye'nin kırları, köyleri ve zengin kültürel mirası göz önüne alındığında Türk kültürünün yansıtıldığı yöresel el sanatları, Anadolu folkloru, geleneksel köy

düğünleri, geleneksel sporlar (cirit, deve, boğa güreşleri) , doğal bir arbetoryum niteliğindeki flora ve fauna, olağanüstü peyzaj görüntülerine sahip yaylalar ve ormanlar, mağaralar gibi kırsal alanlara has özellikler, Türkiye'deki kırsal alanların mozağını oluşturmaktadır. Doğasını, kültürünü, kendine has mutfağını koruyabilmiş bölgelerde yapılan bağ bozumu şenlikleri, festivaller, avcılık gibi etkinlikler de kırsal turizm çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Son zamanlarda yoğun ilgiyle izlenen yerli dizilerin çekimlerinin yapıldığı köy ve kasabalar da yerli turistlerin ilgisini çekmektedir. Bu amaçla tur operatörleri yılın her ayında çeşitli organizasyonlar düzenleyerek buralara yerli turistleri getirmektedir (Akça vd. 2001).

Türkiye'de kırsal turizmin geliştirilmesine yönelik yapılan uygulamaların çoğunluğu kırsal kalkınma kavramının içerisinde yer almaktadır. Ülkemizde uygulanan kırsal turizm çalışmalarından biri "*Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi, Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası*" projesidir. Bu proje TaTuTa, adıyla Buğday Ekolojik Yasamı Destekleme Derneği'nin başvurusuyla Birleşmiş Milletler GEF Küçük Destek Programı çerçevesinde 25 ayrı çiftlikte başlatılmıştır. Şu an 44 yeni çiftliğin katılmasıyla da toplam 69 çiftlikte sürdürülmektedir (www.bugday.org 2009).

Şekil 2'de kırmızı noktalarla belirtilen çiftliklerin buldukları yerler şu şekildedir (www.bugday.org 2009): Lapseki/Çanakkale, Eceabat/Çanakkale, Ayvacık/Çanakkale, Salihli/Tekelioğlu/Manisa, Davutlar/Kuşadası/ Aydın, Datça, Dereköy/Fethiye, Yanıklar/Muğla, Akçaenis/Elmalı, Çıralı/Kemer/, Geyikbayırı/Antalya, Ağlasun/Burdur, Aksu, Gökdere Köyü/Eğirdir/Isparta, Başmakçı/Afyon, Beyoğlu/İstanbul, Armutlu/Yalova, Maksudiye/Söğütlü/Sakarya, Çilimli/Düzce, Senpazar/Kastamonu, Kabaklı Köyü/Sinop, Gümüşhacıköy/ Amasya, Çamlıca/Terme/Samsun, Honça, Sulugöl/Niksar/Tokat, Ağçağa/Kemaliye/Erzincan, Kınalıtaş/Kelkit/Gümüşhane, Hemşin/Rize, Borçka/Artvin, Pasinler/Erzurum'dur

Şekil 2:Kırsal turizme yönelik TATUTA projesi uygulanan alanlar

Kaynak: <http://www.bugday.org/tatuta> Erişim Tarihi: 12.12.2009

Son yıllarda gelişmiş ülkelerde turizm faaliyetlerini kıyı turizminin egemenliğinden kurtararak ülke çapında yayma çalışmaları ve dört mevsim turizmden yararlanma fikri turizmin çeşitlendirilmesini doğurmuştur. Geçmişte, turizm denilince ilk akla gelen deniz kum güneş olgusuyken, son zamanlarda turistler arasında çevre bilincinin artması, doğaya özlem, ilginç yerleri gezip görme, nostaljiyi yaşama arzusu, kırsal turizme olan ilginin artmasına sebep olmuştur. Türkiye birçok ülke ile kıyaslanamayacak oranda kırsal sayılabilecek alanlara, doğal güzellikler, tarihi ve kültürel değerlere sahiptir. Bilgisizlik, ilgisizlik, tanıtım noksanlığı ve yetersiz girişimcilik nedeniyle bu alanlar ya verimsiz olarak değerlendirilmekte ya da hiç değerlendirilmemektedir (Akça vd. 2001).

Yukarıda bahsedilen konulardan hareketle coğrafik özelliğinden dolayı birçok turistik ürüne sahip olan Türkiye, hem yaz turizminin hem de kış turizminin yaşandığı bir ülkedir. Üç tarafının denizlerle çevrili oluşu, eşsiz koyları, ince kumlu plajları ve bol güneşle Türkiye kıyı turizmine elverişli olduğu kadar; kırsal alanları, doğal güzellikleri, geleneksel yaşam biçimleri, yöresel ve bölgesel el sanatlarıyla kırsal turizm için de büyük bir zenginlik barındırmaktadır (Çeken 2003). Kırsal turizm alanlarının korunma düzeylerini arttırarak, tanıtımlarına daha da önem vererek, yerli ve yabancı turisti kırsal turizm hakkında bilgilendirerek Türkiye’de kırsal turizm faaliyetleri daha planlı şekilde geliştirilebilir.

1.8. Kırsal Bölgelerde Kırsal Turizm Dışında Yapılabilecek Turizm Türleri

Türkiye'nin sahip olduğu farklı coğrafi özelliklerinden dolayı, kırsal bölgelerde yapılabilecek turizm türleri de oldukça çeşitli olmaktadır. Kırsal turizmdeki bu çeşitlilik ülkemizin zengin doğal farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

1.8.1. Termal Turizm

Sağlık, insanları turizme yönelten nedenler arasında ön sıralarda yer almaktadır. Bazen kaybolan sağlığı yeniden kazanma amacıyla ortaya çıkan bu yöneliş bazen de sağlığı koruyabilmek amacıyla ortaya çıkmaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu 2002).

Termal turizm, doğal olarak belirli bir sıcaklık seviyesine ve faydalı minerallere sahip olan şifalı suların, çamur ve buharların bulunduğu yörelerde, yöreye has iklim koşulları içerisinde gerçekleştirilen turizm türü olarak tanımlanmaktadır. Turizm Bakanlığı yayımlarında ise, mineralize termal suların ve çamurların kaynağın bulunduğu yörenin çevre ve iklim koşullarıyla birlikte insan sağlığına katkı sağlamak amacıyla uzman hekim denetim ve programında, destek tedavilerle (fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet, iklim kürü, mekanoterapi) koordineli kür uygulamaları için gerçekleştirilen turizm hareketleri 'termalizm' olarak adlandırılmaktadır (Tutar 1991; Turizm Bakanlığı 1993).

Dünyada termal turizm özellikle Almanya, Avusturya, İtalya, Macaristan, Belçika, İsveç, Romanya ve Fransa gibi ülkelerde modern tıp teknikleri ve diğer tedavi olanaklarıyla birlikte bütünleşmiş olarak tedavi amaçlı kullanılmaktadır. Kaynak zenginliği açısından dünyada ilk yedi ülke arasında yer alan Türkiye'nin termal suları, özellikle Uluslararası Kaplıcalar Birliği (FITEC) tarafından belirlenen sıcaklık seviyeleri, debileri, fiziksel- kimyasal özellikleri bakımından Avrupa'daki termal sulardan daha üstün niteliklere sahiptirler (Tekin 2004; Şahin 2007).

Ülkemizde debileri 2500 H/sn arasında değişen 1400 civarında termal kaynak, 46 ilde 190 dolayında kaplıca tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin 10'u turizm yatırım belgeli, 30'u turizm işletme belgeli, 156'sı ise yerel idare belgelidir. Böylesine güçlü bir termal turizm potansiyele sahip ülkemiz termal amaçlı olarak az tercih edilmektedir. Termal hizmet veren pek çok işletme de ilkel koşullarda hizmetlerini sürdürmektedir (www.jeotermaldernegi.org.tr 2009).

1.8.2. Yayla Turizmi

Kendine özgü coğrafya ve iklime sahip olan Türkiye'nin zengin yaşam kültürü içindeki 'yayla yaşantısı' alışkanlığı da yayla turizminin doğmasına öncülük etmiştir. Hayvan otlatmak, hayvanların kışın yiyeceği otları yazdan temin etmek, sıcak hava ve sivrisinek gibi haşerelerden kaçıp serinlemek amacıyla tercih edilen yaylalar ülke coğrafyasında birçok yeni ve farklı yaşam alanlarının açılmasına neden olmuştur. Yaklaşık 3-4 aylık bir süreyi kapsayan yayla yaşantısında sosyalleşmek, eğlenmek amacıyla, türkülerin söylenip, oyunların oynandığı şenlikler yaylaların turizm açısından alternatif bir ürün olarak değerlendirilmesine neden olmuş ve yayla turizminin başlamasını sağlamıştır (Kahraman ve Türkay 2004).

Yayla turizmi yaylalarda yapılan şenlikler, festivaller, yayla yaşantısı bozulmamış doğa güzelliklerinin görülmesi gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Fakat kuş gözlemciliği, av faaliyetleri, doğa yürüyüşü, bitki inceleme, bisiklet turları gibi tek başlarına birer turizm aktivitesi olabilecek etkinliklerle birleştirilerek kapsamı zenginleştirilmektedir (Tunç ve Saç 1998). Yaylaların turizme kazandırılması ve potansiyellerinin belirlenmesi amacıyla Turizm Bakanlığınca 1990 yılında 'Yayla Turizmi Projesi' adı altında bir çalışma başlatılmıştır. Proje ile yaylaların doğal güzellikleri, etnolojik ve diğer çekicilik yaratan özellikleri, koruma- kullanma dengesi içerisinde turizm amaçlı değerlendirilmesi hedeflenmektedir. (Turizm Bakanlığı 1993; Kızılırmak 2006).

Projeye çok sayıda yayla ve yayla geleneğine sahip olması sebebiyle Doğu Karadeniz Bölgesi'nden başlanmıştır. Bu bölgedeki yaylalar için öncelikle masa başı çalışmaları daha sonra ise arazi çalışmaları yapılmış, yaylaların turizm potansiyelleri,

ihtiyaçları ve altyapı eksikleri belirlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda 23 tanesi Karadeniz Bölgesinde olmak üzere toplam 26 adet yayla turizm merkezi ilan edilmiştir. 7 Ocak 2004 tarihi itibarıyla toplam 25 adedi fiilen faaliyet gösteren yaylalardan 21 tanesi yalnız yayla, 3 tanesi hem yayla hem kayak merkezi, 1 tanesi de hem yayla hem de termal turizm faaliyetlerinin sürdürülebileceği özelliklere sahiptir (İmre ve Gürbüz 1994; Subaşı 2004; www.kultur.gov.tr 2009).

Yayla turizmi kapsamında değerlendirilen, kuşları doğal alanlarında gözlemlemek, seslerini kaydetmek, izlenen kuşların resimlerini çizmek, fotoğraf çekmek ve kuşlarla ilgili notlar almak gibi faaliyetleri kapsayan kuş gözlemciliği ülke genelinde sayıları 184'ü bulan sulak alanların dışında yaylalarda da aktif olarak yapılmaktadır (Tuna 2002; www.allianz.com.tr 2009)

1.8.3. Av Turizmi

Av turizmi, av ve yaban hayatı kaynaklarının kontrollü olarak yerli ve yabancı avcılarının kullanımına sunulması, avcılarının belirlenmiş yasalar çerçevesinde avlanmaları ve her türlü avcılık faaliyetleriyle uğraşmaları neticesinde oluşan ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Av turizmi, popülasyonu yeterli av hayvanlarının avına izin verilerek ülke ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla genel, özel ya da devlet avlaklarında yapılmaktadır. Bu avlaklarda özel işletmeler veya acenteler tarafından av meraklıları için düzenlenen av organizasyonları av turizmi kapsamında yer almaktadır (Şafak 2003; www.milliparklar.gov.tr 2009).

Ülkemizde av turizmi aktiviteleri 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, Merkez Av Komisyonu kararı hükümleri ve Av Turizmi Yönetmeliği çerçevesinde Doğa Koruma Ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMPG) yürütülmektedir. Av turizminin yapılacağı avlaklar Çevre ve Orman Bakanlığı Milli Parklar, Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından tespit ve ilan edilmektedir. Avlak olarak belirlenmiş bölgelerde av faaliyetleri düzenleyebilmek için izin belgesi alınması gerekir. Bu belge Çevre ve Orman Bakanlığınca A Grubu Seyahat Acentelerine bir defaya özgü verilmektedir. Türkiye'de av turizmi yapmak için yetki almış 278 adet A grubu seyahat acentesi bulunmaktadır. Acentelerin yabancı avcılarını nerede, nasıl, kaç

gün avlandıracağı, ava açık olan devlet avlakları, avlanılacak hayvan türleri, avlanma bedelleri, av mevsimi ve avlanması yasak olan türler Merkez Av Komisyonu (MAK) tarafından belirlenmektedir (Şafak 2003; Erdoğan 2003).

Türkiye’de avlanmasına izin verilen hayvanlar üç ana gruba ayrılmıştır. Birinci grup; bıldırcın, kaya güvercini, tahtalı ve üveyiği; ikinci grup; keklik, kum keklik, kıkırlık, bağırtlak, tavşan ve ada tavşanını; üçüncü grup ise; tilki, sansar, sakarmeke, ördekgiller, kazgiller, kazkuşu, karatavuk, çulluk türleri ve bekasını kapsamaktadır. Büyük av hayvanlarından ayı, çengel boynuzlu dağ keçisi, yaban keçisi, yaban domuzu, vaşak, kurt, çakal ve tilkinin yerli ve yabancı avcılar tarafından avlanmasına belli bir bedel karşılığı izin verilmektedir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006; www.turizm gazetesi.com.tr 2009).

1.8.4. Akarsu Turizmi (Kano – Rafting)

Rafting 'raft' olarak adlandırılırken şişme botlarla, akış hızı yüksek nehirlerde yapılan bir spor türüdür. Kano ise yine aynı tür akarsularda yapılan fakat bot şeklinin uzun, ince olması ve gruplarının 2’şer kişiden oluşmasıyla raftingten ayrılan bir spordur. Her iki spor türünde de amaç aynıdır. Grup elemanları, kürekleri uyum içinde çekip, içinde buldukları botu yönlendirerek kayalar ve engeller arasından devirmeden geçirmeye çalışırlar. Kısaca ‘Akarsu Krosu’ diye de adlandırılan ve takım ruhunun ön planda olduğu rafting 6-8 kişilik gruplarla yapılmaktadır. Dünya’da ilk kez 1869 yılında Büyük Kanyon’daki Colorado Nehri üzerinde, ülkemizde ise ilk kez 1992 yılında Çoruh Nehri’nde yapılmıştır (Küçükbaşlan 2006).

Ülkemizin ortalama yükseltisinin 1000-1500 metre olması Çoruh Nehri dışındaki birçok akarsuyun da rafting ve kano yapılabilecek hızda akmasını sağlamaktadır. 1985 yılında akarsular üzerinde bir araştırma yapılarak rafting parkurları belirlenmiştir. Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgesindeki pek çok akarsuyun rafting için uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu akarsular Altıparmak (Barhal) Çayı, Köprüçay, Fırtına Çayı, Manavgat Çayı, Anamur-Dragon Çayı, Göksu Nehri, Dalaman Çayı, Zamantı Irmağı-Kayseri şeklinde sıralanmaktadır (Tunç ve Saç 1998; Kozak vd. 2001; Morgül 2006; www.sucenneti.com 2008).

1.8.5. Çiftlik Turizmi

Çiftlik turizmi insanların sürekli yaşadıkları, çalıştıkları ve her zamanki sosyal-temel ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında, faaliyette olan bir çiftliğe gelerek günübirlik veya daha uzun süreli konaklamalarda bu çiftlikteki tarımsal faaliyetlere katılmalarıyla oluşan bir turizm türüdür. Çiftlik turizminin yapıldığı çiftliklerde asıl amaç tarımsal faaliyetler yapmak, hayvancılık ve üretilen tarımsal ürünlerin satılması olarak sıralanabilir. Fakat bu çiftlikler turizmi de faaliyetlerine dâhil ederek endüstrileşmiş şehirlerde-ülkelerde yaşayan insanlara rahatlama, doğayla baş başa olma imkanı sağlamaktadır. Çiftliklerde ziyaretçilere konaklama, yeme-içme imkânları ve bir takım açık hava aktiviteleri sunulmaktadır (Yılmaz 2008).

Çiftliklerde ziyaretçilere, yöreye özgü tatlar tattırılmakta, inek sağma, koyun gütmeye, yün kırpma, çiftlik hayvanlarını besleme, meyve toplama, yabani otları çapalama- yolma, hasat yapma, at binme gibi faaliyetler sunulmaktadır. Bu aktivitelerin yanında yapılabilen doğa yürüyüşü, bisiklet turları, fauna inceleme gibi tek başına da yapılabilen turizm türleri de çiftliklerde faaliyetler arasına eklenerek çeşitlilik sağlamaktadır (Yılmaz 2008; Çakılcıoğlu 2009).

Dünya üzerinde Avusturya, İngiltere, Almanya, Kuzey Amerika, Yeni Zelanda da yapılan çiftlik turizmi uygulamaları son zamanlarda ülkemizde de gözlemlenmektedir. Özellikle Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneğinin 2004 yılında hayata geçirdiği Tarım Turizm Bilgi ve Tecrübe Takası (TaTuTa) projesi ile ülke genelindeki 34 noktadan 72 çiftlik, çiftlik turizmi hizmeti vermeye başlamıştır. Proje ekolojik tarım yapan çiftçileri turizm faaliyetleriyle daha aktif hale getirerek maddi ve manevi anlamda desteklemeyi amaçlamaktadır (www.isguc.dergi.org; Yılmaz 2008; Cebed 2008).

1.8.6. Dağ ve Kış Sporları Turizmi

Dağ turizmi, dağların temiz ve bol oksijenli havasından yararlanmak üzere dağlara yönelik yapılan turizm türü olarak adlandırılmaktadır. Dağ turizmi macera,

heyecan ve değişiklik arayanlara farklı seçenekler sunmaktadır. Dağ turizmi kapsamında doğa yürüyüşleri, bisiklet turları, kaya tırmanıcılığı, yamaç paraşütü, asılma planörü, buzul kayağı, balonla yapılan yüksek dağ kayağı, kızak, snowboard ve kayak faaliyetleri yer almaktadır (Kozak vd. 2001; Erdoğan 2003).

Türkiye farklı yüksekliklerde, zengin jeomorfolojik ve tektonik yapıya sahip, flora ve faunası olan, ormanlarla kaplı dağlarıyla dağ turizmi için yüksek bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin harekete geçirilip iç ve dış turizme yönelik olarak değerlendirilmesi amacıyla Turizm Bakanlığı 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu çerçevesinde dağ ve kış sporları yapılan 20 bölgeyi turizm merkezi olarak ilan etmiştir. Ülkemizde dağ ve kış turizminin yapıldığı yerlerden bazıları: Bursa-Uludağ, Kayseri-Erciyes Dağı-, Erzurum-Palandöken Dağı, Fethiye- Eren Dağı (Seki), Antalya- Alanya Akdağ, Niğde- Bolkar Dağları, Ağrı- Ağrı Dağı, Hakkari-Cilo- Sat Dağları, Rize- Kaçkar Dağları, Tunceli- Munzur Dağları, Niğde- Aladağlar, Antalya- Bey Dağları, Bitlis- Süphan Dağı, Bolu- Kartalkaya ve Aksaray- Hasan Dağı olarak sıralanabilir (Kozak vd. 2001; Erdoğan 2003).

Dağ turizmi kapsamında değerlendirilen doğa yürüyüşleri için belirlenmiş yürüyüş rotaları; Bafa Gölü, Beşparmak Dağları, Kaz Dağları, Boz Dağlar, Istıranca Dağları, Ilgaz ve Küre Dağları, Trabzon –Uzungöl ile Şavşat arasında kalan yaylalık alan, Akdağlar, Beydağları, Geyik Dağları ve Göksu Nehri çevresi, Anamur Yaylaları, Tarsus ve Boklar Dağları arasında kalan bölge, Adana, Kozan ve Kadirli arasındaki yaylalık bölgeler, Menteşe Dağları, Binboğa Dağları, Akçalı ve Tahtalı Dağları şeklinde sıralanmaktadır (www.kulturturizm.gov.tr 2009).

1.8.7. Tarım Turizmi (Agroturizm)

Tarım turizmi tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu, doğal güzellikleri-çekicilikleri olan alanlarda da yapılmaya başlanmış bir turizm türüdür. Daha çok şehir hayatından uzaklaşmak isteyen, kırsal yaşama özlem duyan kişiler tarafından tercih edilen bu turizm türü kırsal alanda yapılan tüm turizm faaliyetlerini kapsamaktadır. Festivaller, müzeler, sanatsal sergiler, el sanatlarının satışı, eğitsel

geziler, eğlendirici faaliyetler, kültürel olaylar, doğal çekiciliklere yönelik aktiviteler bu kapsamda değerlendirilmektedir (Çıkın vd. 2009).

Tarım turizmi çerçevesinde çiftlik turizm hizmetlerinden farklı olarak konserveler, hamur işleri, peynirler gibi evde yapılan ürünlerin tattırılması, çiftlik ürünlerinin satın alınması, gündelik tarım faaliyetlerine katılma, yöresel kültürü ve gelenekleri görme(dans, müzik, kıyafet v.b.) gibi faaliyetlerde yapılabilmektedir (Gündüz 2004).

Tarım turizmi tarımsal üretimin yoğun olduğu bölgelerde yapılması özelliğiyle üreticilere ek gelir sağlayan bir faaliyettir. Bu turizm türünün yapıldığı bölgelerde tarım ve turizm bütünleştirilerek faydalı bir etkileşim yaratılmaktadır. Verimli tarım arazilerinde üretim devam ederken, verimsiz ya da tarıma uygun olmayan alanlar turizm ve rekreasyon faaliyetlerinde kullanılarak değerlendirilmektedir (Küçükaltan 2002).

1.8.8. Macera Turizmi

Macera turizmi, değişiklik arayan, tehlikelerden ve risk almaktan çekinmeyen, korku ve heyecan duygularını yaşamaktan haz alan kişilerin tercih ettikleri bir turizm türüdür. Bu turizm türü insanlara yeni şeyler öğrenme, görme, farklı deneyimler yaşama imkanı sağlamaktadır. Macera turizmi doğa gezileri, kaya tırmanışları, mağaracılık, yamaç paraşütü gibi faaliyetleri kapsamaktadır (Öztürk ve Yazıcıoğlu 2002). Bunun yanında bungee-jumping, uzay yolculukları, sky diving, rafting, scuba diving, safari turları, eski-görkemli şatolar veya kalelere konaklamalı (1-2 gecelik) olarak yapılan seyahatler, keder turizmi (dark black tourism veya ölüm turizmi) olarak adlandırılan yakın geçmişte gerçekleşmiş doğal afet, vahşet, savaş vb. olayların yaşandığı alanların ve bu olaylara ait maddi varlıkların (anıt, silah, kemikler, kıyafet) görülebileceği yerlerin (müzeler, kazı alanları, fotoğraf sergileri, şehitlikler) ziyaret edilmesi yönelik aktiviteler katılımcılara duygusal gelgitler yaşattığı için macera turizmi kapsamında değerlendirilmektedir.

Türkiye pek çok turizm türünde olduğu gibi macera turizmi açısından da yüksek potansiyele sahiptir. Ülkemizde macera turizmine yönelik Fethiye-Babadağ'da yapılan yamaç paraşütü, Artvin-Çoruh Nehrinde rafting, Antalya-Alanya'da bungee-jumping, İzmir-Çeşme'de scuba-diving gibi aktiviteler yapılmaktadır. Yapılış amacı her ne kadar turizm amaçlı olmasa da Gelibolu Yarımadası Milli Parkı keder turizmi kapsamında sayılan, savaş alanları açısından dünyada az rastlanan çekicilikleri barındıran bir örnek olarak gösterilebilir (Aliağaoğlu 2004; www.hafif.org 2009).

1.8.9. Eko Turizm

Ekoturizm Uluslararası Ekoturizm Topluluğunca (UET) ekoturizm; *'yeryüzünün doğal kaynaklarının sürdürülebilirliğini güvence altına alan, bunun yanı sıra yerel halkların ekonomik kalkınmasına destek olurken, sosyal ve kültürel bütünlüklerini koruyup gözeten, çevreye duyarlı bir seyahat şekli'* olarak tanımlamaktadır (Çevirgen 2004:47).

Turizm bakanlığı ise ekoturizmi; *'eğlenmeyi, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyoekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaret şekli, diğer bir deyişle, doğal çevre ile turizm faaliyetini bağdaştıran, çevrenin olumsuz etkilenmesi konusunda sorumluluk güdüsü ile hareket etme esasına dayalı turizm faaliyeti'* şeklinde açıklamaktadır (Turizm Bakanlığı 1999:66).

Tanımlara bakıldığında ekoturizmin faaliyet alanının doğal kaynakların ve kültür-gelenek bütünlüğünün sağlandığı doğal alanlar olduğu söylenebilir. Bu sebeple el değmemiş doğada yapılan tüm turizm çeşitleri ekoturizm kapsamına girmektedir (Arslan 2005). Bunun yanında ekoturizm aktivitelerinin içerdiği eğitici ve geliştirici programlarla katılanların yaşantısını etkileyebilecek aktiviteler olduğu vurgulanmaktadır (Çevirgen 2004).

Ekoturizmde asıl amaç, kitle turizminin aksine turist sayısını aza indirmek ve turizmi yıl içinde yaymak, doğal çevreye yapılan baskıyı azaltmak, tahribatı düzeltmeye değil, önlemeye yönelik planlar yapmak ve uzun vadeli ekonomik çıkarları gözetmek böylece çevresel bozulmayı önlerken yöre halkının maddi kazanç sağlamasına katkıda bulunmaktır (Çağatay vd. 2002).

İKİNCİ BÖLÜM

KIRSAL TURİZMİN SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ

2.1. Ekonomik Etkileri

Kentlerde yaşayan insanların doğaya olan ilgilerinin artması kırsal turizmin şekillendirilmesinde rol oynayarak kırsal yörelerde yaşayan insanlara yeni çalışma olanakları sağlamıştır (Esengün vd. 1999). Fakat turizm sadece ekonomik etkileri olan bir hareket değildir. Ekonomik boyutunun yanında sosyal, kültürel ve çevresel yönleri olan, sosyal yapıyı etkileyen bir olaydır. Bu sebeple etkiler değerlendirilirken sosyal, çevresel ve kültürel gibi ekonomik olmayan etkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu bölümde kırsal turizmin kırsal kalkınmaya, sosyal hayata, kültüre ve çevreye yaptığı etkiler açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Kırsal Kalkınma Kavramı ve Kapsamı

Kalkınma kavramının iktisat bilimine ve günlük konuşma diline girmesi II. Dünya Savaşı sonrasında, 3. dünya ülkeleriyle ve buralarda yaşayan insanlarla ilişkilendirilmesi ise 1950'lerden itibaren gerçekleşmiştir (Ekonomi Ansiklopedisi 1983). 3. dünya ülkelerinin yanı sıra tüm ülkeler büyüebilmek için kalkınmayı ortak amaç olarak görmektedirler. Özellikle az gelişmiş ülkeler için daha elzem olan kalkınmadaki temel sorun, ülkelerin kaynaklarını optimal seviyelerde kullanamayıp kalkınma hamleleri yapamamalarıdır. Bu sebeple hem gelişmiş hem de gelişmekte olan pek çok ülkede bölgeler arası dengesizlik sorunları yaşanmaktadır. Bu sorunları turizmi teşvik ederek ve turizm sektörünü geliştirerek çözmek mümkündür. Çünkü turizm sektörünün gelişmesi ile kalkınma arasında doğru yönlü bir ilişki vardır (Çeken 2008).

Kalkınma, genel olarak bir ülkenin milli gelir düzeyinde meydana gelen sürekli artışa bağlı olarak ekonomik, sosyal ve siyasal yapısında meydana gelen değişimleri içeren bir süreç olarak nitelendirilmektedir (Clark 1996). Daha kapsamlı bir tanımda ise kalkınma; bir ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının

değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplumun refahının artmasıdır. Bu anlamda kalkınma genel sayılarla ifade edilen bir ekonomik büyümenin yanında başka birtakım ekonomik ve sosyal değişimleri de ifade etmektedir. Ulusal gelirin dengeli dağılımı, ülke kaynaklarının toplumsal yapının koşullarına uygun biçimde kullanılmasını sağlayacak gerçek bir sanayi toplumuna geçiş, toplumun her kesiminde gerçekleşen üretim faaliyetlerinin ve üretim ilişkilerinin köklü bir değişimle verimliliğinin yükseltilmesi, altyapı ve sosyal yatırımların ülkenin özellikle geri kalmış yörelerine doğru yönlendirilmesi, sağlıklı beslenme koşullarının oluşturulması, eğitim sisteminin ülkenin uzun dönemli insan gücü gereksinimine göre çağdaş teknolojik bilgiyi de kapsayan bir düzeye getirilmesi, ülkenin maddi varlığı artarken halkın yaşamının manevi yönden zenginleşip kültürün yaygınlaşması gibi değişimler de kalkınma kavramına dâhil edilmektedir (Ekonomi Ansiklopedisi 1983).

Kalkınma kavramının kapsamı içinde değerlendirilen ekonomik ve sosyal değişimler zamanla karışıklık olgusunu (kır-kent, tarım-sanayi) tetikleyerek genel kalkınmanın yanı sıra köy kalkınmasını daha genel bir ifadeyle kırsal kalkınmayı gündeme getirmiştir. Bu gelişme karşısında köyün ve kırsal sayılan diğer ortamların kalkındırılmasına yönelik çeşitli yaklaşımlar geliştirilmeye başlanmış, ülkeler kalkınma kapsamında uyguladıkları politikaları yeniden gözden geçirme zorunluluğu hissetmişlerdir (Gülçubuk 1997).

Kırsal kalkınma; kırsal alanlardaki yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik, kırsaldaki nüfusun kent alanlarındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik nimetlerden, göç olgusunu yaşamalarına gerek olmaksızın, buldukları yerde faydalanmalarını sağlayan ekonomik ve sosyal politikalar bütünüdür (Cengiz ve Çelem 2003). Daha basit bir tanımla kırsal kalkınma; insan yaşamına olumsuzluklar getiren kırsal çevre koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalardır (Tolunay 2006).

Birleşmiş Milletler örgütüne göre kırsal kalkınma, küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik ve sosyal koşulları iyileştirmek amacı ile giriştikleri çabaların birleştirilmesi, bu toplulukların ulusal bütünle kaynaştırılması ve ulusal

kalkınma çabalarına gerekli katkıda bulunmalarının sağlanması süreci olarak tanımlanmaktadır (Akça vd 2001).

Kırsal kalkınma, bütün tarımsal üretim çatısı altındaki gelişmeleri, ayarlamaları ve uyarlamaları kapsamaktadır. Bu sebeple tarımsal gelir, istihdam ve geçim kaynakları için bir alternatif sağlamaktadır. Kırsal kalkınma kavramının daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için kırsal alan kavramının da dikkate alınması gerekir. Çünkü bu iki kavram birbirlerinin tamamlayıcısı konumundadır. Ancak kırsal alanların ihtiva ettiği sosyo-kültürel, demografik, ekonomik, çevresel ve mekânsal çeşitliliğin, çağın değişen koşullarıyla birlikte yeni anlamlar kazanması, kesin bir kırsal alan tanımı yapılmasını güçleştirmektedir. Sonuçta ülkeler kendi idari yapılarını da dikkate alarak kendilerine özgü kırsal alan tanımı yapmakla birlikte farklı amaçlarla gerçekleştirilen çalışmalarda farklı kırsal alan tanımları kullanmaktadırlar (Çeken vd. 2007).

Benzer şekilde ülkemizde de hukuki düzenlemelerde ve farklı amaçlarla gerçekleştirilen istatistikî çalışmalarda, kırsal alan kavramı farklı yaklaşımlarla, hatta bazı durumlarda kırsal alan tanımı yapılmaksızın değerlendirilmektedir. Kırsal alanların ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla daha etkin bir şekilde analiz edilmesi, buna bağlı olarak kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesi ve uygulamaya geçirilmesinde etkinliğin sağlanmasına yönelik olarak, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerekli veri setinin oluşturulması ve kırsal alan tanımının güncelleştirilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmıştır (Çeken vd. 2007). Yapılan bu çalışmaya göre kırsal kalkınmadaki hedefler şu şekilde açıklanabilir (DPT 2000):

- Ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreçtir.
- Evrensel ölçütler, eşitlik ve denge ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyidir.
- Kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay almasıdır.

- Kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimidir
- Kaynaklara daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşılarak geliştirilen yaşam düzeyidir.
- Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yol edilmesidir.
- Kırsal toplum yaşamının modernizasyonudur.
- Kent-kır ayrışımının azaltılmasıdır.
- Kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınması, gibi unsurları içinde barındıran ve olguyu daha geniş bir perspektife taşıyan yaklaşımlar bulunmaktadır.

Türkiye'nin uzun vadeli gelişme perspektifine paralel olarak, kırsal kalkınmada temel amaç; yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesini, doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının kentsel alanlarla uyumlu olarak yöresinde geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır. Kamu hizmet ve destekleri, temel amaca yönelik öncelikler çerçevesinde bütüncül, tutarlı, uygun ve öngörülebilir bir şekilde planlanarak kırsal toplumun yararına sunulmalıdır (www.dpt.gov.tr 2009). DPT (2006) Ulusal Kalkınma Stratejisine göre, Türkiye'de kırsal kalkınma ile ilgili mevcut durum Tablo3'te güçlü ve zayıf yönler, fırsat ve tehditler olarak (Swot analizi) ele alınmıştır.

Tablo 4: Türkiye’de Kırsal Kalkınmanın Mevcut Durum Değerlendirmesi (Swot Analizi)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Tarımsal üretim (bitkisel üretim (hayvancılık, ormancılık, balıkçılık) potansiyelinin zenginliği ve potansiyel ürün çeşitliliği, • Tarımsal sanayi girdi ve hammaddelerinin çeşitliliği, • Kırsal işgücü potansiyeli, • Marka olabilecek yöresel ürün çeşitliliği, • Ulaşım, haberleşme ve elektrik altyapısının önemli ölçüde tamamlanmış olması, • Flora ve fauna zenginliği, çevre kirliliğinin az olması ve organik tarım potansiyelinin bulunması, • Kültür ve turizm varlıklarının zenginliği ve turizm açısından yüksek potansiyel arz etmesi, • Çeşitlilik sergileyen geleneksel zanaat ve el sanatları, • Kırsal kalkınma projeleri deneyimi, • Kırsal kalkınmaya yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının artması, • Yaygın kamu teşkilatı, • Geniş tarım alanlarının varlığı (kuru, sulu ve sulanabilir) ve sulama imkânlarının bulunması, 	<ul style="list-style-type: none"> • Kırsal istihdamın ve gelir kaynaklarının ağırlıklı olarak tarımsal faaliyetlere dayanması, tarım sektöründe gizli işsizlik ve kayıt dışılığın yaygınlığı, • Tarımın yapısal sorunları: Tarımsal işletmelerin küçük ve parçalı olması, tarımsal eğitim ve yayım hizmetleri ile işbirliği konusundaki yetersizlikler, kalite ve standartlara uyum konusunda güçlükler, tarım-sanayi bütünleşme ve pazarlama faaliyetlerinde etkinlik sorunları, sermaye ve mali kaynak yetersizlikleri, üretimin doğal koşullara bağımlılığı ve verim düşüklüğü. • Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik ihtiyaçlarının etkinleştirilmesi ihtiyacı, • Orman köyleri başta olmak üzere kırsal yerleşimlerde yoksulluğun yaygın olması, • Genel eğitim düzeyinin ve kız çocuklarının okullaşma oranının düşük olması, • Yerleşim birimlerinin sayıca fazla, plansız, dağınık ve küçük olması, • Kırsal altyapı yetersizlikleri, mevcut altyapının modernizasyon ihtiyacı, • Toprak kalitesinin düşüklüğü, engebeli yapı nedeniyle erozyonun yaygınlığı, toprak kaynaklarının kabiliyetlerine uygun kullanılmaması, • Kırsal alana hizmet götüren kamu kuruluşları arasındaki koordinasyon yetersizliği, • Kırsal alanların ekonomik ve sosyal yapılarının analizinde ihtiyaç duyulan verilerin yetersizliği • Doğal kaynakların (toprak, su, orman, çayır ve mera, su ürünleri stokları gibi) koruma-kullanma dengesi ile ilgili sorunlar

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Tarım dışı sektörlerin gelişme eğilimi, • Tüketici bilincinin gelişmesi ve sağlıklı, kaliteli ve organik ürünlere olan talebin artması, • İç ve dış talebe dayalı gıda sanayinin gelişmesi, • Kırsal turizm talebinin artma eğilimi, • Çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusundaki ilgi, • Avrupa Birliği'ne katılım süreci ve AB'ne uyum • Uluslar arası kaynaklara-fonlara erişebilirlik, • Dış pazarlara erişim imkanlarının güçlenmesi, • Üretim, haberleşme ve bilişim teknolojilerinin giderek gelişmesi, • Kentsel ekonomilerin gelişmesi, kentsel ve kırsal alanlar arasında ilişkilerin güçlenmesi, • Yerel yönetimlerin güçlendirilmesine verilen önemin artması ve kamu yönetiminin etkinleştirilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Makro ekonomik istikrarın bozulması, • Tarımsal destekleme politikalarının değişme eğilimi ve uluslar arası ticaretin giderek serbestleşmesi, • Tarımın yeniden yapılandırılması sürecinde işsizlik ve yoksulluk gibi sosyo-ekonomik olumsuzlukların artması, • Genç ve nitelikli işgücünün kırsal alanlardan göçü, üretken faktörlerin kaybı ve nüfusun yaşlanması, • Hızlı kentleşme ve sanayileşme ile gelişen turizm faaliyetlerinin doğal kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler yaratması, • Küresel çevre sorunlarının ülke üzerinde olumsuz etkiler yaratması, • Dünyada petrol ve diğer girdi fiyatlarının yükselmesi, • Bölgeler arasında ve bölge içinde gelişmişlik farklarının derinleşmesi.

Kaynak: D.P.T. Ulusal Kalkınma Stratejisi 2006 s.5

2.1.2. Kırsal Turizmin Kırsal Kalkınmaya Etkisi

Başlangıçta turizm faaliyeti talep açısından toplumun sadece belirli bir kesimine hitap ederken; zamanla kişilerin gelir seviyesinin artması, çalışma koşullarının iyileşmesi, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azalması, teknolojik ilerlemeler sonucunda hız ve konforun ön plana çıkması, haberleşme ağının gelişmesi, uluslararası barışın hız kazanması ve kişilerin eğitim seviyelerinin yükselmesi sonucunda, günümüzde farklı gelir grubundan, farklı ihtiyaç ve isteklere sahip olan insanların taleplerine de cevap vermektedir. Turizm talebinde meydana gelen bu değişim turizm sektörü içerisinde dağcılık, yayla turizmi, kültür turizmi, av turizmi, su sporları, kırsal turizm gibi alternatif turizm çeşitlerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde ve büyük şehirlerde yaşayan

insanların modern hayatın yorgunluğunu doğayla iç içe kırsal alanlarda atma gereksinimi kırsal turizme olan talebin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca kırsal alanlar turistlere, etnik ve coğrafi karakterinden, tarihinden, farklı kültürleri barındırmasından ve kırsal doğasından kaynaklanan gizemli bir çekicilik sunmaktadır (Çeken vd. 2007).

Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi daha çok yöredeki tarihi-doğal-kültürel yapı, deniz etkisi, kıyı yapısı ve tarımsal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasıyla orantılıdır. Günümüzde kırsal turizme dayalı kalkınma, kırsal girişimcilerin varlığıyla birlikte daha iyi çalışmakta ve kırsal alanlarda tarımla geçinen insanlara ikincil bir gelir kaynağı sağlamaktadır (Soykan 2000).

Ülkemizde ise kırsal kalkınma tarımsal kalkınma ile özdeşleştirilmiş ve çalışmalar bu konu üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Bundan dolayı kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik hazırlanan projeler kırsal kesimde yaşayan halkın beklentisine yeterince cevap verememiştir. Çünkü kırsal alanların kalkındırılmasında tarım, sanayi ve turizm gibi sektörlerin dengeli bir şekilde geliştirilmesi ile sonuca ulaşabilmektedir (Akça vd. 2000). Kırsal kalkınma ile kırsal turizm arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Kırsal turizm kırsal bölgelerde tarım dışı çeşitlendirmenin başarı sembolüdür. Ayrıca kırsal kalkınmada öncü ve en önemli sektörlerden birisi kırsal turizmdir. Kırsal alanlardaki doğal ve kültürel varlıkların zenginliği ve çeşitliliği turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından önemli bir potansiyel arz etmektedir (Çeken vd. 2007).

Konuyu Türkiye açısından incelediğimizde nüfusun %35'inin kırsal alanlarda yaşadığı ve tarımsal faaliyetlerin kırsal alanda en önemli geçim kaynağı olduğu gözlenmektedir. Türkiye'nin son yıllardaki sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınma sürecinde, modernleşme çabaları, sanayileşme ve sosyo-ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak, kent ile kırsal alanlar arasında gelişmişlik farklılıkları belirgin bir hale gelmiştir. Sosyo-ekonomik yapılarından dolayı kırsal alanlar, kentlerin göstermiş olduğu gelişme hızını yakalayamamıştır. Türkiye'de her ne kadar ülke genelinde gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesine yönelik politikaların uygulamaya konulmasıyla, kırsal alanın gelişmesi ve kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşam

kalitesinin yükseltilmesi açısından bazı gelişmeler kaydedilmişse de, istenilen hedeflere ulaşamamış, gelişmişlik farklılıkları varlığını korumuştur (Çeken vd. 2007).

Gelişmişlik farkını gidermenin bir yolu da kırsal kalkınmanın öncü sektörlerinden biri olan kırsal turizmdir. Türkiye kendine has coğrafyası, dört mevsimin birlikte yaşanabildiği iklimiyle ve eşsiz doğal güzellikleriyle kırsal turizmi en iyi şekilde gerçekleştirmeye uygun niteliklere sahip bir ülkedir. Özellikle coğrafi bakımdan kırsal alanların yoğunlukta olduğu yerlerde tarım kuruluşlarının kırsal turizm konusunda teşvik edilmesi suretiyle, kırsal alanların hem tarım, hem turizm kaynağı olarak kullanılarak, kırsal bölgelerin ekonomik büyüme ve gelişmesine önemli katkılar sağlanabilecektir. Bunun için turizm plan ve politikalarının belirlenmesinde, kırsal turizmin ekonomik ve sosyal fonksiyonu dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir (Çeken vd. 2007). Kırsal kalkınmada kırsal turizme ihtiyaç duyulmasının nedenleri ise şöyledir (Soykan 2006: 73):

- Kırsal alanlarda geleneksel işlerin korunması son derece önemlidir. Çünkü bunların bazıları oraya özgü olup yok olma aşamasına gelmişlerdir.
- Kırsal turizm sırasında pek çok yeni iş yaratılabilir.
- Kırsal alanlarda turizmin gelişmesi çeşitlendirmeyi desteklemekte, çoklu bütünleşmiş aktiviteler doğmaktadır.
- Kırsal alanlarda hizmetlerin korunması esastır: Kırsal turizm, bilgilendirme, ulaştırma ve benzeri hizmetlerin gelişmesine katkı vermektedir.
- Çiftçilere destek, devlet organları tarafından her zaman tarım içeriğinde verilmemekte, başka destek unsurları aranmaktadır.

- Kırsal el sanatları, ülkelerin ve bölgelerin kültürel mirasında öncelikli ve önemli bir yer işgal etmektedir.
- Kültürel hizmetler kırsal bölgelerde her zaman geri kalmıştır.
- Kırsal turizmde tarihsel yapılardan (eski kiliseler, şatolar, çiftlik binaları, evler) çeşitli şekillerde (müze, el sanatları merkezi, konaklama evi, vb.) yararlanmak mümkündür.
- Kırsal toplumlarda eskiden kadının rolü oldukça sınırlı olmasına rağmen günümüzde önemli roller almaya hazırdır.
- Kırsal turizm sürdürülebilir yerel kalkınma sağlarken doğal ekosistemlerin korunmasını da sağlamaktadır.
- Kırsal alanda kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin geliştirilerek kırsal kalkınma girişimlerinin harekete geçirilmesidir.
- Yerel girişimlerin kurumsallaşmasıdır.
- Çok düzeyli yönetim kavramı kapsamında mahalli idareler ve birliklerinin kapasitelerinin geliştirilmesi ve örgütlenme düzeyinin artırılmasıdır.
- Yerel aktörlerin kırsal kalkınma programı hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirme konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Yerelin, yerel kültürün, yerel ürün ve hizmetlerin tanıtımı, yerel kaynakların faydaya dönüştürülmesidir.
- Üretici örgütlenmeleri ve sivil toplum kuruluşlarının yerel ihtiyaçların giderilmesine ve kalkınmaya yönelik işbirliği girişimleridir.

- Şehirlerde veya metropol kentlerde hemşeriler tarafından kurulan köy kalkındırma dernekleri, kültür-tanıtma vakıfları ve benzeri sivil toplum kuruluşlarının yerelde kırsal kalkınmaya katkılarının artırılmasıdır.
- Bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde bilgi ve deneyim paylaşımının sağlanmasıdır.

2.1.3. Kırsal Turizmin İstihdama Etkisi

Kırsal alanlarda turizmin gelişmesiyle birlikte turizmde istihdam edilen kişilerin, mesleki bilgi ve becerilerinin gelişmesine yönelik mesleki eğitim de gelişmektedir. Bu da kırsal işgücünün eğitim düzeyini olumlu yönde etkilediği gibi aynı zamanda kırsal kalkınmayı hızlandıran önemli kıstaslardan birini oluşturmaktadır.

Turizm sektörünün emek- yoğun bir sektör olması ve otomasyona diğer sektörlerden daha az imkan sağlanması insan gücüne olan ihtiyacı daha da artırmaktadır. Turizm sektörünün bu özelliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sektörün geliştirilmesi ile yeni iş olanaklarının artırılmasında ve istihdam üzerinde önemli rol oynamaktadır. Günümüzde özellikle işsizlik oranı yüksek olan ülkelerde turizm sektörünün ekonomi üzerindeki en belirgin etkisi istihdam üzerindeki doğrudan ve dolaylı olarak yarattığı olumlu etkidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme oranı düşük olduğu için turizm sektörü işsizlik oranını azaltmakta en temel yollardan biri olarak ön plana çıkmaktadır (Çeken ve Erdem 2003).

Turizmin istihdama etkisi turizmin gelişmesine ve turizm talebinin yoğunluğuna bağlı olarak artar. Turizmin gelişmesine paralel olarak turistik tesis yatırımcılarının artması, iş gücü talebini arttırdığı gibi, turizm sektörünün mevsimselik özelliğinden dolayı talebin yoğunlaştığı dönemde iş gücüne olan talep de artmaktadır. Yüksek sezon bitiminde ise iş gücüne olan talep azalsa da devamlılık söz konusudur. Turizm sektörü başlı başına bağımsız bir sektör olmamakla birlikte

çeşitli gelir grubundaki tüketicilere, zevklere, isteklere ve beklentilere hitap ettiği için farklı sektörlerde hizmet veren ve birbiriyle ilişkili olmayan işletmelerle organizasyonları bir araya getirdiği için çarpan etkisi yaratan bir sektör niteliği taşımaktadır. Bu yönden sürekli olarak istidamı arttırıcı bir potansiyele sahiptir (Eadington ve Redman 1991).

Turizmin ülke ekonomilerine doğrudan, dolaylı ve uyarılmış olmak üzere üç tip istihdam meydana getirdiği kabul edilmektedir (Barutcugil 1986; Çeken ve Erdem 2003).

Doğrudan İstihdam: Turizm sektörünün kendisinden kaynaklanan ve ona bağımlı olan işlerdir. Konaklama, yeme-içme işletmeleri, hediyelik eşya satan mağazalar, bar ve gece kulüpleri, seyahat acenteleri, ulaştırma işletmeleri ve turizm örgütlerinde yaratılan işler bu gruba girmektedir. Uluslararası alanda yapılan araştırmalar, turizm sektöründe çalışanların yaklaşık % 75'nin doğrudan istihdam edildiğini göstermektedir.

Dolaylı İstihdam: Turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri veren, başka bir deyişle sektörü beslemeleri sonucu ortaya çıkan istihdamdır. İnşaat, tarım, imalat ve hizmetler sektörlerinde gerçekleştirilen istihdamlar bu gruba girmektedir.

Uyarılmış İstihdam: Doğrudan ve dolaylı istihdamdan sağlanan gelir harcadıkça turizmin çarpan etkisi ile ekonomide yaratılan ek istihdamdır.

Turizm sektörünün emek-yoğun üretim tarzı ile çalışması turistik mal ve hizmet üretiminde makineleşme ve otomasyonun imkânsızlığı bu sektörün doğrudan istihdam etkisini arttırmaktadır. Ayrıca turizmin istihdam etkisi turizm arz verilerinin yoğun olduğu bölgelerdeki turizmin gelişmesine ve turizm talebinin yoğunluğuna bağlı olarak artmaktadır. Çünkü turizm faktörüne bağlı olarak mal ve hizmetlerin üretimi de artacağı için ihtiyaç duyulan çalışan sayısına da talep artacaktır. Bu bölgelerde tarım yatırımlarının artması da beraberinde ek istihdam yaratacaktır (www.isguc.org 2009).

Türkiye’de hem hızlı nüfus artışı hem de artan bu nüfusun kentlerde yoğunlaşması sorunu günden güne artmaktadır. Ülkemiz yetişmiş genç işgücünün önemli bir kısmı için iş bulma ve iş alanları yaratma olanaklarının oldukça kısıtlı olduğu bir ülkedir. Tarım sektörü bu konuda yeni iş alanları sağlayarak önemli bir rol oynamaktadır. Ancak kırsal alanlarda sanayileşme ve yatırım düzeyinin zayıf olması, özellikle tarımsal faaliyetlerin belli aylarda yoğunluk kazanması ve tarım faaliyetlerinin azaldığı mevsimlerde bu sektörde çalışanların tekrar işsiz kalmaları sebebiyle işsizlik oranı oldukça yüksektir (Usta 2001). Bunun sonucunda kırsal alanlarda yaşayanlar yeni bir iş bulabilmek umuduyla kırdan kente göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu kesimlerin kente göç edip açık bir şekilde iş aramaları sonucunda işsizlik oranı da yükselmektedir. Hem ülkemizde işsizlik oranını azaltmak hem kırsal alanlarda yaşayanlara yeni bir iş alanı yaratmak için yöredeki mevcut tarım arz potansiyelinin envanteri çıkarılıp farklı turizm türleri açısından değerlendirilmelidir (Çeken ve Erdem 2003).

Kırsal turizm uluslar arası turizmi etkilediği gibi aynı zamanda iç turizmi de olumlu yönde etkilemektedir. Son dönemlerde aşırı hava kirliliği, gürültü, kalabalıktan dolayı büyük kentlerde yaşayan insanların çoğunun doğaya ilgilerinin artması kırsal turizmin gelişmesinde rol oynayarak kırsal yörelerde yaşayan insanlara da yeni iş olanakları getirilmiştir.

Bütün bunlardan hareketle kırsal yörelerde kırsal turizmin gelişmesi sayesinde yöre halkı kente göç etmeden mevcut imkânları değerlendirerek yeni iş sahalarını yaratıp kentsel hayat standartlarını yakalayabileceklerdir. Böylelikle hem kırsal alanlardan kente göç önlenmiş olacak hem de kırsal alanlarda turizm sayesinde sürekli istihdam alanları yaratılmış olacaktır.

2.1.4. Kırsal Turizmin Altyapıya Etkisi

Potansiyel turizm arzına sahip kırsal yörenin turizme açılabilmesi, öncelikle altyapı ulaştırma ve yerel hizmetlerin tamamlanmış olması ile gerçekleştirilebilir. Özellikle yöredeki potansiyel arzın etkili arza dönüşmesi turizm alt yapısının yeterli

olmasına bağlıdır. Çünkü turizm arzının temel ön şartı fiziksel alt yapı imkânlarına bağlıdır.

Kırsal alanlarda devamlı ikamet edenlerin yararlandıkları su, enerji, ulaşım olanakları, kanalizasyon sistemi, otoparklar ve haberleşme sistemleri ilk başta yeterli gelebilir. Ancak turizmin gelişmesine bağlı olarak yörede oluşan talebi zamanla karşılayamayabilir. Çünkü belli süre sonra talep arzı aştığı için alt yapı sorunları da ortaya çıkmaktadır. Talebe bağlı olarak turistlerin yararlanması için gelir desteği ile geliştirilen alt yapı hizmetlerinden daha çok yöre halkı yararlanmaktadır. Kırsal alanların kırsal turizm arzına imkân vermesi dolayısıyla alt yapının gelişmesi yörenin kalkınmasını da olumlu yönde etkilemiş olmaktadır. Kırsal turizmin yaygınlaşması ile kırsal alanlara götürülecek altyapı, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin kalite ve sayısında önemli miktarlarda artışlar görülebilmektedir (Akça vd. 2002).

2.2. Kırsal Turizm – Sosyal Yapı İlişkisi

Kırsal turizm alanlarındaki turizm faaliyetlerinin gelişmesi sonucunda turistler, yeme-içme, eğlence, merak ve dinleme gibi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla yerli halkla temasa geçip, çeşitli ilişkiler kurmaktadır. Bu sebeple turizmin toplumsal yapı üzerindeki etkilerinin anlaşılabilmesi için, turizm olgusunun birey, sosyal yapı ve kültür üzerindeki etkilerinin de bilinmesi gerekmektedir. Bu kapsamda kırsal turizmin geliştiği kırsal alanlarda turist, turizmci ve yerli halkın bir arada yaşamasından kaynaklanan ilişkilerin yapısının da ele alınması gerekmektedir. Turizmin toplumsal değişime etkileri, bireysel davranış, aile etkileri, toplu yaşam, ahlaki tutumlar, değer sistemleri, örf ve adetler, geleneklerin değişimi, toplumun örgütlenmesindeki değişikliklere katkıları, sosyal etkiler yoluyla olmaktadır. Söz konusu ilişkilerin yapısı aynı zamanda yöredeki toplumsal yapının değişiminde de önemli etkilere sahiptir.

1980’li yıllarla birlikte Türkiye’deki sosyo-ekonomik ve kültürel değişim sürecine paralel olarak kırsal topluluklarda da önemli demografik ve yapısal değişimler ortaya çıkmıştır. Kırsal topluluklardaki geleneksel geniş aile yapısının parçalanmasıyla, modern kentsel çekirdek aile yapısına dönüşüm başlamıştır. Bu

süreçte, doğurganlık hızının da düşmesiyle, kırsal yerleşimlerde ortalama hane halkı büyüklüğü azalmıştır. Tarımdaki girdi fiyatlarının yükselmesi, toprakların miras yoluyla küçük parçalara bölünmesi ve yeni çekirdek ailelerin işgücü yetersizliği nedeniyle tek başlarına tarımsal faaliyette bulunma zorluğu tarım dışı sektörlerde çalışma isteğini dolayısıyla kentlere olan göçü artırmıştır (Gülçubuk 2005).

Özellikle, verimli ve yeterli tarım arazisi olmayan bölgelerdeki üretken erkek nüfusun tarım dışı sektörlerde düşük ücretle de olsa çalışma eğilimi artmaktadır. Bundan dolayı, kırsal alanda toplumsal değişimin yönünü ekonomik koşullar belirlemektedir, denilebilir. Ekonomik koşulların güçlüğü ve kırsal alanda dışa açılma, beraberinde birçok sorunu da getirmekte ve topluluklar kültürel ve ekonomik açıdan yeni arayışlara girmektedir (Gülçubuk 2005). Değer sistemlerinde, kişisel davranışlarda, aile ilişkilerinde, ortak hayat tarzlarında, güvenlik düzeyinde, ahlak kurallarında, geleneksel törenlerde ve toplum örgütlenmesindeki değişimler hem turizmin şekillenmesinde hem de kırsal turizmin sosyo-kültürel bir değer olarak bütünleşmesinde önem taşımaktadır (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006).

Kırsal turizm sadece turizm faaliyetleri için değil, diğer destekleyici faaliyetler için de teşvik yaratır. Yerel insanların yaşam standartlarını, başka şekilde elde etmeleri güç olan vergi ve döviz gelirleriyle yükseltir. Restoran, spor tesisleri, yerel taşıma faaliyetlerini, yerel insanların kullanımına sunarak yaşam kalitesini yükseltir. Kırsal alanların sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel yönden kalkındırılmasında kırsal turizmin olası etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Akça vd. 2002: 32):

- Kent insanının kırsal hayatı yerinde görmesi sonucu kırsal hane halkının problemlerinin fark edilmesi ve çözüme kavuşturulması sağlanabilir.
- Kentte yaşayan insanların kırsal alanları ziyareti sonucu her iki kesim arasında bilgi akışı olabilir. Bunun sonucunda kırsal alandaki halk için yeni şeylerin öğrenilmesi, yeni insanlar tanıma ve dışa açılma;

turistler için ise kırsal aile ile birlikte yaşama, yeni dost edinme ve farklı hayat görüşüne sahip olma gibi faydalar sağlayabilir.

- Dağlık bölgeler gibi tarımsal üretim yapılacak arazi açısından sıra dışı sınırlara ulaşmış alanlarda yaşayan kırsal halka yeni iş olanakları yaratarak yerinde istihdam sağlanabilir, böylece kırdan kente göç azaltılabilir.
- Kırsal turizm yoluyla gerek tarımla uğraşan ve gerekse uğraşmayan kırsal alandaki hane halkına ek gelir sağlanabilir.
- Kırsal turizm aktivitesi içerisinde köy düğünleri, yöresel el sanatları, yemekler ve sporlar (deve ve boğa güreşleri) gibi faaliyetlerin yer alması kırsal ekonominin geliştirilmesinin yanı sıra bölgenin tanıtılması açısından büyük önem taşımaktadır.
- Kırsal alanlar, Çeken ve diğerlerine (2007) göre, sahip oldukları turistik arz çekiciliklerinden dolayı şehirden kırsal alanlara doğru sürekli insan hareketliliğine neden olmakta ve bunun sonucunda zamanla şehir ve kırsal yöre arasındaki yaşam ve davranış farklılıkları ortadan kalkmaktadır.
- Turizmin kırsal yörede yarattığı ilave istihdamla ilişkili olarak kadının ve gençlerin toplumdaki statüsü güçlenmekte ve dolayısıyla kırsal alandan kente ekonomik sebeplerle göç olayı en aza inmiş olmaktadır.
- Turizmin gelişmesi sonucunda yörede, kalkınma hızı ile nüfus artış hızı arasındaki dengesizliğin sebep olduğu iç göçler, turizm nedeniyle yer yer azalacak veya duracaktır. Bu süreç kentlerdeki gecekondulaşma ve çarpık kentleşme sorunlarının çözümüne olumlu katkı sağlayacaktır. Kırsal turizm, çözümü güç ve aşılması zor olan bu toplumsal sorunların çıkmasını önleyici ve azaltıcı bir fonksiyon

üstlenerek, kentlerdeki görüntü kirliliğinin azalmasına ve düzenli yapılaşmaya katkı sağlamaktadır.

- Kırsal alanlarda turizme bağlı olarak aile pansiyonculuğunun gelişmesi ile birlikte yöre halkının ve turistlerin kültür yapısında ve yaşam tarzında çift yönlü bir etkileşim olmakta, iki taraf arasında oluşan dostluğa bağlı olarak giyim kuşam, yemek kültürü, gelenek görenekler gibi kültürel bileşenlerin alışverişi sonucunda etkileşime maruz kalan kültürlerde zenginleşme yaşanmaktadır.

2.3. Kırsal Turizm – Kültür İlişkisi

Kırsal alanlarda turizmde yapılanma ve fon yaratma potansiyeli olan bölgelerde turizme uygun alt ve üst yapı geliştirme modellerinin oluşturulması; turizmin ekonomik ve çevresel etkilerinin tespiti ve takibinin kurumsallaştırılması, turizmin sürdürülebilir kılınması suretiyle turizmin kırsal alan ekonomisine katkısını arttırmaktadır (Akça vd. 2001). Elde edilen bu kazanç sayesinde kültürel varlıklar koruma altına alınmakta, yerel halk ve turistler bölgenin tarihi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Ayrıca bu gelirler eski yapıların yenilenmesinde de etkin rol oynamaktadır. Turistlerin ziyaretleri ekonomik yararının yanı sıra kültürel etkileşim yaratacağından kültürler arası bilgi alışverişlerine ve geleneksel kültürün yeniden canlanmasına olanak sağlamaktadır (Uygur ve Baykan 2007).

Kırsal turizm aynı zamanda yurtiçi (yerel) kültürel değerlerinin ve sanat yapılarının kazanç amacıyla suni bir şekilde yeniden oluşturulmasını teşvik etmektedir. Sanat, folklor, festival, tiyatro gibi aktivitelerin kalitesinin yükselmesine olanak sağlar. Faaliyetleri destekler ve bunların sürdürülmesi için kaynak yaratır. Yerel sanat ve elişleri için piyasa oluşturur. Belirli bölgelerin yerel kimliklerini güçlendirir, yerel gururun arttırılmasını sağlar. Çevresel değerlendirmeyi hem ziyaretçilerin hem de yerli halkın anlaması için ortam yaratır (Middleton ve Rebecca 1988).

Kırsal turizmin kültürel yönden yöreye sağlayacağı pek çok yararının yanında iyi organize edilmemesi ve iyi kontrol edilmemesi halinde aşırı doğal kaynak kullanımı, doğal alanların, tarihsel değerlerin, yöresel özelliklerin tahrip edilmesi gibi olumsuz çevresel etkileri olabilmektedir (Soykan 2003). Bunun nedeni, kırsal turizm bölgelerinin hassas ekosistemler olması ve bu bölgelerde yapılacak herhangi bir turizm hareketinin kültürel değerler ve kültürel varlıklar üzerinde olumsuz etkilere sebebiyet verebilmesidir.

Pek çok ülkede turistlerin gelmesiyle değer ve inanç yapısının değiştiği, yaşam biçiminde geleneksel kalıpların terk edildiği, kullanılan dilde değişimler yaşandığı, sanatın anlam ve özelliklerinde farklılaşmalar gözlemlendiği söylenmektedir. Aynı zamanda ahlaki değer ve davranışları olumsuz etkilediği, dinsel inançları zayıflatıp, dinsel davranışları azalttığı, dilin yapısındaki yabancı sözcük sayısının artmasına sebep olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır. Tüm bunların yanı sıra yerel sanatın anlamını, işlevini ve özelliklerini değiştirdiği öne sürülmektedir. Turistlerin ucuz, dayanıklı ve taşınabilir ürünleri tercih etmeleri sebebiyle yörede kullanılmak üzere üretilen sanat eserlerinin ticari amaçla üretilmeye başlanması eserlerin kültürel öneminde ve estetik değerlerinde kayıplara neden olduğu belirtilmektedir. Bu durumun kitlesel üretim nedeniyle ustalığa, eserlerin yaratım aşamasında gösterilen özen ve dikkate, sanatçı-müşteri arasındaki özel bağa zarar vereceği düşünülmektedir (Doğan 2004).

Güçlü, sağlam bir kültürel yapı turizmle uyum sağlayarak kendi varlığını sürdürmeye devam ederken çözüme yaşayan geleneksel değerlerini büyük ölçüde yitirmiş bir kültür turizmden olumsuz etkilenmektedir. Kitlesel turizmden uzaklaşılan gelişimin yavaş yaşandığı, ziyaretçi sayısının az olduğu bölgelerde turizmin geleneksel yapıyı olumsuz yapıyı yok etmek yerine geleneksel değer ve yaşantıya uyum sağlayarak değer katıp sürdürülebilirliğini teşvik ettiği söylenebilir (Clarke vd. 2001).

Kırsal turizmin gelişmesiyle kırsal alanlardaki turizm arzını oluşturan tarihi ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılması ve korunması sonucunda kültürel bütünlük

sağlanacak ve kent insanı ile kırsal halk arasındaki bilgi akışının sağlanmasıyla kent ile kırsal alan arasındaki ilişki artmış, farklılıklar azalmış olacaktır.

2.4. Kırsal Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren başlayan kırsal kalkınma çalışmaları toplumsal düzeyde iletişim, ulaşım, sanayileşme, sağlık vb. konularda olumlu gelişmeler sağlarken, diğer yandan da geleceği öngörememenin bir sonucu olarak plansız iç göç, çarpık kentleşme, yetersiz altyapı, aşırı nüfus artışı ve çevre sorunları gibi olumsuz gelişmeler ortaya çıkmıştır. Günümüzde yaşadığımız toplumsal sorunların en önemlilerinden biri çevre sorunlarıdır ve çevre sorunları plansız ve/veya geleceği düşünmeden yapılan çalışmalar/uygulamalar sonucu meydana gelmektedir (Davran 2007).

Turizmin doğal ve sosyo-kültürel çevre üzerinde olumlu veya olumsuz etkilerde bulunduğu bir gerçektir. Turizm türleri arasında korumacılığa en fazla özen gösterenlerden biri olan kırsal turizm, tüm çevreyi otantik haliyle kullanmak zorundadır. O yüzden her türlü yapaylığın köylere sokulmaması gerekir. Diğer taraftan doğal akışı içinde kaybolacak, unutulacak değerlerin yaşatılmasında kırsal turizm önemli bir görev üstlenmiştir. Çiftlikleri veya köyleri tatil amacıyla seçen turistlerin doğalı tatmak için burada oldukları düşünülürse, suların, ormanların, dağların kirlenmemesi, tarım ve hayvancılığa bağlı geleneksel üretim biçimlerinin canlı kalması büyük önem taşımaktadır. Kısacası kırsal turizmin bir yerde sürekliliği için doğanın ve kültürün korunması önemlidir (Soykan 2000). Kırsal alanlarda kırsal turizm açısından gelir getirecek potansiyeller arasında yer alan doğal, (örneğin, anıt ağaçlar, yaylalar, şelaleler, mağaralar gibi) ve arkeolojik değerlere verilen önem daha da artacaktır. Ayrıca biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunulacaktır.

Kırsal çevreler gelenekselliğin ön planda hissedildiği, kültürel yayılmanın yavaş olduğu ortamlardır. O yüzden kırsalın kültür coğrafyası kısa mesafelerde bile birbirinden çok farklıdır. Kimilerine göre bu kültürün korunması anlamını taşıyorsa da kendi kabuğu içinde, çağdaş dünyadan uzak yaşamının dezavantajları kırsal insanları zorlamaktadır. Burada hassas olan nokta, kırsal çevrelere teknolojinin ve

tarım dışı sektörlerin gelişmesiyle kültürel yozlaşma ve kayıplar sonucunda kırsal kimliğin zaman içinde zarara uğramasıdır. Bunun bir sonucu olarak Akdeniz kıyılarında birçok yöre kırsal özelliklerini kaybederek turistik köye dönüşmüştür (Soykan 2003).

Kırsal turizm, turizm beldesine gelen konuklara ve yörede yaşayan insanlara koruma bilincini aşıl原因an bir turizm çeşididir. Kendi köyünde ve çevresinde doğayı ve kültürünü korumayı öğrenen köylü, dünya çapındaki bir korumacılığa da uyum sağlamaktadır. Bunun yanında, ülkesinin dışına çıkan turist, gittiği yerdeki korumacılıktan etkilenerek, belki kendi ülkesinde sahip çıkılmayan değerlerin farkına varacak ve bilinçlenecektir. Kendi ülkesinde gezen bir turist ise turizmle tanışmış köylerdeki geleneksel yapının yaşatılması gayretlerini görerek, diğer köylerin bunu öğrenmesi için aracılık yapacaktır.

Türkiye’de turizm–çevre ilişkileri denildiği zaman akla ilk gelenler, denizin kirlenmesi, kıyıların betonlaşması, atıkların artması, doğal fiziki mekânın dengesinin bozulması, taşıma kapasitesinin aşılması gibi doğal dengenin bozulmasına yol açan olumsuz etkilerdir. Deniz-kum-güneş anlayışıyla yapılan turizmin aldığı tepkilerin çoğu az önce saydığımız sebeplerden kaynaklanmaktadır (Uygur ve Baykan 2007). Bunun tersi olarak, kırsal turizmde, konaklama tesislerinin çoğu zaten kendiliğinden vardır. Doğal ortama sahip peri bacaları, restorasyonu tamamlanmış eski evler bu durumun birer örneğidir. Bu sebeple denilebilir ki ülkemizde çevreye en uyumlu turizm türlerinden biri de kırsal turizmdir.

Turizm, çevrenin sunduğu değerler üzerinde şekillenen ekonomik bir sektördür. Bu yüzden çevre ve turizm birbiriyle yaşamsal bir ilişki içindedir. Günümüzde çevresel sorunlar bir yandan tehlikeli boyutlara ulaşırken, öte yandan çevreyi korumaya yönelik duyarlılığın da geliştiğini görmekteyiz. Yerel bir zenginliğin evrensel bir değer olduğu bilincinin gelişmesine turizmin katkısının büyük olduğu artık kabul edilmiştir (Soykan 2003). Gelecekte turistlerin çevreye daha duyarlı olacakları dikkate alınarak kırsal alanlarda yeni bina inşa etmektense, restore çalışmaları ile geleneksel mimari tarz korunarak çevrenin peyzaj açısından daha planlı ve düzenli olması sağlanabilir.

2.5. Kırsal Turizmin Olumsuz Etkileri

Kırsal turizm sahip olduğu özellikler, kullanılabilirliği, barındırdığı çeşitlilik dikkate alındığında olumlu-olumsuz pek çok etkiye neden olmaktadır.

Kırsal turizm, birçok özelliklerinden dolayı, turizm türleri içinde çevre ve kültür ile en uyumlu, olumsuz etkileri en az olan bir turizm türüdür. Konaklamanın, kırsal alanlarda ve çoğunlukla da kırsal yerleşmelerin mevcut konutlarında gerçekleştirilmesi, betonlaşma ve arazi tüketimi gibi çevre sorunlarına yol açmamaktadır. Kırsal turizm, yılın dört mevsiminde yapılabilme özelliğinden dolayı, mevsimsel yoğunlaşmaya neden olmamakta ve turistik baskıyı ortadan kaldırmaktadır (Soykan 2003). Diğer taraftan kırsal turizm zaman içinde gelişerek çeşitli olumsuz ekonomik ve sosyo-kültürel değişmelere sebep olmaktadır. Bu değişimler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Olalı vd. 1986; Morgül 2006):

- Kırsal turizmin plansız gelişimi, tarımsal alanların azalmasına sebep olmaktadır.
- Arazi ve diğer gayri menkul fiyatlarında spekülatif artışlar olmaktadır. Kiralama bedelleri aşırı yükselerek, tarım üreticisi tarımdan gelir sağlamak yerine, arazisini boş bırakarak rantı bekler duruma gelmektedir.
- Kırsal alanların aşırı ve yoğun kullanımı, tarımsal alanları, doğal ve kültürel sit alanlarının tahribine yol açarak ekolojik dengeyi olumsuz bir şekilde etkilemektedir.
- Yerli halkın kırsal turizmden elde ettiği geliri tarım dışı sektörlerde hatta yöre dışında değerlendirme imkânı bulması başka sektörlerle sermaye akımını kuvvetlendirerek, kırsal turizmin yöreyi kalkındırma amacından uzaklaşmasına sebep olmaktadır.
- Kırsal alanların aşırı kalabalık olması, çekiciliklerin azalmasına ve otantikliğin kaybolmasına sebep olmaktadır.

- Tarımsal ürün desenin değişerek verimliliğin azalmasına yol açmaktadır.
- Kırsal yörelerde turizmin gelişmesi sosyal ve kültürel açıdan tarım yörelerine özgü gelenek ve göreneklerinin kaybolmasına kadar varan kültürel etkilenmeler oluşabilmektedir. Yaşanan kültür etkileşimi sebebiyle yerli halk ile turist arasında sert veya ön yargılı davranış biçimleri ortaya çıktığı görülmektedir.
- Havaalanı, marinalar ve diğer tatil koplekslerinin kurulması toprakları aşındırmaktadır. Aşırı ziyaretçi akımı doğal çevre yapısını tahrip ederek, hayvan türlerini dışlayıp ekosistemin bozulmasına sebep olduğu görülmektedir.
- Turizm çevreyi ticari bir araç haline getirmektedir; turistlerin tüketim eğilimlerinin yapısına uygun yabancı mal ithali, bölgelerin kaynaklarının yurtdışına aktarılmasına neden olmaktadır. Sağlıksız bir piyasa yaratarak suç ve uyuşturucuyu arttırabilir. Gelişmiş ülkelerin ahlak standartlarını yerel toplumlarla tanıştırmak, kent yaşamının ögesi olan şiddetin suçun ve hırsın artmasına, geleneksel değerlerin yok olmasına neden olabilmektedir (Middleton ve Rebecca 1988).
- Yerel kültürel değerlerin ve sanat yapılarının kazanç amacıyla suni bir şekilde yeniden oluşturulmasını teşvik eder. Kültürün ticari bir turist hareketine dönüşmesi, doğal konukseverliğin kötüye kullanılması toplumun yerel değer ve kimliğini tahrip edebilmektedir.
- Özellikle gelişmekte olan ülkelerde elektrik, su, kanalizasyon, arıtma, çöp toplama ve imhası gibi teknik altyapı donanımlarının, yatak kapasitesindeki hızlı artışın gerisinde kalması ve üstyapının denetimsizliği gibi sorunlar oluşabilmektedir (Avcıkurt 1996).
- Tatlı su kaynaklarının aşırı kullanımı, ormanların yok edilmesi, toprak erozyonu, biyolojik çeşitliliğin tahribi, kültürel mirasın zarar görmesi,

hava ulaşımının ve kalabalığın yarattığı ses kirliliği gibi olumsuz çevresel etkiler görülebilmektedir.

- Kullanımın artması sonucu alt yapının yetersiz kalması ve bunların iyileştirilmesi ile doğal çevrenin yapaylaştırılması gibi bir tehlike oluşturmaktadır

Turizmin ortaya çıkardığı olumsuz etkiler gerek ziyaretçiler gerekse de turist kabul eden toplumlar üzerinde hoşnutsuzluğa yol açmaktadır. Oysa turizmde yüksek kalitede bir deneyim ancak doğal kaynakların, çevrenin ve kültürel mirasın korunmasıyla sağlanabilir. Doğal, çevresel, biyolojik ve sosyo-kültürel kaynakların korunmasına ve kayıpların en aza indirilmesinde turizm alanındaki faaliyetlerin ve getirilerinin gelecekte de arttırılarak, devamını mümkün kılacak tek yol sürdürülebilir turizmdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FETHİYE’NİN KIRSAL TURİZM POTANSİYELİ

3.1. Fethiye Yöresinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Fethiye yöresinin sosyo-ekonomik yapısına geçmeden önce öz biçimde coğrafi özellikleri aşağıdaki başlıklar altında verilebilir.

3.1.1. Coğrafi Konum ve Yer Şekilleri

Fethiye ilçesi; Türkiye’nin güneybatısında, Akdeniz’den Ege Denizi’ne geçiş noktasında yer alır. Fethiye Ege Bölgesi’ndeki Muğla iline bağlı bir ilçe olmakla birlikte, Akdeniz Bölgesi’nin sınırları içinde kalır ve bu bölgenin en batısındaki ilçelerden birini oluşturur. Eşen Çayı ile Dalaman Çayı arasındaki Fethiye Körfezi’nin doğu kıyılarında konumlanan Fethiye’yi Dalaman (Muğla), Elmalı ve Kalkan (Antalya), Altınyayla (Burdur) ve Çameli (Denizli) ilçeleri çevrelemektedir (Şekil: 1).

İlçenin yüzölçümü 3055 km² olup, önemli akarsular Kargı ve Eşen çaylarıdır. En yüksek dağlar sırasıyla Babadağ, Akdağ, Mendos, ve Girdev dağlarıdır. İlçe sınırları içerisinde 2.900 m yüksekliğe kadar çıkan noktalar bulunsun da 1.500 m’nin üzerinde yerleşim bulunmamaktadır. Önemli ovalar Eşen ve Fethiye ovalarıdır. İlçe sınırları içinde denize dik olarak inen dağların arasında oluşmuş 180 kadar koy-körfez vardır. İlçenin deniz kıyılarının uzunluğu 167 km dir, bu kıyıların önünde 18 adet ada yer almaktadır. Bu adaların önemlileri; Şövalye, Kızılada, Katrancı, Tersane, Domuz, Yassıca, Gemile, Ayanikola, Karacaören adalarıdır (www.fethiye.gov.tr 2009).

Şekil: 3- Fethiye'nin Coğrafi Konumu

3.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü

Fethiye’de karakteristik Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Kıyıda hava sıcaklığının 0 C° altına düştüğü gün sayısı yılda 1-2’dir. Ancak yükseklerde don olayları artar. Deniz suyu sıcaklığı aylık ortalamaları şöyledir: Ocak 15 C°, Şubat 16 C°, Mart 17 C°, Nisan 18 C°, Mayıs 22 C°, Haziran 26 C°, Temmuz 27 C°, Ağustos 28 C°, Eylül 28 C°, Ekim 26 C°, Kasım 22 C°, Aralık 17 C°. Yıllık bağıl nem oranı ortalama % 68, bulutluluk 3/10 dur. Ortalama fırtınalı gün sayısı yılda 1-2; ortalama kuvvetli rüzgarlı gün sayısı yılda 7-8’dir.

Fethiye ilçesi ikliminde uzun yıllar içinde gerçekleşen ortalama değerler aşağıdaki tabloda belirtilmektedir;

Tablo 5: Fethiye İlçesi’nde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1978-2008)

FETHIYE	O.	Ş.	M.	N.	M.	H.	T.	A.	E.	E.	K.	A.
Ort. Sıcaklık (°C)	10.1	10.6	12.6	15.9	20.3	24.8	27.5	27.3	23.7	19.0	14.2	11.2
Ort. En Yüksek Sıcaklık (°C)	15.8	16.2	18.6	21.8	26.3	31.2	34.2	34.2	31.2	26.5	21.0	17.0
Ort.En Düşük Sıcaklık (°C)	5.3	5.5	6.9	9.9	13.7	17.3	20.0	19.9	16.6	12.9	9.1	6.6
Ort. Güneşlenme Süresi (saat)	4.7	5.6	6.8	7.8	9.7	11.4	11.5	11.1	9.8	7.9	5.5	4.1
Ort. Yağış Miktarı (kg/m ²)	156.0	116.0	82.1	51.1	22.2	3.1	1.0	0.5	9.3	60.7	129.8	176.8

Kaynak: <http://www.meteor.gov.tr/>Erişim Tarihi:12.10.2009

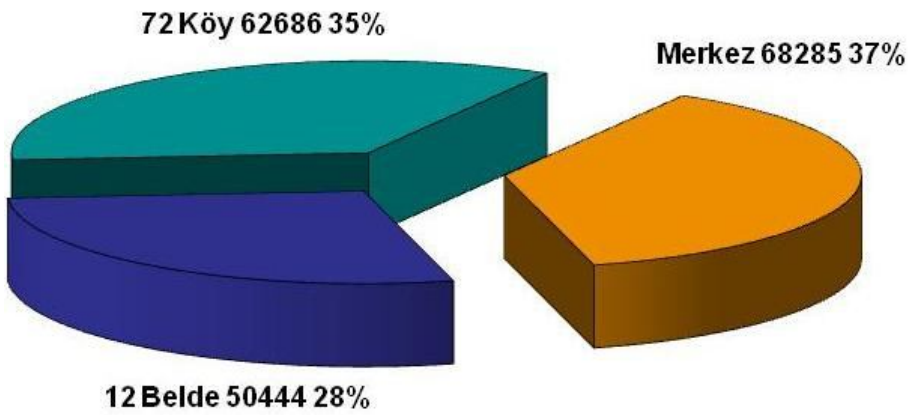
3.1.3. Nüfus

Nüfus, belirli bir yerde yaşayan insan sayısını göstermektedir. Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark ise nüfus artışını belirtir. Nüfus artış hızı ile kalkınma

hızı arasında bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle bir ülkedeki nüfusun miktarı ve nitelikleri yakından takip eder. Türkiye’ de ilk geleneksel nüfus sayımı 1927 yılında, en sonuncusu ise 22 Ekim 2000 tarihinde yapılmıştır. 2007 yılında nüfus sayımında yeni bir yöntem uygulanarak kişiler adreslerinde (adrese dayalı olarak) tespit edilerek nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir (Fethiye Sosyo-Ekonomik Raporu 2009:15).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemine göre (27.01.2009 tarihi itibariyle); Fethiye ilçesinde; İlçe merkezi 68.285 kişi, 12 beldenin toplam nüfusu 50444 kişi, 72 köyün toplam nüfusu 62686 kişi olmak üzere ilçe toplamı 181.415 kişidir. Nüfus yoğunluğu kilometre kareye 56 kişidir (www.fethiye.gov.tr 2009).

Tablo 6: Fethiye İlçesinde Nüfusun İdari Açıdan Dağılımı (2009)

Kaynak: http://www.fethiye.gov.tr/default_B1.aspx?content=194, Erişim Tarihi: 12.10.2009

Fethiye’de yıllık nüfus artış hızı binde 18.92’dir. Muğla’nın ilçelerini karşılaştırdığımız zaman en fazla nüfusa sahip olan ilçe Fethiye’dir. İlçenin Muğla ili içerisindeki nüfus payı % 21,5’tir (Fethiye Sosyo-Ekonomik Raporu 2008:16). 2000 yılında yapılan nüfus sayımında Fethiye’nin toplam nüfusu 154 bin kişi iken, 2009 yılında 181 bin kişiye ulaşmıştır. İlçe dışarıdan göç almaktadır.

3.1.4. Ekonomik Yapı

Fethiye ilçesinin ekonomisi temelde iki ana sektöre dayanmaktadır. Bunlar sırasıyla turizm (hizmetler sektörü), tarım ve hayvancılık sektörüdür.

Fethiye’de tarım alanı 64.395 hektardır. Fethiye, tarımsal üretim açısından Türkiye’deki 872 ilçe arasında, dördüncü sırada yer almaktadır (Tablo: 7). Fethiye’de tarım sektörü, ilçe ekonomisi için büyük önem taşımaktadır.

Tablo 7: Türkiye’de Tarımsal Üretime Katkı Veren İlk Önemli 20 İlçe

872 İlçe İçindeki Sırası	İl	İlçe	Tarımsal Üretimin Türkiye’deki Payı (%)
1	ADANA	Büyükşehir	1,49545
2	KARAMAN	Merkez	1,24716
3	NİĞDE	Merkez	1,19477
4	MUĞLA	Fethiye	1,16167
5	MERSİN	Merkez	1,15
6	MERSİN	Tarsus	1,14587
7	SAMSUN	Çarşamba	1,01815
8	ANTALYA	Merkez	0,96791
9	BURSA	Karacabey	0,88648
10	SAMSUN	Bafra	0,76779
11	RİZE	Merkez	0,76176
12	ŞANLIURFA	Merkez	0,71556
13	İZMİR	Ödemiş	0,70675
14	DİYARBAKIR	Merkez	0,70653
15	ANKARA	Polatlı	0,64851
16	ADANA	Ceyhan	0,61976
17	ANTALYA	Alanya	0,60572
18	BURSA	Mustafakemalpaşa	0,58248
19	MERSİN	Erdemli	0,57964
20	MANİSA	Akhisar	0,57845

Kaynak: Bülent Dinçer, Metin Özasan, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Ankara, Nisan 2004.

Dinçer ve Özasan’ a (DTP, 2004) göre, Fethiye, ülkenin tarımsal üretimine katkısı açısından 872 ilçe içerisinde 4. sırada yer almaktadır. Tarımsal üretim içerisindeki payı % 1,16167 olduğu göz önünde tutulduğunda ilçenin büyük bir bölümünün geçim kaynağı durumundadır.

Fethiye Tarım İlçe Müdürlüğü'nün verdiği 2008 rakamlarına göre toplam 305.750 hektarlık alanın 166.100 hektarı orman alanı, 64.395 hektarı tarım arazisi, 40.255 hektarı ürün getirmeyen alan ve 35.000 hektarı çayır ve meradan oluşmaktadır. Tüm tarım arazisinin de % 40'ı kuru tarım alanıyken sulanabilen tarım alanı oranı % 60'tır. İlçede 38.554 hektarlık sulu tarım alanının % 43,04'ü devlet tarafından, % 56,96'sı halk tarafından su sağlanmaktadır. İlçede 64.405 hektarlık tarım alanının 37.770 hektarı tarla arazisi, 7.000 hektarı açıkta sebze alanı, 2.418 hektarı örtü altı sebze tarımı, 3.020 hektarı meyvelik alan, 4.696 hektarı nadas alanı, 9.500 hektarı zeytinlik alanı, 0,7 hektarı süs bitkileri alanı olarak kullanılmaktadır.

İlçede tarım, ilçe ekonomisinde önemli bir paya sahiptir. İlçe nüfusunun %55 i tarımla uğraşmaktadır. Topraklı çiftçi hane sayısı 18.942, topraksız çiftçi hane sayısı 1700 olup toplam 20642 çiftçi ailesi geçimini tarımdan sağlamaktadır (Fethiye İlçe Tarım Müdürlüğü 2009).

3.2. Fethiye Turizmine Genel Bir Bakış

Fethiye ilçesi hem yabancı turistler hem de yerli turistler tarafından ilgi gören bir destinasyon merkezidir. Fethiye, doğal güzellikleri yanında birçok ören yeri ile tarihi dokunun birleştiği eşsiz bir turizm merkezidir. Birçok turizm türü, ilçede gelişmiştir ya da gelişme potansiyeline sahiptir.

3.2.1.Fethiye'nin Doğal Kaynakları ve Turizm Amaçlı Kullanımı

Fethiye doğal varlıklarıyla ideal bir çekim merkezidir. 166.100 hektar orman alanı ile doğal çekiciliklerin korunduğu bir ilçedir. Fethiye Orman İşletme Müdürlüğü'nün verilerine göre (2009) koruma altında bulunan alanlar şu şekildedir:

Tablo 8: Fethiye İlçesinde Koruma Altında Bulunan Alanlar

Sıra No	Koruma Alan Adı	Bulunduğu Mevki	Alanı(ha)
1	Tabiat Parkı	Ölüdeniz - Kıdrak	950

2	Milli Park	Saklıkent	4260
3	Özal Çevre Koruma	Fethiye-Göcek	81602
4	Kumul Önleme ve Doğal Sit	Kumluova- Karadere	460
5	Özel Çevre Koruma	Kumluova- Karadere	604

Kaynak: Fethiye Orman İşletme Müdürlüğü,2009

Saklıkent Milli Parkı

Saklıkent Mili Parkı, Muğla-Antalya il sınırında yer alan ve Avrupa'nın yedinci büyük kanyonu olma özelliğini taşıyan bir kanyondur. Kanyonun, Fethiye ilçe merkezine olan uzaklığı yaklaşık 45 km. civarındadır. 1996 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla milli park olmuştur (Fethiye Sosyo-Ekonomik Raporu 2009: 47). Milli parkın ana kaynak değerini, 1000-1100m. yükseklikte ve oldukça dik vadi yamaçlarına sahip Saklıkent Kanyonu meydana getirmektedir. Kanyon iki havza arasında uzanan antesedan bir özelliğe sahiptir. Bölgedeki irili ufaklı kanyonların meydana gelmesinde tektonik hareketlerin yanında, karst oluşumunun da önemli rol oynadığı bilinmektedir. Özellikle Saklıkent Kanyonu içerisinde, bazı kesimlerde karstik tünellerin çökmesi kanyonun oluşumuna katkıda bulunmuştur. Milli Park alanında orman formasyonu kızılçam (*Pinus brutia*), karaçam (*Pinus nigra*) ve sedir ağacından (*Cetrus libani*) oluşmaktadır. Kanyon girişine yakın kesimlerde kızılçam yaygınlık gösterirken, özellikle milli parkın güneydoğu kesiminde 1000 m'nin üzerindeki zonlarda karaçam, Dumanlıdağ ve yakın çevresinde ise anıt niteliğindeki sedirler etkileyici görüntüler sunarlar (www.ekolojikgezi.com 2009).

Kanyonun uzunluğu 18km. ve derinliği ortalama 200m olup, yer yer 600 m'ye çıkmaktadır. Kanyon, 1990'lı yıllardan itibaren turizme açılmıştır (Fethiye Sosyo-Ekonomik Raporu 2009). Akarsu turizmi için uygun alanlardan birisidir. Kanyon içinde ve dışında, yeme-içme hizmeti sunan tesisler yer almaktadır. Hem yerli hem de yabancı çok sayıda turist kanyonu ziyaret etmektedir.

Ölüdeniz - Kıdrak Tabiat Parkı

Fethiye ilçe merkezine 16 km. uzaklıkta, Ölüdeniz beldesi sınırları içerisinde. 1980'li yıllardan önce orman içi dinlenme yeri olarak kullanılmıştır. 1983 tarihinde flora zenginliğini ve orman-deniz-sarp kayalıkların oluşturduğu doğal peyzajı koruyabilmek amacıyla Tabiat Parkı yapılmıştır. Park alanı, hem 1. derece doğal SİT alanıdır, hem de Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içinde yer almaktadır. Tabiat Parkı içinde, otopark, yeme-içme ve diğer turistik destek hizmeti sunan çok sayıda ünite bulunmaktadır (Fethiye Sosyo-Ekonomik Raporu 2009). Kamp ve karavan turizmi park içinde hizmet vermektedir. İlçe sınırları içinde, en fazla yerli ve yabancı ziyaretçi çeken doğal turistik arz kaynaklarından biridir.

Katrancı

Fethiye-Muğla karayolu yolu üzerinde, Fethiye'ye 17 km uzaklıkta, denizi ve ince kumlu plajı ile birlikte doğanın içinde güzel bir koydur. Etrafını çevreleyen tepelerde kızılçam, okaliptüs ve Kıbrıs akasyaları bulunmaktadır. Bir zamanlar gölgesinde katran kazanlarının kaynadığı yer olması nedeniyle ismini buradan almaktadır. Koyun bir diğer özelliği de kampçılar için ideal bir yer olmasıdır. Yaklaşık 250 çadırlık alanı ile hizmet vermektedir. 1965 yılında kullanıma açılmıştır. A tipi mesire yeri olarak kullanılmaktadır (Dirlik vd.2002). Hem sahili hem de kamp alanının genişliği açısından bir çok yerli ve yabancı turiste hizmet vermektedir.

Küçük Kargı (Günlüklü)

Küçük Kargı (Günlüklü), Fethiye'den Muğla yönünde 19 km'de bulunan koy, ilaç ve parfüm yapımında kullanılan Günlük ağaçlarının (Sığla Ağacı) dünya üzerinde ender yetiştiği yerlerden biridir. Yaz aylarında serin ve yoğun gölgesi ile çadırları ile tatil yapmak isteyenler ve günübirlik ziyaretçiler için bulunmaz bir nimettir (Muğla il Çevre Durum Raporu 2006). A tipi mesire yeridir. Yaklaşık 250 çadır alanına sahiptir. Çadır ve karavanlara destek hizmeti sunacak soyunma kabinleri, su, elektrik, telefon ve kanalizasyon gibi alt yapı hizmetleri verebilmektedir. Futbol, voleybol ve basketbol oynanabilecek alanlar ile trekking

yapılabilecek parkurlarına sahiptir (Fethiye Ticaret Ve Sanayi Odası Ekonomik Rapor 2007: 28).

Çalış

Fethiye kent merkezine 5 km. mesafede, Şövalye Adası karşısındadır. 4 km'lik kumsal boyunca oteller, pansiyonlar, kampingler ve lokantalar bulunmaktadır. Yeryüzünde gün batımının en güzel izlendiği yerlerden biri olarak nitelendirilen Çalış Plajı, su sporlarına elverişli denizinin yanında, "Caretta caretta" adıyla bilinen deniz kaplumbağası türünün kuluçka alanlarından biri olması dolayısıyla, ilçe turizminin en gözde yerlerinden biridir (www.hotelsfethiye.net 2009).

Ölüdeniz – Belcekız

Ölüdeniz, Fethiye ilçesine bağlı bir beldedir. Ölüdeniz kumsalı % 82 oyla 2006 yılında dünyanın en güzel kumsalı seçilmiştir. Belde, turizm açısından oldukça gelişmiştir. Likyalılarda ışık ve güneş diyarı, Ortaçağ'da "Uzak Diyar" olarak tanınır. Ölüdeniz, Türkiye'nin güneybatısında yer alan Teke Yarımadası'nda bulunur. Türkiye'de bulunan deniz kulağı (lagün) oluşumlarından biridir. Ölüdeniz, adı gibi durgun bir göl niteliğindedir. Ancak durgun gibi gözüken Ölüdeniz, gözle görünmeyen üç nedenle kendini hemen her gün yenilemektedir. Bunlardan ilki, Ölüdeniz'de mevcut yoğun kaynak suyu çıkışları, dipte içeriden açıkdenize doğru bir akıntı yaratmaktadır. İkincisi, bu kaynak sularının yarattığı tuz farkından dolayı açıkdenizden içeriye ve dışarıya devamlı bir sirkülasyon oluşmasıdır. Üçüncüsü ise gel-git etkisi ile iki-üç günde bir deniz ortalama yarım metre yükselir ve alçalır. Bu da büyük miktarda deniz suyu giriş ve çıkışı sağlamaktadır (www.wikipedia.org.tr 2009).

Beldeye hem kara, hem deniz, hem de havayolu ile ulaşmak mümkündür. Antalya, İzmir, Ankara, İstanbul gibi merkezlerden Fethiye ilçesine düzenli otobüs seferleri yapılmaktadır. Dalaman Havaalanı da beldeye bir saat mesafededir. Fethiye-Ölüdeniz arası 12 km'dir. Fethiye'den beldeye düzenli ulaşım imkânları bulunmaktadır.

Ölüdeniz, ülke dışına taşan ünü ile dünyaya mal olmuş bir turizm merkezidir. Fethiye'ye 14 km uzaklıktaki Ölüdeniz, çamların arasında uzanan, maviyle yeşilin buluştuğu bir coğrafya parçasıdır. Belcekız koyu ve bu koyun içinde uzanan kumsalla birleşen coğrafyada Ölüdeniz'in tamamı bütünleşmiştir. Ölüdeniz deniz temizliği açısından da önemli bir merkezdir. Kıyılarına kadar uzanan yemyeşil çam ormanları, içinde yeşilin, mavinin ve morun her tonunun görülebileceği ılık denizi, uzun kumsal ile Ölüdeniz bir dünya harikasıdır. Son yıllarda, 1975 m. yükseklikteki Babadağ'ın doruklarından yamaç paraşütü sporu gelişme göstermiştir. Yılın on ayı denize girme olanağı sunan bu eşsiz koyda çok sayıda turistik tesis, restoran, alışveriş merkezi ile üniteler bulunmaktadır (www.oludeniz.bel.tr 2009).

Koya adını veren Belcekız bir efsaneye dayanmaktadır. Eski çağlarda buralardan geçen gemiler açıkta demirler ve içme suyu almak üzere kıyıya sandalla çıkarılmış. Bir gün yaşlı bir kaptanın genç, yakışıklı oğlu su almak için koya çıktığında güzel Belcekız'ı görmüş. Görür görmez de birbirlerine aşık olmuşlar. Ama delikanlı suyu alıp dönmek zorundaymış. Gemi uzaklaşıp gitmiş. Belcekız hep kıyıya bakmış, sevgilisinin yolunu gözlemiş. Delikanlı da geminin buralardan her geçişinde su almaya gelir, görüşürlermiş. Bir gün buradan geçerken fırtına patlamış. Delikanlı, babasına burada korunaklı bir koy olduğunu söylemiş. Babası ise delikanlının sevgilisini görmek için gemiyi parçalamayı göze aldığını düşünmüş. Fırtınayla birlikte kavga da büyümüş baba-oğul arasında. Gemi tam kayalara çarpacakken baba bir kürek darbesiyle oğlunu denize atmış ve dümene yapışmış. Ve tam o sırada durumu kavramış. Deniz dönerek çarşaf gibi bir koya girmekteymiş. Oğlan orada ölmüş. Kayaların üzerinde sevdiğini bekleyen Belcekız da kayalara atlayıp ölmüş. İşte o günden beri kızın öldüğü yere Belcekız, delikanlının öldüğü yere de Ölüdeniz denmiştir.

Ölüdeniz'de 950 hektarlık alan Kıdrak Tabiat Parkı ilan edilmiştir ve koruma altına alınmıştır. Ölüdeniz Lagünü ve Kıdrak Plajını kapsayan bu alan aynı zamanda Sit bölgesi ve özel çevre koruma alanı içinde kalmaktadır. Yılda 400.000' e yakın misafir ağırlanmaktadır. Plajda su sporları (kano, parasailing, su kayağı, banana) işletmeleri bulunmaktadır. Bir de el sanatları satışı yapan mağaza bulunmaktadır. Muğla yöresinin el işi ürünleri satılmaktadır. Bu önemli doğa parçasının temiz

kalabilmesi için kurulan laboratuvar ile Belcekız Plajının tamamında günlük olarak deniz suyuna ilişkin ölçümler yapılmaktadır. Plaja ISO 14001 belgesi alınması için çalışmalar başlatılmıştır (www.oludeniz.bel.tr 2009).

Babadağ

Fethiye ilçesinde yer alan Babadağ, deniz kıyısından 7 km içeridedir. Ölüdeniz kumsalının hemen arkasında yükselir ve tam güneye bakar. Kalkış pistine Ölüdeniz'den 45 dakikalık stabilize, ancak düzgün sayılabilecek yolla ulaşılmaktadır. Nisan-Ekim arası güvenli uçuşlar yapılmaktadır.

Türkiye'de yamaç paraşütünün ilk yapıldığı yer olan Ölüdeniz, dünyaca ün yapmıştır. Eşsiz doğası, güneşi ve denizi her sene binlerce yerli ve yabancı turisti büyüleyen bölge her çeşit outdoor aktivitesine uygun yapıdadır. Gelişmiş bir turistik merkez olan bölgede ulaşım, konaklama, yeme içme sorunu yaşanmamaktadır. Çevrede tekne turları ayrıca ilgi çekmektedir. Babadağ, yaz kış trekking ve kampçılık alanı olarak tercih edilmektedir.

Babadağ da toplam üç pist vardır. 1700 metre güney pisti kalkış için çok müsaittir. 1800 metrelik kuzey pisti biraz küçük ve diktir. 1900 metre kuzey zirve pistinin kalkış alanı oldukça rahattır. Genelde 1700 metrelik pist günün büyük bölümünde tam karşıdan güney rüzgarı aldığı için genelde buradan uçulur. Oldukça geniş olan piste aynı anda 20 civarında kanat serilebilir. Belcekız plajı, uzun ve genişliği ile oldukça rahat ve güvenli bir iniş alanıdır.

Yaz sezonu boyunca hava tutarlılık gösterir. Bazen sabah saatlerinde kuzey rüzgarı eser ve kuzey pistlerinden vadi içine kalkış yapılır. Güney pisti günün büyük bölümünde 5-20 km arasında güneyden esen rüzgarı karşılar. Özellikle sezonun başı ve sonu olan mevsim değişikliği aylarında havada hızlı değişimler olabilmekte ve kalkış alanına bulut inebilmektedir. Güney pistinde, öğleye kadar geçen sürede dağın batı ucundan gelen batı rüzgarı, sahte güney rüzgarı yaratarak yanıltabilmektedir (www.yamacparasutu.net 2009).

Kelebekler Vadisi

Fethiye ilçesi Ölüdeniz beldesi sınırları içerisinde doğal bir hazine niteliğindedir. Sahip olduğu endemik türler nedeniyle dünya mirası olarak korunması önerilmiş 100 dağdan biri olan Babadağ'ın eteklerinde bulunan Kelebekler Vadisi, 1995'de 1. derecede doğal SİT alanı olarak ilan edilmiş ve her türlü yapılaşmaya karşı korunmuştur. 350 metreye ulaşan sarp kayalık duvarlarla çevrili olan vadi ismini, barındırdığı 80'den fazla kelebek türünden ve özellikle ''*Kaplan Kelebeği*''nden almaktadır. Kaynağı Faralya köyünde bulunan ve 50 m. yükseklikten dökülen şelale, Vadi'nin ortasından geçen bir dere ile Akdeniz'e dökülmektedir. Kelebekler Vadisi'nin özgün coğrafi yapısı, bilim çevrelerinin, özellikle botanikçilerin ve entomologların inceleme ve laboratuvar çalışmalarına konu olmakta; ulusal ve uluslararası çevre örgütlerinin ve ekolojik oluşumların dikkatini çok çekmektedir. Kelebekler Vadisi'ne ulaşım Ölüdeniz'den kalkan tekneler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Faralya (Uzunyurt) köyünden bir patika Vadi'ye iner; fakat ipli tırmanış rotaları ve değişken yüzeyi nedeniyle, bir rehber eşliğinde yapılması daha uygundur (www. wikipedia.org.tr 2009).

Kelebekler Vadisi'nde doğal yaşamı korumak ve bunun için gereken önlemleri alarak projeleri hayata geçirmek amacıyla bir tesis oluşturulmuştur. Ziyaretçilere çadır ve ağaç evlerde konaklama imkanları sunan işletme günlük 500 konuk kapasitesine sahiptir. Kelebekler Vadisi'nin 100 dönümlük arazisi üzerinde ekolojik tarımın yanı sıra; arıtma, deniz temizliği ve temiz enerji hususlarında projeler uygulanmaktadır. Kamp ve doğa turizminin Türkiye ve dünyadaki en iyi adreslerinden biri olarak gösterilen Kelebekler Vadisi'nde, her yıl 1 Mart-1 Kasım tarihleri arasında hizmet veren işletmenin bilgisi dışında konaklama yapılmamaktadır. Su ve elektrik devlet tarafından değil, işletme tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle Kelebekler Vadisi'ne günde 3 kez elektrik verilmektedir. Sıcak su güneş panelleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Kumsal veya toprak zemin üzerine kurulan çadırlarda, bungalovlarda veya teraslarda kalışın yanı sıra, işletme ziyaretçilere doğal ve ekolojik kahvaltı ve akşam yemeği; ortak kullanıma açık tuvalet ve duşlar sağlamaktadır. Vadi'nin izole yapısı nedeniyle,

işletme, ziyaretçi ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli bütün düzenlemeleri yapmıştır ve konukların güvenliğini de sağlamaktadır (www. wikipedia.org.tr 2009).

12 Adalar ve Koylar

Fethiye Körfezi'nden batı ve kuzeybatı yönünde adalar bulunmaktadır. Her gün tekne turları düzenlenmektedir. Göcek yönüne doğru yapılan tekne turlarında Kızılada, Deliktaş Adası, Yassıca Adası, Zeytin Adası, Tersane Adası ve diğerleri ziyaret edilmektedir.

Kızılada: Gün batımı sırasında güneş ışığı altında, taşın ve toprağın rengi kırmızı olmaktadır. Adanın güney ucunda deniz trafiğine yön veren bir deniz feneri bulunmaktadır. Doğu kıyısı yüzmeye elverişlidir. **Deliktaş Adası:** Kızılada'nın kuzeybatısında irili ufaklı adalardan oluşmaktadır. Dalış ve balık avcılığı için uygun bir yerdir. **Yassıca Adalar:** irili ufaklı beş adadan oluşmaktadır. Günöbirlik turlar için vazgeçilmez bir yerdir. Yassıca adanın güney ucunda **Zeytin Adası** vardır. Osmanlı döneminden kalma zeytin sıkma tesisi yer almaktadır. **Tersane Adası:** Fethiye Körfezi'nin en büyük adasıdır. Bu adada önceleri varlıklı Yunan köylüleri yaşamaktaydı. 1. Dünya Savaşı sonrası mübadele sonrası terk edildi. Antik kalıntılar arasında gözetleme kulesi ve kısmen koruna bilmiş bir mezar bulunmaktadır. Önceleri küçük gemilerin yapım, onarım ve bakımı yapıldığı bir tersaneydi. Ada ismini buradan almaktadır. Yaz ve kış mevsimlerinde iki ayrı limanı korunaklıdır. Bu nedenle yatçılar için bölgenin güvenilir yerlerinden biridir. **Domuz (Prens) Adası:** adını adada yaşayan yaban domuzlarından aldığı düşünülmektedir. Aynı zaman da çeyrek asır önce bir prensin adada yaşadığı sanılmaktadır. **Kleopatra Hamamı Koyu:** Bu koyda bir bölümü sular altında kalan ve Bizans döneminden kalan manastırın kalıntıları bulunmaktadır. Hamam yarım saatlik yürüyüş mesafesinde tepededir. Antik kent Lydae'nin kalıntıları bulunmaktadır. **Bedri Rahmi Koyu:** Tersane adasının hemen kuzeybatısında bulunur. 1974 yılında büyük bir kayanın üzerine çizilmiş balık resmi vardır. Günöbirlik teknelerin mola yerlerindedir. **Göbün Koyu:** Domuz adasının güneyinde yer alır ve mavi yolculuk yapan yatların uğrak yerlerindedir. Çam ve zeytin ağaçlarıyla kaplı ve Kral mezarları ve Kaunos kalıntıları da rastlanmaktadır (Dirlik vd. 2002).

3.2.2. Fethiye'nin Kültürel ve Tarihi Kaynakları

Fethiye'nin pek çok yöresinde kendi kıl çuvallarını-kolanlarını dokuyan ve keçelerini basan tecrübeli ve becerikli kişiler bulunmasına rağmen bazı köylerde el sanatları daha gelişmiştir. Bu köyler arasında Kayaköy, Eldirek, Seydiler, Atlidere, Üzümlü, İncirköy ve Esenköy sayılmaktadır.

Kayaköy renklerinin güzelliği ve nakışlarının özelliğiyle bilinen, kökboylarıyla boyanmış yün iplerden dokunmuş halılarıyla, Eldirek, Atlidere ve Seydiler daha çok Seydiler Kilimi diye bilinen yöre insanının yaygı dediği ve yine kökboylarla boyanmış iplerle dokunan kilimleriyle, Esenköy'e bağlı Dont beldesi ise içindeki suyu soğuk tutmasıyla bilinen toprak testileriyle ünlüdür. İncirköy ve Üzümlü'de tezgahlarda (düven) dastarlar dokunmaktadır. Dastarlar nakışlı veya nakışsız dokunabilmektedir. Nakışsız dastarlara “yoz” adı verilmektedir. Nakışlı dastarlardan sucuk nakışlı (yanışlı), çomak nakışlı, deveboynu ve semer nakışlı olanlar çok beğenilmektedir (Dirlik vd. 2002).

Amintas Mezarı

Fethiye'nin Bademlibahçe semtinin güney yamacında, M.Ö.IV. yüzyıla ait İon stilinde, tapınak tipli bir mezardır. Fethiye'nin merkezinden çok rahatlıkla görülebilir. Sütun kaidesi 71 cm. olup, üst kısımları zarar görmüş durumdadır. Sol ante duvarının orta kısmında Hermapias'ın oğlu Amintas'ın adı yer almaktadır. Sütunlar arsından geçince çift kanatlı ve her kanadı iki bölmeli ahşap görümlü kapı bulunmaktadır. Basamaklar yardımıyla mezara girilebilir. Amintas mezarına benzer mezarlar da bulunmaktadır (Dirlik vd. 2002:74).

Pınara - Minareköy

Fethiye-Kaş karayolu üzerinde Eşen yakınından ayrılan yoldan 6 km sonra Minare Köyü yakınındaki harabelere ulaşılmaktadır. Pınara harabeleri bu köyün gerisinde bulunmaktadır. Bugünkü Minare Köyü'nün ismi, minare biçiminde ve üzerinde kuş yuvasına benzeyen kaya mezarlarının yer aldığı bir kayadan gelmiş

olmalıdır. Esas olarak harabenin ismi de bu kayadan gelmiştir. Zira Pınara, Lykia dilinde yuvarlak manasına gelmektedir.

Kentin, Xanthos'tan gelme kolonistlerce kurulduğunu eski kaynaklardan öğrenilmiştir. Tarihi bölge ile beraber anılması gereken Pınara, İskender'e kapılarını açarak teslim olmuştur. Pınara'nın tarihi İskender'den çok önceye, Troya'ya kadar gitmektedir. Troya Savaşı'nda Pınaralı okçu Pandaros'tan bahsedilir. Strabon ve daha sonraları Stephanos Byzantions Pınara'nın Lykia'nın çok önemli bir kenti olduğundan bahsetmektedir. Lykia Birliği içinde üç oy hakkına sahip 6 kentten birisi olan Pınara, İskender'in ölümüyle Bergama Krallığı'na bağlanmış, daha sonra Roma'nın bir kenti olmuştur. Bu dönemde canlanmış ve imar edilmiş ancak 141 ve 240 yılındaki depremlerden büyük zarar görmüş M.S. IX. yüzyılda terk edilmiştir. 1957'de görülen depremde de hasar gören dağdaki kayalar aşağı kaymıştır.

Kentin akropolü, üzerinde mezarların yer aldığı yuvarlak bir kayadadır. Buraya güneyden kayaya oyulmuş merdivenlerle çıkmak mümkündür. Akropolün etrafı bir surla olup buranın Bizans Devri'ne kadar kullanıldığı doğu kısmındaki Bizans yapılarından anlaşılmaktadır. Akropolün doğu eteğinde yer alan Pınara harabelerinde zengin mimarî kalıntıların bulunması eskiden refah içinde yaşayan bir kent olduğunu göstermektedir (www.kultur.gov.tr 2009).

Pınara, Likya Birliğinde 3 oy hakkına sahip önemli 6 kentten biridir. Yukarı akropolün sarp olan doğu yamacında oyulmuş yüzlerce mezar hemen dikkatleri çekmektedir. Daha sonra yerleşime açılan aşağı akropolde, odeon, agora, tapınak tipi yapılar ve pek çok pilyeli mezarlar yer almaktadır. Kaya mezarlarının pek çoğu konut cepheli olarak işlendiğinden Likya'nın sivil mimarisi hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Pınara Antik kentinde Hamam, Tiyatro, Yukarı Akropol, Aşağı Akropol, Odeon, Agora, Kaya Mezarları hala ayakta olup gezilebilir durumdadır (www.hotelsfethiye.net2009).

Sidyma - Dodurga Asarı

Fethiye-Kaş yolu üzerinde, Eşen'den ayrılan bir yoldan 17 km sonra Dodurga Köyü'ne dönen yola devam edildiğinde ören yerine ulaşılmaktadır. Fethiye'ye 55 km olan Sidyma'nın eski tarihi pek bilinmemekle beraber Roma Devri'nde büyük gelişme gösterdiği bilinmektedir. Bu gelişme Bizans Çağı'nda devam etmiştir. Roma Çağı'ndaki gelişmenin nedeni İmparator Marcus'tur. Marcus (450 - 457) daha imparator olmadan Perslere karşı yapılan savaşta Lykia Bölgesi'nde hastalanır, Sidyma'da bırakılır ve Sidymalı iki kardeşin evine yerleşir. Marcus, iyileştikten sonra kardeşlerden biri ona sorar "*Eğer imparator olsaydın bize nasıl bir iyilik yapardın ?*" Marcus da "*Bu olması imkansız olay olsaydı sizi şehrinizin en önde gelen kişileri yapardım*" diye yanıtlar. Daha sonra II. Theodosius'un ölümü üzerine tahta geçen Marcus sözünde durur ve Sidyma'dan ilgisini eksik etmez, kendisine bakan bu kişileri yüksek makamlara getirir.

Köyün kuzeyinde bulunan akropol iki bölüm halindedir. Güneydoğu eteği boyunca 365 m uzunluğunda, yer yer 3 m yükseklikte erken döneme ait bir duvar uzanmakta, Sidyma'nın erken dönemde de var olduğunu kanıtlamaktadır. Bu duvarın doğu ucu polygonal biçimde yapılmış olup burada kapı ve gözetleme kulesi de bulunmaktadır. Buranın biraz ilerisinde 6 oturma sırası belli olan ve daha geç dönemde yapılmış tiyatro gezilebilir. Diğer kalıntılar toprak altında kalmıştır. Sur, sonraki devirlerde de kullanıldığı için yer yer harçlı duvarlar ve kuleleri ile görülmektedir. Akropolde, birkaç küçük kalıntı sarnıçlardan başka eser görülmez. Asıl ören yeri, bu akropolün kuzey eteğindeki vadide bulunmaktadır. Sidyma'nın güneybatı tarafına yakın yerde 9 m yükseklikte bir yapı bulunmaktadır ki birçok devirde kullanılmış bir mezar yapısıdır.

Köyün ortasında sütunları esas yerinde duran stoanın, bulunan kitabesinde, Cladius zamanında (41-54) yapıldığı ve ona armağan edildiği anlaşılmaktadır. Stoanın güneyinde, şimdi düz bir alan halindeki agora, kuzeyinde ise yine Cladius döneminde yapılan ve cella duvarlarının kuzey kısmından birazı ayakta kalmış 9 m uzunlukta bir tapınak yer alır. Bu tapınak imparatorlara ve Artemis'e adanmıştır.

Harabenin üzerine yapılan köy evleri nedeniyle bazı kalıntılar zor seçilebilir hale gelmiştir (www.kultur.gov.tr 2009).

Letoon

Fethiye-Kaş karayolunun 65 km'sinde Kumluova köyü yakınında bulunmaktadır. Şair Ovidius'un anlattığı bir öyküye göre kent, Zeus'tan hamile kalan Leto'nun adına kurulmuştur. Kentte en eski yerleşim izleri M.Ö. 7. yüzyıla kadar gider. Kalıntılar ve ele geçen kitabeler buranın dinsel ve politik bir alan olduğunu göstermektedir. Ören yeri merkezinde yan yana üç tapınak bulunmaktadır. Bunlardan en kuzeydeki Leto, ortadaki Artemis, güneyindeki Apollon'a adanmıştır. Tapınakların güney-batısındaki çeşme binası ile hemen doğusunda kilise yer almaktadır. Kentin kuzeyinde Stoa ile arkasını kısmen doğal yamaca dayamış Helenistik Döneme ait tiyatro bulunmaktadır. Letoon M.S. 7. yüzyılda terkedilmiştir (www.kultur.gov.tr 2009).

Letoon antik kentinde dikkati çeken en önemli kalıntılar burada bulunan üç tane tapınaktır. Bunlardan en başta bulunan Kral Arbinas tarafından yapılmış olan Leto'ya ait tapınaktır. Bugün yıkıntıları görülen tapınak ise sözünü ettiğimiz tapınak üzerine daha sonra İon düzeninde, sütunlu olarak yapılmıştır (Bingöl 2007: 170)

Bu tapınağın yanında, bulunan diğer bir eser ise Tanrıça Artemis için yapılmış olan tapınaktır. Daha doğuda bulunan üçüncü tapınak ise Apollon için yapılmış olan tapınaktır. Hellenistik Dönem'den kalan ve bugün oldukça harap durumdaki tapınaktaki bir mozaiikte Artemis'in ok ve sadağı ile Apollon'un liri tasvir edilmiştir. Tapınakların biraz ilerisinde erken Hıristiyanlık dönemine ait olan bir kilise bulunmaktadır. Ayrıca Tapınak yakınında Grekçe, Aramca ve Lykia dilinde olmak üzere üç dilde yazılmış bir metni içeren çok önemli bir yazıt bulunmuştur. Bu yazıt bugün Fethiye Müzesi'nde sergilenmektedir (Bingöl 2007: 170).

Cadianda

Fethiye'den 25 km. uzaklıktaki Üzümlü kasabasının kuzey-doğusunda 400 m. yüksekliğindeki bir tepenin yamacındadır. Likya Federe Birliği'ne en son katılan kent olarak bilinir. İlginç fizik yapısı içinde kurulan kent doğal nedenlerle oldukça yıpranmıştır. Fethiye Müzesi'nce gerçekleştirilen kazılar sonrası ortaya çıkan Tiyatrosu, Agorası, Stadyum-Hamam kompleksi ve anıt mezarları ile son yıllarda bölgenin ilgi odağı haline gelmiştir. Kadyanda'nın tarihini kitabelere dayanarak M.Ö. V.yüzyıla kadar indirebilmektedir. Ayrıca Lykia'nın Hekatomnos'ların kontrolünde olduğu bir zamana ait bir kitabede Karia satrabı Piksodoros'un (M.Ö.340-334) yaptığı bir bağıştan söz edilmektedir. Bu bağış muhtemelen, bir Karia şehri olan Kaunos'a karşı girişilen bir harekatta Kadyanda'nın satraba yardım ettiği anlaşılmaktadır. M.Ö. 168-67 'de Likya birliğine dahil olup birlik sikkesi bastıran 24 kent arasında Kadyanda'nın da adı geçmektedir (www.kenthaber.com 2009).

Tlos

Fethiye'ye 35 km. mesafede Yaka köyünde bulunmaktadır. Kent geniş bir alana yayılmasına karşın, kalıntılar akropol ve çevresinde odaklanmıştır. Kent girişindeki akropolün hakim görüntüsü ziyaretçileri hayli etkilemektedir. Yaklaşık 500m yükselteli dik yamaçlarla doğal açıdan korunaklı akropol tepesinin çevresi, yer yer sur duvarları ile koruma altına alınmıştır. Akropolün kuzeydoğu yönündeki erken döneme ait sur duvarları ile kaya mezarları Likya kültürünün örneklerindedir. Daha çok doğu ve güneydoğu kesimde izlenen sur duvarları ise Roma Döneminde inşa edilmiştir. Bunların Bizans Döneminde de onarım gördüğü bilinmektedir. Bu onarımda değişik yapı kalıntılarıyla lahit mezarların taşlarından yararlanılmıştır. En üstte devşirme taşlarla yapılan geç dönem yapı grubu 19.yüzyılda bölgeye hakim Ali Ağa isimli beyin yerleşimine ait kalıntılardır. Akropolün eteğinde günümüze yalnızca birkaç oturma sırası kalmış stadyum, hamam, tiyatro ve kilise kalıntıları yer almaktadır (www.kultur.gov.tr 2009).

Gemiler Adası (Aya Nikola Adası)

Ada, Fethiye ilçesinin güneyinde yaklaşık 9 km. mesafede Gemiler Koyu'nda bulunmaktadır. Gemiler adasının diğer bir adı da **Aya Nikola Adası'** dir. Ada'da V. yüzyıldan kalma yapı kalıntıları, dört kilise ile birçok şapel bulunmaktadır. Ada bu yüzden dini açıdan önem taşımaktadır. Zamanında Avrupa ile Akdeniz ticaret ve seyahat gemilerinin uğrak yeri olan ada, aynı zamanda bir hac merkezi olmuştur.

Aziz Nikolas'a ithaf edilmiş olan kilise, adanın en yüksek noktasında yer almaktadır. Ayrıca zirvede ikinci bir kilise daha bulunmaktadır. Bu iki kilise ile doğu yönde yer alan kiliseyi birbirine bağlayan üzeri tonozlu yaklaşık 80 m. uzunluğunda bir tünel, ilginç bir yapı grubu oluşturmaktadır. Bu yapı grubunun özel bir dinî seremoni ile ilgisi olabileceğini zannedilmektedir. Gemiler Adası ve çevresi, Hıristiyanlık Âlemi için çok önemli bir merkez olarak görülür. Adadaki dini yapıların dışında, barınak olarak kullanılan evler de bulunmaktadır. Dini özellikleri nedeniyle özellikle Hıristiyan turistler tarafından yoğun ilgi gösterilen ada, birinci derece sit alanı olarak ilan edilmiştir. Ayrıca ada ve çevresinde toplam on bir kilise tespit edilmiştir. Bunlardan dördü Gemiler, biri Karacaören Adası'nda, diğerleri ise Ölüdeniz ve Karaören Koyu civarındadır (Bingöl 2007: 169)

Kayaköy

Fethiye ile Ölüdeniz arasında bulunan Kayaköy, Fethiye'ye yaklaşık 8 km. mesafededir. Kayaköy'ün geçmişi M.Ö. 3000 li yıllara kadar gitmesine rağmen M.Ö. IV. yüzyıldan kalma az sayıda Antik Dönem kalıntılarına rastlanmaktadır. Bu kalıntılarda lahit ve kaya mezarlarıdır.

Kentte bulunan yapı gruplarının tamamı, Osmanlı İmparatorluğu'nun geç dönemlerinde azınlıklara tanınan haklarla XIX. yüzyılın 2. yarısından itibaren iskan edilen Rumlarca yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında bölgede yaşayan Rumların, şehri boşaltmaları sonucu kent bir hayalet şehir görünümü almıştır. Kentte, 350-400 civarında konut bulunmaktadır. Konutların yanı sıra evlerin arasına serpiştirilmiş çok sayıda şapel, iki büyük kilise, bir okul binası ile bir gümrük

binası yer almaktadır. Aşağı Kilise (Panayia Pirgiotissa Kilisesi) Karaköy’de bulunan kilisenin yapılış tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte XVII. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. 1888 yılında Levissi’li Mabrikos Mabrikoyos tarafından onarılmış olan kilisenin mermerleri Rodos adasından getirilmiştir. Yakın Çağa kadar kullanılmış olan Kilisenin, bugün de büyük bir kısmı sağlam durumdadır. Kilise, günümüzde Karaköy’ünde yaşam olmadığından dolayı kullanılmamaktadır. Kilisedeki Hz. İsa ve 12 havarisine ait fresklerin büyük bir bölümü sağlam olarak korunmuştur. Kilisenin orijinal ahşap kapısı, hâlen Fethiye Müzesi’nde sergilenmektedir. Yukarı Kilise (Taxiarthis Kilisesi); Bu Kilisede, Karaköy’dedir. Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte XVII. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. Bu kilisede yakın çağa kadar kullanılmaktaydı. Fakat Karaköy’de yaşam olmamasından dolayı şu anda kullanılmamaktadır. Kiliseye Yukarı kilise denmesinin sebebi, köyün üst kısmında olmasındandır. Kilise dıştan sağlam olmakla birlikte içi harap durumdadır. Freskleri zaman içerisinde yok olmuş veya tahribata uğramıştır. Yukarı Kilisenin, Aşağı Kiliseden daha önce yapıldığı tahmin edilmektedir (Bingöl 2007).

3.2.3. Fethiye Turizminin Gelişimi

Fethiye’de ilk kez turizm adına, devletin o dönem devletin verdiği önem doğrultusunda 1962 yılı itibari ile “*Turizm Derneği*” kurulmuştur. Turizm Derneğinin amacı turistik değerleri tanıtmak ve Fethiye’nin tanıtımını sağlamaktır. Turizm Derneği kuruluşundan sonra beş yıl ölü bir dönemi geçirmişti. İlk festival düzenlenirken Turizm ve Kültür Bakanlığından herhangi bir yardım almamıştır. Bu sebeple “*Kendi gücümüzle, kendimiz için*” sloganıyla ulusal ve mahalli gazetelere verilen ilanlarla. Turizm Derneği 6-7 Mayıs 1967 “*Akdeniz Şenlikleri*” festivalini gerçekleştirmiştir. Takip eden yıllarda halka yapılan bir anket neticesinde festival tarihi 1-5 Temmuz olarak belirlenmiştir (Yılmaz 1982). Bu festival 7 kez düzenlenmiş, bugün bu festival farklı isimlerle düzenlenmektedir.

Fethiye’de turizm hareketleri, yakın çevredeki kıyı yerleşimlerine göre daha geç başlamıştır. Bodrum ve Marmaris’te 1960’lı yıllarda turizm önem kazanmaya başlarken Fethiye’de 1970’li yıllara rastlamaktadır. Yerel dernekler; turizmin

gelişmesinde önemli engellerden biri olarak ulaşım sorununu çözmek için, geniş ve yeni yollar yapmak, Göcek tünelinin açılması ve ilçeye bir havalimanının yapılması konusunda çalışmalar yapsalar da başarılı olamamışlardır. Fakat 1970’li yıllarda sulama kanallarının yapılmasıyla ilgi tarıma yönelmiştir (Kurt 2009).

Fethiye’de turizmin gelişmesi 1980’li yıllarda verilen turizm teşvik kredileriyle ivme kazanmıştır. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne göre 1987 yılında bakanlık belgeli tesis sayısı sadece beş iken 2008 yılına gelindiğinde bu rakam 5928’e ulaşmıştır.

Fethiye’ye gelen yabancı turistlerin %80’i, yöreye yakın olan Dalaman Havalimanı’nı kullanmaktadırlar. Dalaman Havalimanına gelen yabancı turistlerin % 35-40’ı Fethiye’ye gelmektedirler.

Tablo 9: 2000-2008 Yılları Arası Gümrük Kapılarından Muğla İline Giriş Yapan Yabancı Turistlerin Dağılımları

Sınır Kapısı	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bodrum (D)	167.342	179.724	169.371	171.595	7.258	8.044	9.870	192.983	16.180
Dalaman (H)	815.135	1.088.581	1.111.690	1.048.406	1.295.460	1.461.718	1.210.867	1.316.423	1.436.745
Datça (D)	3.778	9.190	9.588	8.666	10.312	11.256	8.958	11.041	11.673
Fethiye (D)	4.142	6.911	4.289	8.931	233.434	213.370	187.762	10.565	235.391
Güllük (D)	94	61	233	85	43	115	147	133	4.920
Marmaris (D)	109.112	100.066	123.948	168.024	224.844	242.413	165.332	176.054	220.523
Milas-Bodrum (H)	423.036	562.555	688.904	662.375	831.472	961.290	814.638	922.208	1.015.564
Turgutreis (D)	1.475	2.142	2.715	2.619	2.847	24.537	3.194	25.135	4.920
Yalıkavak (D)	-	-	-	-	-	-	366	223	712
TOPLAM	1.524.020	1.949.169	2.110.505	2.072.919	2.624.499	2.925.440	2.429.023	2.658.398	2.967.374

Kaynak: Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2009

Yukarıdaki Tablo 9'a baktığımızda 2008 sonu itibari ile yaklaşık 750 bin yabancı turist Fethiye'yi ziyaret etmiştir. 2002 yılında bu rakam sadece 400 binde kalmıştır. Yedi yıl gibi bir zamanda ziyaretçi sayısı nerde ise iki katına çıkmıştır. Rakamların bize gösterdiğine göre Fethiye'de turizm her geçen yıl daha da gelişmekte ve uluslararası pazarda pazar payını çoğalmaktadır.

3.2.3.1. Turizm Türleri ve Alansal Dağılışı

Fethiye farklı turizm türlerinin yapılmasına olanak sağlayacak güçlü potansiyele sahip bir destinasyondur. İlçede kıyı turizmi, termal turizm, kırsal turizm, yayla turizmi, av turizmi, çiftlik turizmi, dağ turizmi, tarım (agroturizm) turizmi, macera turizmi, kamp-karavan turizmi, ve kültür turizmi gibi turizm çeşitleri yapılabilmektedir. Bunların yanında kuş gözlemciliği ve su sporları gibi faaliyetler de yapılmaktadır.

Kıyı turizminin yoğun olduğu bölgeler ise Ölüdeniz ve Çalış plajı çevresinde görülmektedir. Bir çok otel, pansiyon ve apartlar burada bulunmaktadır. Yerli ve yabancı turistler hizmet vermektedirler.

Fethiye'de termal turizm, Fethiye'de 35 km uzaklıkta, Saklıkent yolu üzerinde, **Girmeler** (Gebeler) köyüne 100m uzaklıkta **Girmeler Kaplıcası ve Girmeler Mağarası**'nda yapılmaktadır. Kaplıcadaki üç ayrı kaynağındaki suyun sıcaklığı 36 C°. Civarındadır. Köyün tüzel kişiliğine ait kapalı havuz ve 50 odalı konaklama tesisi mevcuttur (www.kaplica.biz 2010)

Av turizmi için Fethiye'nin Boğaziçi ve Dodurga köylerinin bulunduğu bölgede avlak araziler, Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından belirlenmiş ve seyahat acentalarına kiralanmaktadır. Yabancı turistler bu avlakta genelde domuz avına çıkmaktadırlar.

Fethiye'de rekreasyonel yaylacılık faaliyeti çok yaygındır. Fethiye'de yayla turizminde kullanılan yaylaları şunlardır; Seki, Esenköy, Karaçulha, Kuyucak ve

Camialanı. Yerli halk kışı Fethiye sahil kısmında geçirirken yazı, serin havası sebebiyle yaylalarda geçirmektedir.

İlçede akarsu turizminin uygulanabileceği alanlar Eşen Çayı ve Saklıkent Kanyonundan çıkan dereler üzerinde yapılabilme potansiyeli taşımaktadır. Dalaman Çayında, raftig ve kano sporları yapılmaktadır.

Fethiye’de turizm için hizmet veren tatil çiftlikleri bulunmaktadır. Faralya köyünde *Patika Ekolojik Tatil Çiftliği*, Yanıklar köyünde *Pastoral Vadi*’ bu türün örneklerindedir.

Fethiye’nin Ölüdeniz beldesinde her yıl 12-16 Ekim tarihlerinde *Ölüdeniz Hava Oyunları* düzenlenmektedir. Babadağ’da yamaç paraşütü gösterileri gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Eren Dağı kayak pisti ve teleferiği ile hizmete girmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Fethiye’de trekking için en fazla tanınan parkur *Likya Kral Yolu*’dur. Ayrıca, Ovacık, Kirme, Faralya ve Kabak koyu yürüyüş parkurları bulunmaktadır.

Kamp-karavan turizmi için Fethiye’de bir çok yer bulunmaktadır. Bunlardan en bilinenleri şunlardır; Kelebekler Vadisi, Kabak Koyu, Kıdrak Koyu, Gemiler Koyu, Küçük Kargı (Günlüklü) ve Katrancı Koyu. Su sporları için Çalış Plajı ve Ölüdeniz Plajı uygun yerlerdir. Fethiye her yıl *Akdeniz Kürek Kupası*’ na evsahipliği yapmaktadır.

Kültür turizmi için Fethiye’nin kaynakları oldukça fazladır. İlçe merkezinde Amintas Kaya Mezarlı bulunmaktadır. Tlos antik kenti bunlardan birisidir. Kentte Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait kalıntılar bulunmaktadır.

3.2.3.2. Turizm Hizmetleri

Fethiye’ye kara-hava-denizyolları kullanarak ulaşılabilir. Fethiye, Dalaman Havalimanı’na 40-45 dakika uzaklıktadır. 2007 yılında Göcek Tüneli’nin faaliyete girmesiyle Fethiye-Dalaman Havalimanı arası 5.5 km. kısalmıştır. Fethiye Limanı’nı

yaz sezonunda yolcu gemileri ziyaret etmektedir. Rodos'tan karşılıklı hidrofor seferler düzenlenmektedir. Mavi Bayrak almaya hak kazanan 1 adet marina (Ece marina) vardır. Fethiye Otogarı'ndan İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya, Bodrum ve Marmaris gibi kentlere otobüs kalkmaktadır.

Fethiye konaklama olanakları talebe cevap verebilecek niteliktedir. Fethiye ve çevresinde beş yıldızlı otel yoktur, beş yıldızlı tatil köyleri bulunmaktadır. Turizm İşletme Belgeli 68 tesis, Yatırım Belgeli 37 tesis bulunmaktadır (Tablo 10 ve 11).

Tablo 10: Fethiye'de Turizm İşletme Belgeli Tesisler (2008)

	Turizm İşletme Belgeli Tesisler		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
5 Yıldızlı Otel	-	-	-
4 Yıldızlı Otel	7	881	1.824
3 Yıldızlı Otel	19	1.503	3.083
2 Yıldızlı Otel	28	966	1.994
1 Yıldızlı Otel	1	10	20
1.Sınıf / 5 Yıldızlı Tatil Köyü	5	2.375	5.279
2.Sınıf / 4 Yıldızlı Tatil Köyü	-	-	-
Pansiyon	4	68	124
Apart Otel	1	29	94
Kamp.Özel Tesis	3	96	220
TOPLAM	68	5.928	12.638

Kaynak: Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2009

Tablo 11: Fethiye'de Turizm Yatırım Belgeli İşletmeler (2008) Tablosu

	Turizm Yatırım Belgeli		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
5 Yıldızlı Otel	-	-	-
4 Yıldızlı Otel	2	353	788
3 Yıldızlı Otel	4	229	464
2 Yıldızlı Otel	17	781	1.559
1 Yıldızlı Otel	2	32	58
Motel	1	10	16
1.Sınıf / 5 Yıldızlı Tatil Köyü	2	1.419	3.359
2.Sınıf / 4 Yıldızlı Tatil Köyü	-	-	-
Pansiyon	7	134	258
Tur.Komp.	1	330	1.061
Diğer	1	-	-
TOPLAM	37	3.288	7.563

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2008

Geceleme sayısına bakımından Fethiye bölgede üçüncü, yıllık doluluk oranında birinci sıradadır. Fethiye’de arz-talep dengesinin kurulduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 12: Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranının İl ve İlçelere Göre Dağılımı (2007)

	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Merkez	712	3.904	4.616	2.881	10.498	13.379
Bodrum	647.913	319.233	967.146	3.027.865	926.988	3.954.853
Dalaman	3.383	6.125	9.508	10.151	17.552	27.703
Datça	2.365	7.181	9.546	7.014	14.061	21.075
FETHİYE	224.088	89.158	313.246	1.273.875	241.440	1.515.315
Köyceğiz	14.713	3.875	18.588	42.250	12.700	54.950
Marmaris	377.696	147.148	524.844	234.4103	391.863	2.735.966
Milas	15.970	25.033	41.003	48.609	37.333	85.942
Ortaca	102.569	26.877	129.446	442.640	62.225	507.865
Ula	3.542	111.976	15.518	11.380	31.234	42.614
TOPLAM	1.392.951	640.510	2.033.461	7.210.768	1.748.894	8.959.662
	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Merkez	4,0	2,7	2,9	4,48	16,34	20,83
Bodrum	4,7	2,9	4,1	38,13	11,67	49,80
Dalaman	3,0	2,9	2,9	10,85	18,76	29,61
Datça	3,0	2,0	2,2	9,08	18,21	27,30
FETHİYE	5,7	2,7	4,8	51,29	9,72	61,01
Köyceğiz	2,9	3,3	3,0	37,84	11,37	49,22
Marmaris	6,2	2,7	5,2	44,10	7,37	51,47
Milas	3,0	1,5	2,1	27,19	20,89	48,08
Ortaca	4,3	2,4	3,9	42,57	6,27	48,84
Ula	3,2	2,6	2,7	10,86	29,81	40,67
TOPLAM	5,2	2,7	4,4	41,42	10,05	51,46

Kaynak: Turizm Bakanlığı İstatistikleri <http://www.kultur.gov.tr/> Erişim Tarihi: 01.05.2009

Fethiye’de eğlence mekanlarının bulunduğu yerler; Paspatur(Fethiye merkezinde), Hisarönü ve çalıştır. Özellikle Hisarönü’nde gece klüpleri ve barlar bulunmaktadır.

3.2.3.3. Turizmin Rekabet Gücü

Fethiye'nin çevresinde bulunan destinasyonlara göre çok sayıda avantajlı yönleri bulunmaktadır. Bodrum, Marmaris, Datça v.b. yörelerle karşılaştırıldığında alansal büyüklük, ulaşım ağı sıklığı ve kolay erişebilirliği, flora ve fauna zenginliği, kültürel varlıkları çeşitliliği gibi faktörler, üstünlükler olarak sayılabilir. Diğer destinasyonlara göre turizme tam bağımlı olmaması yerel halkın turizmin yanı sıra kendi işleri ile (seracılık, tarım, hayvancılık) de uğraşmalarına olanak sağlamaktadır. Fethiye'nin bu yönü pek çok destinasyonda sıklıkla görülen turizm türlerinden farklı türlerin yapılabilmesine imkan vermektedir.

3.3. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler, kitle turizminin temel temsilcisi durumundaki kıyı turizmi için büyük bir çekicilik oluştururken, aynı zamanda kitle turizminin alternatiflerinden biri kabul edilen kırsal turizmin de gerçekleştirilmesi için büyük bir potansiyel arz etmektedir. Özellikle turizm sektörünü kalkınmada sürükleyici bir güç olarak kullanan gelişmekte olan ülkelerin, birtakım ekonomik sebeplerden dolayı turizm faaliyetlerinden maksimum faydayı sağlamak zorundadır. Fakat kısa zamanda hızlı tüketim esasına dayanan kitle turizmi faaliyetleri, bu ülkelerin turistik değerlerini pek de verimli kullanma fırsatı vermemekte, az bir ekonomik katma değere karşılık, bu kaynakların hızla tahrip edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Turistik kaynaklarını en verimli kullanmayı amaçlayan Türkiye'nin de dahil olduğu bu tür ülkelerde, istihdama, tarımsal alanların ve nüfusun korunmasına, planlı kentleşmeye, kültürel ve doğal değerlerin daha sürdürülebilir kullanılmasına olanak veren kırsal turizme önem ve öncelik verilmesinin gereği ortadadır.

Fethiye ilçesi (Muğla), çevresindeki diğer turistik destinasyonlara oranla kırsal değerlerini daha iyi korumuş bir bölgedir. Kırsal turizm yapılanmasına uygun niteliği Fethiye bölgesinin yüksek lisans tez konusu olarak seçilmesinde en önemli etkidir. Tez çalışmasına başlamadan önce kırsal turizm alanında yapılan geniş literatür taraması sonucunda Fethiye ilçesinde kırsal turizm potansiyeli

hakkında yapılmış çalışmaya rastlanmaması Fethiye'nin araştırma bölgesi olarak seçilmesinin bir başka sebebidir.

Bu kapsamda tez çalışmasının amacı, Fethiye bölgesinde yaşayan halkın ve yerel işletmelerin kırsal turizmle ilgili farkındalığını tespit etmek ve Fethiye'de planlı bir kırsal turizm yapılanma sürecinin gerekliliğini vurgulamaktır. Diğer ifadeyle, bölge halkının kırsal turizm faaliyetleri içinde yer almaya ne düzeyde istekli ve hazır olduğunu belirleyerek kırsal turizmin bölgede uygulanabilirliğini araştırmak, tez çalışmasının odaklandığı temel noktadır. Katılımcılardan elde edilecek bulguların, bölgede kırsal turizm faaliyetlerini destekleyen unsurları ya da kırsal turizmle ilgili bazı çekinceleri ortaya koyacağına inanılmaktadır. Bu noktada tez çalışmasının, Fethiye bölgesinde planlı kırsal turizm temelli kalkınma sürecinin geliştirilmesine olumlu bazı katkılar sağlayacağı umulmaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu yüksek lisans tez çalışmasında sosyal bilimlerin nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi, katılımlı gözlem kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış mülakat yönteminin kullanılmasının sebebi elde edilmek istenen verilerin ölçekli sorularla elde edilmesinin mümkün olmaması ve araştırmaya konu olan işletme sayısının oldukça azlığıdır. Ayrıca veri kaynağı durumundaki kişilerin çeşitli kavramlar hakkında bilgilendirilmesi zorunluluğu, mülakat yönteminin kullanılmasını gerektirmiştir.

Fethiye ilçesi kırsal halkı ve burada kırsal turizm faaliyetleri gerçekleştiren işletmeler araştırma verilerinin elde edildiği örneklem grubudur. Bu örneklem grubundan elde edilen veriler, kırsal turizmle ilgili literatür bilgileri ve dünyadan bazı kırsal turizmi örnekleri biraraya getirilerek, Fethiye'de kırsal turizm gelişimine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın kapsamı sadece Fethiye ilçesindeki kırsal turizm ile sınırlı kalmakta, Türkiye çapında kırsal turizmin yapılabileceği alanların tespitini ve bu

alanlarda kırsal turizmin başlatılmasıyla ilgili bir projeksiyon oluşturmayı amaçlayan daha geniş çaplı çalışmaların ise Türkiye’de kırsal turizmin gelişimine çok olumlu katkılar verebileceğini söyleyebiliriz.

3.4.1. Çalışmanın Örnekleme Süreci

Daha önce de belirtildiği üzere, Fethiye ilçesinin kırsal turizm faaliyetlerine uygun doğal ve kültürel yapısı bu ilçenin tez araştırma konusu olarak seçilmesinde temel sebep olmuştur. Örnekleme sürecinde, mülakat yönteminin gerekliliği olarak Fethiye’de kırsal turizm konusuyla ilgili ve bu konuda çeşitli bilgi ve tecrübelere sahip bireylere ulaşmak amaçlanmıştır. Ön araştırma neticesinde kırsal turizmle uğraşan üç işletme tespit edilmiş fakat bu işletmelerden biri kırsal turizm faaliyetlerine son verdiği ilk gidilen işletmeden öğrenilmiştir. Bu işletmelerin yöneticisi konumundaki iki kişiyle mülakat gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda, yerel halktan on üç kişi ile de mülakat yapılmıştır. Bu kişilerin beşinden elde edilen bilgiler veri niteliği taşımadığı için bu kişilerin cevapları değerlendirmeye alınmamıştır.

3.4.2. Mülakatın Hazırlanışı

Mülakat kapsamında sorulacak olan sorular yerel halka ve kırsal turizmle ilgilenen işletmelere sorulacak sorular olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Bu soruların oluşturulması aşamasında kırsal turizmle ilgili literatürden yararlanılmış ve bu alanda uzmanlığa sahip kişilerin görüşleri alınmıştır. Mülakat kapsamındaki soruların anlaşılabilirliğinin değerlendirilmesi amacıyla sorular Muğla’da yerel halktan üç kişiyle paylaşılmış ve onların değerlendirmelerinden yararlanılarak bazı sorularda anlatım bakımından değişiklik yapılmıştır. Mülakatta kullanılan sorular Ek1’de (yerel halka yönelik sorular) ve Ek2’de (Yerel işletme yönelik sorular) verilmektedir. Özellikle yerel halka sorulan sorulardan birkaçında katılımcılara bazı kavramların açıklanması gerekmiştir. Tarımsal ürün ve kırsal turizmin kapsamı hakkında bilgiler mülakatın daha sağlıklı sonuçlara ulaşması için yerel halka verilen bilgilerdir.

3.4.3. Veri Toplama Süreci

Tez çalışmasında gerekli veri ve bilgilere ulaşılabilmesi için yüz yüze mülakat yöntemi uygulanmıştır. Fethiye’de kırsal turizmle uğraşan işletmelerin olup olmadığı bir ön araştırma ile belirlenmiş, üç işletmenin kırsal turizmle ilgili hizmet verdiği tespit edilmiştir. Bu işletmelerden biri olan *Yanıklar* köyündeki *Pastoral Vadi*’ye gidilerek, işletmenin sahibine konu ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu görüşme sırasında konuşmalar kaydedilmiştir. İşletme sahibinden edindiğimiz bilgiye göre ön araştırmamızda belirlediğimiz *Yakabağ* köyünde bulunan işletmenin kırsal turizm faaliyetlerine son vermesi nedeniyle, *Yanıklar* köyünde bulunan *Yonca Lodge Otel*’e gidilerek işletmecisi ile mülakat yapılmıştır.

Yerel halkla mülakat aşamasında *Fethiye*’nin kırsalında yaşayan kişiler rastgele seçilmiştir (rastlantısal örnekleme). Öncelikle *Yanıklar* köyünün yerlisi üç kişiyle görüşülmüştür. Toplam on üç kişiyle görüşme yapılmıştır. Ancak bunun beş kişisi konuyla ilgili hiçbir şey bilmedikleri ve veri sayılabilecek bir bulguya rastlanmaması sebebiyle değerlendirilmeye alınmamıştır. Çalışmalar sırasında yerel halkın konuya karşı ilgisiz olduğu ve özellikle bayanların konuyla daha ilgili olduğu gözlemlenmiştir. Yerel halk arasından zamanlarının olmadığı gerekçesiyle mülakatı kabul etmeyenler olmuştur. Bir kamu kurumundan geldiğimizi düşünen yerel halk, ilk önce sorularımızı cevaplamaktan kaçınmış, soruların araştırma amaçlı olduğu açıklaması yapıldıktan sonra kırsal turizmle ilgili sorularımızı yanıtladılar.

Fethiye’nin kırsal kesiminde yerel halk ve işletmecilerle iletişime geçerek verilerin toplanması şu tarihlerde gerçekleştirilmiştir:

- 10 Haziran 2009,
- 12 Haziran 2009,
- 13 Haziran 2009,
- 14 Haziran 2009.

3.5. Fethiye Kırsal Halkı ve İşletmelerle Yapılan Mülakat Bulguları

Mülakatın ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda elde edilen bilgiler aşağıdaki Tablo 13’de özetlenmiştir. Katılımcıların cinsiyet ve yaş olarak dengeli bir dağılım oluşturduğu görülmektedir.

Tablo13: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Meslek
X	39	BAY	8 Yıllık Bakkal İşletmecisi ve Çiftçi
Y	30	BAYAN	3 yıldır Pastoral Vadi’de çalışmakta
Z	53	BAY	Oto elektrikcisi ve çiftçi
L	55	BAYAN	Ev Hanımı ve besici
M	30	BAY	Aşçı ve çiftçi
N	55	BAY	Köy Muhtarı
F	73	BAY	Çiftçi
B	40	BAYAN	Ev Hanımı
Q	27	BAY	Yonca Lodge Otel işletmecisi
W	61	BAY	Pastoral Vadi işletmecisi

Yerel Halka ait Bulgular

Yerel halka mülakata başlanmadan önce kişilerin özellikle turizmle ilgili olup olmadıklarını anlamak amacıyla yaptıkları iş hakkında bilgi istenmiştir. Bu sorunun sorulmasındaki amaç kırsal alandaki geleneksel işlerde çalışan kişi sayısı ile turizm sektöründe çalışan kişi sayısı arasında bir denge kurmaktır. Araştırmada sadece turizmle ilgili kişilerin görüşlerine yer verilmesinin araştırmanın objektifliğini olumsuz etkileyeceği düşünülmüştür.

Katılımcılardan X Bey otelde ve restoranlarda garson olarak çalışmıştır. Y Hanım da otelde kat görevlisi olarak çalışmıştır. M Bey otelde personel açılışı yapmıştır. B hanım ev hanımı olup, Faralya Köyü'nde aynı zamanda küçük bir bakkal işletmektedir. N Bey hem muhtar hem de restoran işletmecisidir. F Bey, Z Bey ve L Hanım ise turizmle ilgili bir işle çalışmamaktadırlar. Sadece yörede yaşamaları sonucu turizm hakkında bilgileri mevcuttur.

“...yufkacılık yaptım ve otelde katta çalıştım. Evlenmeden önce seralarda işçilik de yaptım.”

Katılımcılara turistlerin Fethiye'ye neden geldiklerini düşünüyorsunuz ? sorusu sorulduğunda genel olarak cevapları; “Fethiye ikliminin güzel olması” noktasında yoğunlaşmaktadır. X Bey buna ek olarak yabancıların kendi ülkelerine göre “Fethiye’yi daha ucuz buldukları” ve “Fethiye’de taze sebze meyve tüketme imkanına sahip oldukları” şeklinde bir ekleme yapmıştır.

“...İklim koşullarının ve havasının güzel olmasından dolayı Fethiye’yi seviyorlar. Kendi ülkelerinden daha ucuz. Birde buradaki meyve ve sebzeler taze, alıp yiyorlar.”

“Fethiye’de konaklama tesislerinin yeterince olup olmadığı ve yerli turistlerin mi yoksa yabancı turistlerin mi yöreye daha çok geldiklerine ilişkin sorulara verilen cevaplar şöyle özetlenebilir:

Katılımcılar konaklama tesislerinin yeterli olduğunu, giderek de arttığını belirtmişlerdir. Ters bir görüş olarak Y Hanım; **Yanıklar** köyündeki konaklama olanaklarının yeterli olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılara göre, hem yerli hem de yabancı turistlerin yöreye gelmektedirler.

“...Yeterli ve giderek artıyor. Ama her yerin bina olması çok da güzel değil açıkçası...”

Yöreye gelen turistlerle birlikte yaşayıp, onları kendi hayatınıza dahil eder misiniz ?, Evlerinizin bir odasını konaklamaya açar mısınız ? sorusuna katılımcılar, ikinci bir evleri olduğu taktirde buna izin verebileceklerini belirtmişlerdir. M Bey ve X Bey, köyde ikinci bir evlerinin olduğunu ve burasını turistlere verebileceklerini ifade etmiştir. L Hanım, kendi evini pansiyon olarak kiralama veya işletme fikrine yalnızca kısa süreli (3-4 gün) olursa sıcak bakacağını, sürekli olursa ilgilenemeyeceğini belirtmiştir.

“...Hayır. İki evim olsa birini bu amaç için kullanırdım.”

Yörede yaşayanların gözüyle nüfus hakkındaki değerlendirmelerini öğrenmek amacıyla, **Fethiye’de turizmin gelişmesi sonucu bir nüfus artışı söz konusu olabilir mi ?** sorusuna katılımcılar, nüfusun turizmle birlikte hızlı arttığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

“...çok fazla bir artış oldu. Kış devresi daha tenhayken yazları çok fazla kalabalık oluyor. Yabancıların birçoğu buralardan ev alıyor.”

Kırsal alanda kırsal turizmin gelişmesi sonucunda kırsaldan kente veya kentten kırsala göçün gözlendiğini ölçebilmek üzere, **kırsal turizmin gelişmesi göçlere neden olmakta mıdır ?** sorusuna katılımcıların verdikleri cevap; insanların kırsal alanda geçimlerini sağlayamaması sonucunda kente göç ettikleri ve kentlilerinde kırsal bölgelere mevsimlik ya da gelecek yıllarda yaşamak amaçlı arsa satın aldıkları yönünde olmuştur. Kırsal bölgede geçimlerini sağlayanların da bölgede yaşamaya devam ettiklerini düşünmektedirler. Y Hanım yaşadığı bölgede

kırsal turizmle ilgili işletmelerin olmasının (Pastoral Vadi gibi) kendilerinin kente göç etmesini engellediğini düşünmektedir.

“...Köylerde yaşayan insanlar daha merkezi köylere veya Fethiye merkeze göç ediyorlar. İnsanlar köylerimde geçimlerini sağlasa neden merkeze gelsinler ki . Daha merkezde oturan imkanı olan insanlar ise yaylalardan, kırsal köylerden kendi emekliliklerini düşünüp yer alıyorlar. Temiz hava, bol oksijen köylerde ormanlık yerlerde...”

Bu çevrede kırsal turizmin devamlı kılmak için neler yapılmalıdır ? şeklindeki soruya katılımcılar, doğal yapının tahrip edilmemesini, doğanın koruma altına alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Y Hanım, kültürel mimarinin ancak korunarak sürdürülebileceğini belirtmiştir.

“..doğal yapılar restore edilmeli ve yapılar yozlaştırılmamalı, daha doğal yapılar tercih edilmelidir.”

Kırsal turizmin yöreye sağladığı faydalar ve zararlar nelerdir ? şeklindeki soruya katılımcılardan Y Hanım, M Bey, Z Bey, N Bey, F Bey, B Hanım ve L Hanım herhangi bir zararın olmadığını düşünürken, X Bey genç neslin yabancılara özendiğini ve geleneklerin terk edildiğini ileri sürmektedir. Diğer taraftan katılımcılar, kırsal turizmin yöreye fayda sağladığı konusunda hemfikirdirler. Bunun yanında yöre insanına iş olanakları sağladığı ve ticari amaç güdülmeyen üretilen ürünlerin (tarhana, pekmez, köy ekmeği, salça, erişte v.b.) nakit paraya çevrildiği düşünülmektedir.

“...Gençlerimiz iş buluyor. Köylünün ürettiği domates salatalık, kiraz, elma v.b. gerçek değerinde satılıyor. Esnafın eli para görüyor. Yerlide fazla para yok. Turistler para bırakıyor.”

Yerel halkın tarımsal ürünlerinin gerçek değerinde satılıp satılmadığını öğrenmek için yöneltilen soruya, katılımcıların tamamı elde ettikleri mahsulün gerçek değerinin altında satıldığı cevabını vermişlerdir.

“...Yetiştirilen ürünlerin değerine satıldığını düşünmüyorum. Çiftçilikle geçinen yada sadece seracılık yapan kişilerin gideri çok fazla kazancı iyi olsa bile elinde bir şey kalmıyor. Kazanç sağlıyor diyebilmek için 5-6 tane serası olmalı.”

Yörede gerekli şartlar oluşturulduğu takdirde katılımcıların bir kırsal turizm işletmesi açma isteklerini tanımak üzere bir soru yöneltilmiş ve katılımcılar kırsal turizm işletmesi açmak istediklerini dile getirmişlerdir. X Bey aynı zamanda kendilerinin böyle bir girişimde bulduklarında köy halkı için örnek teşkil edebileceğini de düşünmektedir.

“...Açmak isterim. Ben garsonluk yaparken gelen yabancılara soruyordum. “neden geliyorsunuz? Çünkü burası doğal ve havası çok güzel bir yer. Yabancılar tabi yerleri seviyorlar. Köyde açılan böyle bir tesis hem köy halkına hem de kendi aileme faydalı olacaktır. Belki benim açtığım tesisi görerek bir işletmede köyden birisi açabilir. Örnek oluruz yani.”

Yöreye yerli turistlerin mi yoksa yabancı turistlerin mi daha çok ilgi gösterdiklerini öğrenmek ve gelenler hakkında halkın her hangi bir şikayeti olup olmadığı bilgisine ulaşmak için katılımcılara yöneltilen sorulara, hem yabancı hem de yerli turistin ilgi gösterdiği şeklinde bir cevap alınmıştır. X Bey hariç diğer katılımcılar gelenlerden memnundur, fakat X Bey gelenlerin daha fazla harcama yapması gerektiğini ve gelen yabancıların ekonomik açıdan dar gelirli kişiler olduğunu düşünmektedir.

“...Evet, daha fazla para bırakırlarsa daha memnun oluruz tabi. Gelen turistin Fethiye yi gezmesi lazım. Birde gelenlerin bir bölümü aç turist.”

Yöreye özgü el sanatlarının neler olduğuna ilişkin soruya katılımcılar, el sanatlarının (dastar dokuma, kalaycılık, keçecilik, çömlekçilik, ip eğirmek, el işi çorap-patik örmek) gün geçtikçe unutulduğunu, yapılan yerlerde de sadece ihtiyaç doğrultusunda gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. X Bey, yerel halkın el sanatlarından tatmin edecek kadar gelir elde ederse bu işleri devam ettirebileceğini düşünmektedir.

“...Yapılıyor ama sadece insanlar kendileri için yapıyor. Kırsal turizmin el sanatlarının ilerlemesine herhangi bir katkısı olmadı. Zaten bilinenlerde unutuluyor. Eğer insanlar yaptığı el işi dastarı satabilse ve o para onu biraz bile tatmin etse neden yapmaya devam etmesin ki.”

Yerel halkın yöreye özgü ürünleri yerel pazarda satıp satmadıklarına ilişkin cevapları, Cuma günleri köy pazarının kurulduğu ve eskisi kadar satış amaçlı ürünlerin pazara götürülmediği şeklinde olmuştur.

“Önceleri daha fazla satıyorduk ama Pazar yeri ücretleri vb. gibi kanunlar üreticiyi caydırıyor. Serada yetiştirilen ürünlerin hormonlu olacağı düşüncesi üreticiyi zor durumda bırakıyor.”

İşletmelere ait Bulgular

İki işletmeye kırsal turizm ile ilgili kaç yıllık deneyim sahibi oldukları ve bilgi düzeylerinin tespiti amacıyla yöneltilen soruya, verilen cevaplardan *Pastoral Vadi*’nin 18 yıllık, *Yonca Longe Otel*’in 11 yıllık bir geçmişe sahip olduğu, her iki işletmenin de turizm sektöründe ilk olarak deniz-kum-güneş anlayışıyla iş hayatına başladığı tespit edilmiştir. Katılımcılar zamanla kırsal dokunun kaybolduğu düşüncesi ile kırsal turizm ile ilgili çalışmalara yönelmişlerdir.

“...burası boş bir araziydi. Önce kendi evimizi yaptık. Daha sonra buradaki kırsal bir dokuya devam etti. Buradaki çevremizde var olan kırsal dokuya uyan taş ahşap ve kerpiç evlerimizi önce yaptık, alt yapısını yaptık. Buranın geri dönüşebilir enerjilerine mümkün mertebe dikkat ederek aydınlatma hep solaryum enerjisi olmaktadır. Geri kazanımlarımız gri su, siyah su olur. Evlerde bütün organik atıklarımız hayvanlara verilir. Hayvanların koyunların yemediğini de komposto yaparak gübreye çeviririz yani organik bir atığımız yoktur. Diğer atıklarımızı da cinsine göre toplarız, ayrıştırırız. Fethiye’de bizim Fetav Vakfı’nın geri kazanım projesi vardır. Senede bir kere onun kamyonunu çağırırız ve ona yükleriz...”

İşletmeciler, kırsal turizm deneyimlerinin kendi kırsal yaşamlarının (gelenekler, kültürel yapı, coğrafi özellikler) bir parçası olduğunu belirtmişlerdir. Bunun sonucu olarak da turistik arzın kendiliğinden ortaya çıkan doğal bir arz olduğunun altını çizmektedirler.

Katılımcılara, kırsal turizm kapsamında ne tür hizmetler vererek, neyi amaçladıkları sorulmuş, bu soruya daha çok “*ekoturizm*” cevabı verilmiştir. Diğer bir husus ise, ekoturizm ve sürdürülebilir turizm kavramlarının karışmasıdır. Katılımcılar, bu iki kavramın birbirine karıştığını, kırsal turizmin kitle turizminin alternatifi olduğunu savunanlar da olduğunu ifade etmektedirler.

“...bu bir kitle turizmi değildir. Kitle turizminin alternatifi demek daha doğru olmaktadır. Alternatif turizm değil ama kitle turizminin alternatifi olan sürdürülebilir turizm ya da sürdürülebilir turizmin en geniş anlamındaki bir konseptte bir bakış açısı olan eko turizm demek daha doğru buluyorum. Yani hatta bizim bir derneğimiz vardır. Türkiye’de eko turizm değiştirme derneği adı altında böyle bir dernek kurduk. Yani biz eko turizmin doğru bir ifade olduğunu düşünüyoruz. Sürdürülebilir turizm çok daha geniş bir anlama ifade ediyor demek yanlış olmayacaktır. Eko turizmde şu olay vardır: Biz burada bu yörenin taşıma kapasitesine uyan ve doğal-kültürel değerleri tahrip etmeyen tam tersine onları koruyan yerel insanı da işin içine katan onları dışarıda tutmayan bir turizm olmalıdır. Bu sürdürülebilir bir turizm olmalı, taşıma kapasitesi belli olmalı, gelenek görenek adetler örfler yemekler yaşam biçimi sürmeli, buradaki yerel halk yaşamalı ve yaşamları değiştirilmemelidir. Tam tersine unutulmuş, unutulmaya yüz tutmuş adetleri gelenekleri yemekleri alışkanlıkları tekrardan hayata geçirilmelidir...”

Katılımcılar, kırsal kesimlerde yaşayan insanların teknoloji ile birlikte yöresel özelliklerini kaybettiklerini, zamanla tüketici toplumun bir parçası haline geldiklerine vurgu yapmışlardır. Buna örnek olarak da yörede yapılan el sanatlarının zamanla unutulmasını örnek göstermektedirler.

“...el sanatları da unutulmuştur. ‘Niye unutulmuş’ çünkü hayat değişmiştir. Dağ başındaki evlerin çatısında uydu antenleri vardır. Genç kızlarımız dizi izlemeyi

yeğliyorlar. Halbuki eskiden boş zamanlarında halı, kilim dokurlardı. Hem çeyizlerini hazırlardı. Ev ekonomisine katkıda bulunurlar. Böylece kendi aralarında sosyal birlik oluşur. Şimdi herkes evine çekilmektedir. Dizilerle hayal kurmaktadırlar. Olmayacak şeyleri hayal etmektedirler. Böylece el sanatları gitmektedir. Birtakım adetler yok olmaktadır...”

Katılımcılar, teknoloji ile birlikte her türlü coğrafyaya hizmetlerin götürülmesi sonucu insanların dönüşüme uğradığını ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, kırsal alanda yaşayan insanlar ellerindeki sahip olduklarını satarak göç etmekte ve sonuç olarak da ekonomik anlamda uzun vadeli olarak zarar görmektedirler.

“...dağ başındaki insanlara ulaşabilmek mümkündür. Tüketim araçlarının neler olduklarını bilme durumunuz var. Ama mesela suyu olmayan yerlere çamaşır makineleri, bulaşık makineleri vb. götürülmektedir. Böylesi tamamen bir dönüşümdür. Kırsal bir dönüşümdür. Bu durum yıllardan beri Marmara’da başlamıştır. İstanbul’un çevresinde devam edip Ege Bölgesi’ne inmiştir. Kooperatiflere, tatil köylerine dönüşmektedir. Köylülük ortadan kalkmaktadır. Köylü yerini satmaktadır ve o parayı büyük miktar zannetmektedir. Daha sonra o parayı birtakım gösterişler için kullanmaktadır. En sonunda köylülükte gitmektedir. Buna kültürel erozyon denilmektedir. Biz bunları yaşadık, insanların nasıl kültürlerini yok ettiklerini gördük çünkü işin içerisine bir rant girmektedir. Örneğin tarım arazisi 10 lira iken birdenbire 50 liraya hatta 100 liraya satılmaktadır. Elde edilen gelire göre bir takım yatırımlar yapılmaktadır. Ve yine o gelire göç etmektedir...”

İşletmecileri kırsal turizme yönelten sebepler nelerdir ? sorusuna katılımcılar, çevreden aldıkları tepkilerden ve çevreciliğin ağır basmasından etkilendiklerini söylemektedirler. Ayrıca kentlerde stresli yaşantıların ağır basması, insanların dinlenme ihtiyaçlarının doğması, kentleşmenin çok yoğun olarak yaşanması gibi etkenlerde kırsal turizme olan ilgiyi arttırmıştır. Bunun bir sonucu olarak da katılımcılar işletmelerini bu yönde çeşitlendirmişlerdir.

“...sebeplerin en başında İstanbul’dan gelme durumumuz, bu çarpıklığın farkında olmamız ve çevreci bir kimliğimizin olması yatmaktadır. Bu yöreye gelince

kentsel dönüşümün çok hızlı gerçekleştiğine şahit olduk. Olayın kentlilerde bittiğini, ben buraya gelen kentlilere söylemekteyim. Kırsal yaşamın kentlere dönüşmesi, talep etmeyle ilgilidir. Talep olmazsa korunamazlar. Birilerinin bu durumu özendirme, diğerlerinin de bu işi takip etmeleri gerekir. Her şeyin doğal ve sürdürülebilir olmasını istiyorsak, bu tür yerlere rağbet edilmeli, bu tür yerlerde yetişen ürünleri talep etmek gerekir. Kentlerde ekolojik pazar ürünlerini talep etmelidirler. Kentlerde stres altında olduğunuz için diğer turizm tesisleri yerine bu tür doğasıyla sükunetiyle kendini sunan mekanlar gerekmektedir. Bu yerlerde kendinizi yenileyebilir, enerjinizi toplayabilir ve tekrar yaşam mücadelesine geri dönebilirsiniz...”

Hangi dönemlerde faaliyet gösteriyorsunuz ? sorusuna katılımcılardan biri tüm yıl, diğeri de sezonluk hizmet verdiğini söylemişlerdir. Gerçekte katılımcılar, kırsal turizm faaliyetlerinin bütün bir yıla yayılmasının bir gereklilik olduğunu belirtmiş olsalar da henüz bu durumun gerçek hayata tam olarak yansıtılmadığından rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, kırsal turizm amaçlı işletmelerin diğer turizm işletmelerine nazaran mevsimsellik avantajlarının bulunduğunu ifade etmektedirler. Kırsal faaliyet sunan işletmelerde misafirler günlük yaşamın içine girer, yorulurlar, dinlenirler ve tekrar ülkelerine ya da kentlerine dönerler. Ama bu işletmelerde yaşam, daha az yoğun, daha seçici ve yönlendirme yoktur. Gelenlerin, yazları, kışları, sonbaharları çiftliklerde rahatlıkla geçirebildikleri ifade edilmiştir. Kırsal turizme katılan misafirlerin kendi istekleri doğrultusunda her türlü faaliyete gönüllü olarak katıldıkları belirlenmiştir. Kırsal turizm faaliyetlerinin bütün bir yıla yayılmasının bir diğer etkisi de karlılığı yıla yaymak amaçlıdır.

“...bir yıl faaliyet gösteriyoruz. Bir yaz döngüsü içerisinde değiliz. 12 aya yaymak için burada bir yaşam vermeniz gerekmektedir. Bu durum önceden tasarlanmış, motive edilmiş bir turizm tesisinde mümkün değildir. Çünkü o tesis, endüstriyel bir işletmedir. Bu durum bir döngüdür. Bu döngü içinde insanlar 3 günlük, 5 günlük, 10 günlük paketler için gelmektedir. Gençler ve yaşlılar buraya gönüllü gelmektedirler. İnsanlar müdavimi olmaya başlamıştır. Dünyanın her tarafından gönüllü geliyorlar ve tarımda çalışıyorlar. Burada bir aile ortamı var. Misafirleri otele göndermiyorsunuz, kuru evlere göndermiyorsunuz. Burada insanların birbirlerine karşı güveni vardır. Dolayısıyla burada 12 ay yaşam alanı

vardır. 12 aya yayılmış bir yaşam döngüsü daha mantıklıdır. Çünkü masrafları, üretimi destekleme durumu söz konusudur. Ürünlerin bir kısmını talep edenlere yollamaktayız. Dolayısıyla bu durum sürdürülebilir bir modeldir. Yetiştirdiğimiz ürünler, narenciyesinden, meyve, sebzelerdir. Aynı zamanda reçeller yapıyoruz. Üretim burada yapılmaktadır. Çiftlik takvimine göre yapılması gerekenleri gerçekleştirilmektedir...

Yöresel ve taze ürünün kullanılıp kullanılmadığı, dışarıdan ürün satın alınıp alınmadığı sorusuna katılımcılardan biri, ekolojik tarım yapılan çiftliklerden ürün almaya çalıştıklarını belirtmiş, diğeri kendi bahçelerinde yetiştirdiklerini söylemiş, ayrıca, çevre semt pazarlarından, seralardan ve marketlerden de malzeme temin ettiklerini belirtmişlerdir.

“...bizimle aynı kategoride yer alan yerlerden almaya çalışıyoruz. Ekolojik tarımla uğraşan yerlerden temin etmeye çalışıyoruz. Domatese yeni başladık. Kışın salça yapıyoruz...”

“...cuma pazarı var yöremizde oradan faydalanıyoruz. Geri kalan %10-15 lik kısımda marketlerden alıyoruz. Köyde sera ve sebze üretimi oluyor. Almıyoruz. Kişisel fikrim organik organik diye takmamak lazım. Pazarlardan alıyoruz...”

Kırsal turizmle ilgili ne tür aktiviteler yapıldığı sorulduğunda, katılımcılar, çiftlik, tarım ve el sanatlarına odaklanan faaliyetler içinde olduklarını belirtmişlerdir. Misafirlerin en çok ekim, çapa, sulama, zararlı otları yolma, meyve-sebze toplama, yöresel yemekler yapma, çömlek seramik yapma gibi aktivitelere katıldıkları gözlenmiştir.

“...öncelikler burada çiftlik aktiviteleri mevcuttur. Öğrenci grupları olsun, tek tek gelenler olsun, sürekli misafirlerimiz gelmektedir. Ekim zamanında gelenlere ekim yaptırıyoruz. Gelen misafirlere tarladaki zararlı otları yolma, çapa yapma, sulama gibi aktiviteler yaptırıyoruz. Meyve toplama, yemek yapma aktiviteleri gerçekleştiriyoruz. Örneğin, Antep yöresinden gelen misafirlerimiz yuvalama istediğinde gerekli malzemeleri tedarik edip, mutfağı onlara emanet ediyoruz. Bu

gibi durumlara benzer paylaşımlar mevcuttur. Bunlara ilave olarak çömlek, seramik atölyelerimiz mevcuttur. Kilim, halı örme tezgâhlarımız vardır...”

Ayrıca katılımcılardan biri, unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını canlandırmak ve gençleri bu alanlara çekmek için değişik faaliyetler içinde olduklarını dile getirmiştir. Yine, doğa gezileri, manzara seyretme gibi değişik aktiviteler de düzenlemektedirler.

“...ayrıca bu yörede eskiden keçecilik varmış. Onu canlandırmaya çalışıyoruz. Bunlar iş aktivitelerimizdir. Dışarıda da doğa gezilerimiz, tekne turlarımız, köylere gezilerimiz, çiçeklerin açma zamanı geldiğinde de onların fotoğraflarını çekmek için gezilerimiz vardır. Şarap yapımı, reçel yapımı gösteriyoruz...”

Kırsal turizme katılan misafirlerin faaliyetler hakkında ne kadar bilgi sahibi olduklarının ölçülmesi amacıyla sorulan soruya, katılımcılardan biri faaliyetlere olan ilginin yüksekliğinden, diğeri ise azlığından söz etmiştir. Bu durumun temel sebebi; kırsal turizme katılanların amaçlarının farklı olmasıdır. Bazıları çok istekli ve bilinçli şekilde aktivitelere katılırken, bir kısmı ise, daha çok dinlenmeyi ve psikolojik olarak rahatlamayı tercih etmektedirler. Bir diğer sorun ise, misafirlerin faaliyetlerden sonra şikayetçi olmasıdır. Özellikle, fiziksel olarak yorulduklarını, sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak da kırsal hayatla konfor arasındaki ters orantının varlığı gösterilebilir.

“...bu tür çiftlikle kırsalda olup tuvaletleri hala evin dışındadırlar. Kentli için bu durum zordur. Tabi yerde yemek yemek sağlıklı olabilir ama alışkanlıkların bırakılması çok zordur. Ya da yer yatağında yatıp sabah bel ağrısı ile uyanıyorlarsa memnun kalmazlar. Bu sebeple bir standardizasyon olması gerekmektedir. Bu standartlara uyarken bile dokunun bozulmaması gerekmektedir. En sonunda belirli ölçülerde standartlarla, sağlık bilgisi kurallarına uyararak, insanların gerekli alışkanlıklarına cevap vererek bir ürün sunulması gerekmektedir...”

Kırsal turizmin yöreye ne gibi katkılar sağladığı ya da zararlarının ne olduğu sorulduğunda; katılımcılardan biri, kırsal dokunun tahrip edilmesi üzerinde durmuştur. Ayrıca yöre dışından gelen yatırımcıların yöre halkını kullanarak, onların maddi ve manevi imkanlarını elinden alıp, zamanla fakirleşmelerine yol açtığını öne sürmüştür.

“...kırsal yöreler zamanını bekler. Üretilen ürünlerin para karşılığı değeri çok azdır. Kırdaki insan ürettiği ürünle geçinemez hale gelmektedir. Bekleyişe girer ve ne zaman oraya turizm giderse ardından konut mimarisi de gitmektedir. Yerler değerlendirilir. Kitle turizmi başlar ve diğer insanlar para kazanmaya başlarlar. Ama yöre halkı maddi olarak avantaj sağlayamaz. Yöre halkı fakirleşmeye devam eder. Kentlere gitseler bile oralarda boğulurlar, Kırsal ve kentsel olguların arasında kalırlar. Erozyona uğrarlar. Bu konumda bizim amacımız kişilerin yörede kalması, topraklarını ürettiğiyle geçinebilmesi, soyut-kültürel boyutta yeni şeyler öğrenebilmesidir. Bütçesine katkı sağlar, Böyle olduğu takdirde, yöre insanı yerini satmayacaktır. Geçimini sağlayacaktır. Turizmde bir çan eğrisidir. Önce küçük etaplarda başlar ve gelişir ve pit noktasına gelir ve orada bir süre kalır, ondan sonrada geri gider. Burada kaybeden yöre halkı olur...”

Bir diğer husus ise, özellikle uluslararası tur operatörlerinin olumsuz yönlerinden şikayetçi olunmasıdır. Yöreyi kullandıklarından ve sömürdüklerinden bahsetmektedirler.

“...uluslararası tur operatörleri de aynı şekilde çalışmaktadırlar. Turizm patlıyor denir. Maalesef bu işten zarara uğrayan yöre halkı olmaktadır. Yörenin öz suyunu alırlar. Posasını geriye bırakırlar. Örneğin, Kuşadası, Marmaris vb....Fethiye’de şimdi bu hale girmiştir. 3-4£ yer veriliyor. Boş kalmasının mantığının getirdiği bir gerçektir. Turizm biraz daha ikinci planda olmalıdır. Örneğin turist gelmeyince ne olacak? Bütün çabalar boşa gidecektir. Ama üretilenler organik olursa, ekolojik olursa, bir de Pazar avantajı olursa o zaman turizme bağlı kalınmayacaktır...”

Kırsal turizm ile ilgili olarak denetim hususunda yasal bir çalışma olup olmadığı sorulduğunda; katılımcılardan biri, özellikle tarihi ve yöresel dokunun bozulmaması için önemli denetimlerin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bakanlığın belirli kalıplar dahilinde yerel mimariyi kalıplaştırarak uygulamasının yanlış bir uygulama olduğunu belirtmiştir.

“...bakanlık yıllardan beri çalışma içindedir. Karadeniz bölgesinde çalışmalar yürütülmektedir. Yayla ev tipi modeliyle, çeşitli tiplerde ahşap ev modeliyle hissiz yatırımların önü açılmaktadır. Aslında bu işte bakanlık motor olmamalıdır. Özendirici olmalıdır. Bu arada ben yerel halk değilim özendiriciyim. Bir yaşam modeli uyguluyoruz...”

Katılımcılardan biri, yörenin kültürel alt yapısının zedelenmemesi konusundaki hassasiyetinden bahsetmiştir. Özellikle bilinçli olarak katılım sağlayan misafirlerin tutumlarının, kırsal yaşantıya olan saygının ön planda olduğu gözlenmiştir.

“...adabı farklıdır. Hatta bize gelen misafirlere anlatırız. Köy içinde giyimlerine dikkat ederler. Sadece havuzun etrafında mayoyla dolaşabilirler. Burası bir köydür. Buranın adabını anlatırız. Bize gelen insanlarda buna son derece saygılıdır. Gönüllüler bile buna dikkat ederler...”

Ayrıca, her yörede aynı tarz uygulamaların olmaması, çünkü her bölgenin ayrı özelliklere sahip olduğunun altı çizilmiştir. Bu bağlamda o yöreye özgü özelliklerin göz önünde tutulmasının çok önemli olduğu hakkında görüş bildirilmiştir.

“...şimdilik para kazanmaktan söz edemeyiz. Gelecekte ümitliyiz. Bu sistem oturduğu zaman para da kazandıracaktır. Bakanlık bu işe el attığında üst seviyede görmektedir. Belirli modeller uygulamaktadır. Fakat bu modeller Türkiye'nin her yerinde ayrıdır. Örneğin Karadeniz yöresinde bu modelin aynısını yapmanız mümkün değildir. Havası farklı, toprağı farklı, ürünler farklıdır. Gelenekleri görenekleri farklıdır...”

Kırsal yörelerde kırsal turizmin geliştirilmesi için hangi koşulların iyileştirilmesi gerektiği sorusuna; katılımcılardan biri, Fethiye yöresinin doğal zenginliklerinin, biyolojik çeşitliliğinin kırsal turizm için uygun alt yapı sunduğunu belirtmiş, özellikle iyi bir planlama ile çok büyük girdilerin sağlanabileceği açıklanmıştır.

“...Fethiye kırsal turizmin merkezi olabilir. Fethiye'nin doğal ve kültürel değerlerini koruyarak bir turizm modeli yapılabilir. Antalya kitle turizminin merkezi ise Fethiye'de doğasıyla, zengin coğrafyasıyla, bio çeşitliliğiyle, koylarıyla, kültürü ile 100 den fazla köyüyle kırsal turizmin merkezi olma potansiyeline sahiptir. Akıllı kullanmak önemlidir. Köylerde bu işin önünü açmak gerekir. İş planlamaya gelince bilindiği üzere köylerdeki planlama ayrı bir olaydır...”

Ayrıca, eski mimari dokunun yenilenip kırsal turizme kazandırılması gerektiğine değinilmiştir. Bu konuda bazı teşviklerin yapılması, eğitimin bunun bir parçası olduğu, bu sayede hem yerel mimarinin canlı tutulacağı hem de kazanç artacağı dile getirilmiştir. Kırsal alanlarda zamanla büyük çiftliklerin, büyük tatil köylerinin açılmasının birçok açıdan sorunlar getireceği üzerinde durulmuştur. Sözelimi yerli halkın işçi durumuna gelip, kendi imkanlarını zamanla kaybedeceği ve üretkenliğinin azalacağına işaret edilmiştir.

“...özellikle yöresel mimariyi teşvik etmek gerekir. Yani betonarme yapıdan yüzde olarak bir fark olmalıdır, ya da kullanmayan ahır gibi yapıları yenilenerek yaşanılabilir hale getirilerek buraları kiraya verme durumu oluşabilir. Bu da bir eğitimidir. Eğitim yaşayla da olur. Onları teşvik etmelisiniz. Köylüyü teşvik etmek gerekir ve kurumlarca takip etmek gerekir. İnsanları teşvik ederken hazır kullanmaları önlenmeleri ve ne kullanacaklarını gösterilmelidir. Devletin direkt olarak teşviki yoktur. Avrupa Birliği'nin birtakım teşvikleri vardır. Ama hem raporlamak hem de teşviki sağlamak zor bir iştir...”

Misafirlerin profillerini tespit etmek amacıyla sorulan soruda; tur operatörleriyle çalışan işletme yabancı misafir ağırlıklı hizmet verdiğini, diğeri ise kendi reklam çalışmalarını yaparak iç turizme yönelik hizmet verdiğini belirtmiştir.

“...gelenler yabancı da oluyor Türk de olmaktadır. Acentelerle genelde çalışmıyoruz. Kendi kendimizi tanıtmaya çalışıyoruz internette web sayfamız bulunmaktadır. Oradan bize ulaşmaktadırlar. Şuanda yerli ağırlıklıyız ama yabancılar da gelmektedir...”

Kırsal turizm hizmeti veren işletmeler arasındaki rekabeti ortaya çıkarmak amacıyla, aynı hizmeti veren işletmeler sizce ne kadar yeterlidir sorusu sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya, daha çok küçük işletmelerin var olduğunu ve bu işletmelerin de aile işletmesi olup, az sayıda misafir ağırladıklarını söylemişlerdir.

“...yeterli derken o da ayrı bir kavramdır. Bizim tarz işletmeler genelde aile tarzı işletmeler olmaktadır. Bu nedenle küçük ölçekli işletmelerden bahsetmekteyiz. Az sayıda konuğa hizmet veren işletmelerdir. 10-20-30-40 yataklı işletmelerdir. Teşvik etmek gerekir. Çevrede bu tip işletmeler azdır...”

Kırsal turizm işletmesinin yıllık kullanım kapasitesi sorulduğunda; biri sezonluk, diğeri bütün yıl hizmet verdiklerini belirtmiştir.

“...burası özendirici bir yerdir. Burada 2 farklı durum vardır. Bunun biri 12 ay hizmet verecek niteliklere sahiptir. Emekliler için hazırlanmıştır. Diğer bölümde yaz için hazırlanmıştır. Toplam 40 kişilik kapasitemiz vardır. 20’şer 20’şer ayrılmaktadır. Burası 42 dönümdür. Bir de kapasiteler çok önemlidir. Buranın kapasitesini aştığınız zaman sıkı olur. Böyle bir durumda komşularımızı işin içine dâhil ediyoruz. Biz buraya sadece para kazanma amaçlı bakmıyoruz özendiriciliği de ön planda tutuyoruz. Gittiğimiz yerlerde deneyimlerimizi paylaşıyoruz...”

Katılımcılara; misafirlerin en çok hangi faaliyetleri tercih ettikleri ve hangi faaliyetlerden hoşnut oldukları sorulduğunda; bir katılımcı, yöreye kırsal turizm amaçlı gelen misafirlerin yanlılıkla geldiğini, diğeri katılımcı da misafirlerin faaliyetlere tamamen gönüllü olarak katıldıklarını açıklamışlardır. Ayrıca, misafirlerin bir kısmı, belli bir amaçla gelmişlerdir.

“...bazen buraya yanlışlıkla gelenler oluyor. Otel gibi zannediyorlar pek hoşnut olmuyorlar. Bir süre sonra burayı terk ediyorlar. Onların burayı terk etmelerinden bizde memnun oluyoruz. Hedef kitlemiz bu aktivitelerin hepsinden memnun olmaktadır. Zaten bilinçli olarak geliyorlar. Unuttuğu bir tadı, unuttuğu bir sakinliği değeri görmeye geliyor. Birçok faaliyete katılım vardır...”

Kırsal turizmin yöredeki istihdamı ve gelir düzeyini etkileme oranı sorulduğunda katılımcılar daha çok, yöre halkının istihdam edildiğinden, işletmelerde çalışarak kendilerine gelir sağladıklarından bahsetmişlerdir. Ayrıca köylülerin kendi yetiştirdikleri ürünleri çalıştıkları kırsal turizm işletmelerine satarak ek gelir elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Bir diğer konu ise kırsal kadınların yöre yemeklerini yapma, oda temizlikçisi olarak çalışma gibi istihdam edilmeleridir. Yine, çevrede bulunan ve o yöreye özgü ürünleri pazarlayan esnaf da gelir elde etmektedir. Bu tarz küçük kırsal turizm işletmeleri yörenin kültürel özelliklerinin reklamını yapmakta, yerel üretimi teşvik etmekte yerel ekonomiyi canlı tutmaktadır.

“...küçük üreticiyi küçük esnafı olumlu etkilediği düşünüyorum. Çok büyük oranlarda sayılarda etkileyeceğini düşünmüyorum. Köylülerden de yardım almaktayız. Örneğin yumurtanız sütünüz yetmediği zaman onlardan alıyoruz. Böylece onlara gelir sağlamış oluyoruz...”

Kırsal turizm faaliyetlerinin yörenin altyapı ve üstyapısının iyileşmesi adına ne gibi katkıları vardır? sorusuna katılımcılar, sağlık hizmetlerindeki iyileşmelerin gerekliliğinden ve güvenlikle ilgili yanlış algılamalar hakkında cevaplar vermişlerdir.

“...örneğin arı sokması vb. Bir de bugüne kadar kötü bir olay yaşamadık. Misafirlerimiz buradaki hayvanları rahatsız etmezseniz onlar da sizi rahatsız etmez düşüncesini belirtiyoruz. Birtakım uyarılarda bulunuyoruz. Akşamları burada el feneriyle dolaşılıyor. Burası tatil köyü olmadığı için ışık yoktur. Çünkü geceleyin avlanan canlılar da vardır. Ekolojik yaşam olunca her şeye dikkat ediyoruz. Canlı grupları birbirine saygı gösterip bir arada yaşayabilirler...”

Katılımcılara işletmelerin belediye ya da köy hizmetlerinden ne kadar yararlandığı sorulduğunda; katılımcılar, köy hizmetlerine bağlı olduklarını, ancak kanalizasyon, suyolları ve yollar konusunda sorunlar olduğunu belirtmişlerdir.

“...burası belediyeye bağlı değildir. Köy hizmetlerine bağlıdır. Yolumuzun bir kısmı asfalt ama biz zaten yolun çok iyi olmasını istemiyoruz. Birileri gelip işletmenin yapısına uygun olmayan yöreyle bağdaşmayan bir yapı yapabilir. İşletme modeli kurabilir. Bütün bunlara dikkat ediyoruz. Mümkün mertebe az tüketen bol üreten bir çiftliğiz...”

Kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini engelleyen faktörleri belirlemek amacıyla sorulan soruya; katılımcılardan biri, özellikle doğal ortamda hayvanların avlanarak doğanın dengesinin bozulmasından üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Diğeri ise, kadastro çalışmalarının çevreye verdiği zarardan bahsetmektedir. Bir başka husus, kırsal halkın toprak mülkiyetinin çok parçalı olmasının yasal zorluklar çıkardığı konusundadır.

“...şuanda pek zorlaştıran bir şey görünmemektedir. Ama yerli halka bazı alışkanlarımız ya da bilgisizlik diyelim, çevrede şahinler var, onlara silah atıyorlar. Nedenine gelince tavuklarına zarar verdiklerini söylüyorlardı. Aslında var olan doğal dengeyi bozmaktadırlar...”

Gelirlerin vergilendirilmesi ve desteklemelerin tespiti amacıyla, herhangi bir denetim mekanizması var mı? sorusu yöneltilmiş, katılımcılardan biri kullanılan tohumların belirli kontrollerden geçtiğini söylemiştir.

“...bizim kendimizin isteğiyle tohum sertifika şirketleri vardır. Onlar belirli dönemlerde gelip, bizden numuneler almaktadır. Bunlar yabancı orijinli yaprak gübresi alırlar, genelde bu denetim ürünleri Almanya’daki laboratuvarlarda incelenmektedir. Gelen sonuca göre sertifikalandırılmalıdır. İlaç kullanıp kullanmadığınız sonuçlarda belli olmaktadır...”

Diğer katılımcı ise, desteklemelerin bakanlık bünyesinde kaldığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar yöredeki halkın devlet yetkililerinden çekindiğini, iletişim kurmaktan kaçındığını dile getirmişlerdir.

”...bakanlık bizi desteklemektedir ama bazen iyi davranmaktadır. Geçen yıl dönüm başına 19tl destek verildi. Bunu Tarım Bakanlığı vermiştir. Turizm Bakanlığı bizim gibi işletmelere özel belgeli tesisler demektedir. Köylümüzü çekinmektedir. Jandarmadan, polisten, devletinden, memurundan çekinmektedir. Bizim maliyeye kaydımız vardır. Maliyeden korkmaktadır. Asıl olan teşviktir. Devlet, vergi almamak kaydıyla işletme kurdurup güven verirse bu durumda köylü korkmaz. Ben desem ki iki odayı restore et, maliyeye kayıt ol desem, korkma durumunda olacaktır. O zaman önce onlar teşvik edilecek, kendileri de bu işten maddi olarak kazanç sağlayacak, sonra da devlet işin içine girecek ve vergi almayı sağlayacaktır. Ama bu durum baştan denirse, kimse bu işe kalkışmaz. Bazıları da köylünün bu işe girmesini istemiyor, onların cahil olduklarını, profesyonel olmadıklarını ileri sürüp kalkışmalarını istemiyorlar...”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm sektöründe gelir artışı sağlayan en önemli kaynaklar, özelliği bozulmamış doğal alanlardır. Fakat aşırı kullanım, doğal alanların ekolojik dengesini bozmakta ya da olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle doğal dengenin korunmasına önem veren turizm türlerinin uygulanması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu türlerden biri kırsal turizmdir. Kırsal turizm; hem doğanın hem de yerel kültürün korunmasını ilke olarak benimsediği gibi, kırsal kalkınmaya katkıda bulunma, köylülere ek gelir sağlama, iç göçü önleme ve kültürel mirasın yaşatılmasına destek verme özelliklerine sahiptir (Çeltek 2004).

Kırsal turizm, kırsal kalkınmanın temel araçlarından biridir. Kırsal turizmin, kırsal kalkınmadaki başarısı oldukça önemlidir. Kırsal turizm her şeyden önce kırsal alanlar için istihdam ve gelir fırsatı demektir. Kırsal alanlar, sosyo-kültürel değerleri, yaban hayatı, doğal çevreleri ve tarımsal faaliyetleri ile turist çekebilirler. Kırsal alanlarda turistik ürünün oluşabilmesi ancak o yöreye turistlerin gelmesiyle mümkündür. Bölgelerarası gelişmişlik farkı ve yoksulluğun çok olduğu ülkelerde, kırsal turizm arz potansiyelinin etkin bir şekilde kullanılmasıyla bu sorunların giderilmesine destek verilmektedir. Özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde çiftçilerin asıl uğraşı olan tarımı terk etmeden, yörenin sahip olduğu doğal, sosyo-kültürel ve tarihsel değerleri, turizm amaçlı kullanarak kendilerine bir ek gelir sağlamak ve refah düzeylerini yükseltmek kırsal turizmle mümkündür (Çeken vd. 2007).

Günümüzde gelişen ulaşım olanaklarıyla bağlantılı olarak eskiden ulaşımı zor olan birçok bölge, turizm pazarından pay almaya başlamışlardır. Turistik kaynakları aşırı kullanımdan dolayı çekiciliğini yitirmiş birçok destinasyonla kıyaslandığında, bu yeni destinasyonların yıpranmamış olmaları, gelecekte turizm faaliyetlerinden daha fazla pay almalarını mümkün kılacaktır, diyebiliriz. Turizm arz potansiyelinin yüksek olduğu, korunmuş doğal, tarihi ve sosyo-kültürel çekiciliklere sahip ülkeler, kaynaklarını planlı ve koruma-kullanma ilkelerine bağlı kalarak kullanılmalı, bu turistik arz kaynaklarına ek olarak turizmde ürün çeşitliliğini sağlayacak alternatif turizm aktivitelerini geliştirilmelidirler (Çeken vd. 2008). Fethiye bölgesi diğer

popüler destinasyonlarla kıyaslandığında, doğal ve kültürel değerleri henüz yok olmamış destinasyonlar arasında sayılabilir. Bu nedenle, bölgede kitle turizmine yönelik yapılanmanın yerine, planlı kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi daha uygun düşmektedir.

Fethiye kırsal turizm bakımından birçok çekiciliğe sahip, kitle turizminin çok fazla yoğunlaşmadığı ve dolayısıyla doğal ve kültürel değerlerin henüz bozulmadığı bir bölgedir. Bu bölgede sürdürülebilir turizm ilkelerine göre yürütülebilecek en uygun turizm türünün kırsal turizm olduğu açıkça görülmektedir. Bu nedenle, devlet tarafından bu bölgedeki kırsal turizm arz değerlerinin envanterinin çıkarılması ve bu değerlerin en uygun şekilde taleple buluşturulması, bir planlamanın yapılması gerekmektedir. Gerek yerel halkın gerekse de kırsal turizmle uğraşan işletmelerin, kırsal turizmle ilgili çeşitli beklentilerinin olduğu, fakat konuyla ilgili makro bir bakış açısına sahip olmadığı gözlenmektedir. Bu noktada çeşitli kapasite sınırlamaları ile bölgede çeşitli kırsal turizm işletmelerinin kurulmasına teşviklerin verilmesi, halkın kırsal turizm konusunda bilinçlendirilmesi için çeşitli eğitimlerin düzenlenmesi uygun olacaktır. Kırsal turizmle ilgili planlama faaliyetlerinin odağında ise yerel halkın kalkınmasına maksimum faydayı sağlamak, kırsal ve çevresel değerlerin korunması yer almalıdır.

Kırsal turizm arz kaynakları arasında tartışmasız önemi en büyük olan kırsal (yerel) halktır. Yerel halkın diğer kültürlerin bireyleriyle bütünleşebilme derecesi, o bölgede kırsal turizm faaliyetlerinin gelişmesinde anahtar rolü oynamaktadır. O nedenle bu tez çalışmasında; Fethiye ilçesi kırsalında yerel halkın ve yerel işletme sahiplerinin kırsal turizme bakış açısı analiz etmeye çalışılmış, kırsal turizm konusunda ne kadar bilgi sahibi olduğu ve kırsal turizmle ilgili faaliyetlere sıcak bakılıp bakılmadığı, bölgenin kırsal turizm arz kaynaklarının tanınırlık derecesi ve farkındalık düzeyi gibi çeşitli sorulara cevaplar aranmıştır.

Tez çalışması sırasında yerel halkla yapılan mülakatların ilk sonuçlarından biri; aktif olarak turizmde çalışan ya da bölgedeki turizm faaliyetlerinin farkında olan yerel halkın, kırsal turizme sıcak baktığı, ancak kendine ait yaşam alanlarında gerçekleştirme konusunda çekimser kaldığı yolundadır. Bu

çekimserliğin temel nedeni ise; yerel halkın kırsal turizm faaliyetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasına bağlanabilir. Nitekim yerel halk, kırsal turizm ile ilgili bir işletme açma imkanı sağlandığında böyle bir işe girişebileceğini ifade etmektedir.

Yerel halk bölgenin kalkınmasında kırsal turizmin oynayabileceği rolün farkındadır. Ayrıca kırsal turizmin kırsal bölgelerdeki istihdam sorununa çözüm olarak, kırdan kente göçü azalttığını bilmektedirler. Bu konuda yerel halk, Fethiye kırsalında istihdam olanaklarının zayıf olması nedeniyle insanların kente göç eğiliminde olduklarını, buna karşılık kentlerde yaşayan insanların da kırsal bölgelerde yaşamak üzere arazi satın aldıklarından söz etmektedirler.

Yerel halka göre Fethiye'ye gelen turistler, yörenin iklimi ve doğal güzelliği için burayı seçmektedirler. Fethiye'nin doğasının bozulmamış olması, turistlerin kendi ülkelerine göre betonlaşmanın az olması, taze sebze ve meyvenin ucuz ve bol olarak bulunması, ilçenin çekiciliklerini oluşturmaktadır. Bu özellikleri sebebiyle Fethiye, kırsal turizm için potansiyeli yüksek olan ilçelerimizden biridir.

Mülakat yaptığımız yerel halk, kırsal alanlarda *Pastoral Vadi* gibi işletmelerin artmasını istemektedirler. Çünkü bu gibi işletmelerin artması kendi yaşadıkları yerde, alışmış oldukları yaşam kültürünü kaybetmelerine engel olmuştur. Fethiye'nin merkezine göç etmek, onlar için sosyolojik ve kültürel açıdan zorlu bir süreçtir. Göçün olumlu ve olumsuz etkilerini, kendi çevrelerindeki insanların bu deneyimi yaşamaları sonucu görmüşlerdir. Kısacası yerel halk, buldukları kırsal alanda yaşamlarını sürdürmek istemekte, yaşam koşullarının daha iyi olabilmesi için de düzenli gelirlerinin olmasını veya yetiştirdikleri ürünlerinin gerçek değerinde satılmasını beklemektedirler. Bunları sağlayabilecek yolun da turizmden geçtiğine inanmaktadırlar. Böylece denilebilir ki; bir taraftan yerel halk ve turistlerin istemesi, diğer taraftan da yatırımcıların bu istekleri görerek harekete geçmeleri, kırsal turizm gelişmesinin önünü açacak ve olumlu etkileri beraberinde getirecektir. Bu etkiler; yöre halkının bölgede kalması, yaşam koşullarının iyileşmesi, kültürlerini kendi yaşadıkları yerde devam ettirmeleri ve bölgesel olarak kalkınmanın sağlanması, şeklinde kısaca özetlenebilir.

Mülakata katılanlar tarımla uğraştıkları için tarımsal ürünlerin yerel tohumları hakkında bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Bu konu hakkında yerel halkın yeteri kadar bilgi sahibi olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların kırsal turizmin olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgili görüşlerinde, ürettikleri ürünleri kırsal turizm yoluyla daha yüksek fiyata sattıkları ön plana çıkmaktadır. Kendi pazarlarında ürettikleri ürünlerin gerçek değerinden satılamadığından yakınan katılımcılar, yabancı turistlerin iyi para bırakmalarından memnun olup, kırsal turizmin kendilerine getireceği potansiyel gelirin farkına varmışlardır. Kırsal turizmle ilgili en önemli tedirginlik, gelen turistlerin bölgenin kültürel değerlerini yıpratacağı konusundadır. Ayrıca Fethiye'ye gelen turist profilinden yerel halkın pek memnun olmadığı anlaşılmakta, tam pansiyon sisteminden rahatsızlık duydukları görülmekte ve turistlerin çok fazla harcama yapmadıklarını iletmektedirler.

Katılımcıların cevaplarından elde ettiğimiz önemli bir sonuç da kitle turizmine yönelik betonlaşmanın bölgelerine verdiği ve verebileceği potansiyel zararlarla ilgili endişeleridir. Bölge halkının kitle turizmine yönelik bir yapılaşmaya sıcak bakmadığı net şekilde görülmektedir. Bu noktada yoğun yapılaşma gerektirmeyen, turizm arz kaynaklarına minimum düzeyde olumsuz etkisi olacak kırsal turizm faaliyetlerinin bölgede yürütülmesinin doğruluğu bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

Mülakata katılan işletmelerle ilgili bulgulara bakıldığında; daha önce kitle turizmiyle uğraşan bu işletmelerin bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda kırsal turizm faaliyetlerine yöneldiği gözlenmektedir. İşletme sahipleri, o yörede yaşayan ve kültürel değerlerini ve hayat tarzlarını işletmelerine taşıyan insanlar olduklarını ifade etmişlerdir. İşletme sahiplerinin temelde, kitlesel turistik talebe yönelik turistik arzın her bölgede benzer şekilde düzenlenmesine karşı çıktıkları görülmektedir. Buna karşılık bozulmamış turistik arz değerlerine ilgi gösterecek turistik talebin o bölgeye çekilmesi gerektiğine inandıkları, bu turizm türünün yerel halka maksimum fayda sağlayacak şekilde yürütülmesi gerektiğini vurguladıkları görülmüştür. İşletme sahipleri, kırsal turizm açısından kırsal yaşam tarzının, kültürel dokunun ve el

sanatlarının yaşatılması gerektiğine işaret etmektedirler. Fakat bugün hızla küreselleşen dünyada kırsal alanlarda yaşayan insanlar da teknolojilerin nimetlerinden büyük ölçüde yararlanmakta, geçmişin mirasını taşıyan kültürel dokunun değerlerini ister istemez tüketim toplumunun değerleriyle zaman içinde değiştirmektedirler. Bu noktada kırsal dokuyu tamamen korumak mümkün olmasa da en azından insanların kırsal yaşam tarzlarını devam ettirmelerini teşvik etmek şarttır.

Kırsal turizm faaliyetlerine yönelmiş bir işletme sahibi profilini şöyle çizmektedir: kendi ihtiyaçlarından yola çıkarak Fethiye bölgesinin kırsal yapısını çok beğenmesi, kentsel hayat tarzından sıkılmış bir insan olması. Buradan hareketle, kırsal turizm türüne hem yatırımcı hem de müşteri olarak ilgi duyan kitlenin, çevresel değerlerin korunması konusunda hassas ve doğayla bütünleşmeye istekli bireyler olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, işletme sahipleri sıcak insan ilişkileri kırsal turizmin kitle turizmden ayrıldığını, kırsal turizm faaliyetlerine katılan insanların kentsel hayatta eksikliğini çektiği insan ilişkilerinde samimiyet ve güveni bu ortamda bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada kırsal turizmin, insanların psikolojik doyum sağlamalarına olanak veren boyutu ön plana çıkmaktadır.

Kırsal turizmle uğraşan işletmelerin gerçekleştirdiği faaliyetlere bakıldığında, kırsal turizm faaliyetlerinin çeşitlilik arz ettiği gözlenmektedir. Turistlerin tarımla, hayvancılıkla ilgili işlerde çalıştırılması, kırsal ürünleri tüketmeleri, kırsal alanlarda fotoğraf çekmeleri, yerel araç gereçleri kullanmaları, el sanatı ürünleri satın almaları, kırsal turizm faaliyetlerinden bazılarıdır. Bu faaliyetlere katılanların temel amacı, kırsal yaşamla bütünleşme olduğu için, burada kitlesel turizm faaliyetleri gibi sadece tüketime dayalı bir yapı değil, hem katılım (üretim) hem tüketime yönelik bir yapı mevcuttur.

Fethiye'nin kırsal turizm açısından çok önemli değerlere sahip olduğunu ve bu yapıyla bölgenin gelecekte kırsal turizm merkezi olma potansiyeline taşıdığını düşünen işletme sahipleri, devlet tarafından bir kırsal turizm planlaması yapılmamasından ve kırsal turizm konusunda teşviklerin oluşturulmamasından şikâyetçidirler. Katılımcılar yöre halkının kırsal turizme daha aktif katılımının

sağlanması ve halkın kırsal turizm konusunda bilinçlendirilmesi için devletin çeşitli projeler gerçekleştirmesi gerektiğine inanmaktadırlar.

Fethiye’de turizm sektörünün ekonomik etkinliğinin artması ve buna bağlı olarak turizmin tarım üzerindeki olumlu etkilerinin çoğalması ve kırsal turizmin gelişebilmesi için şu çalışmaların yapılmasını önermekteyiz:

- Fethiye’de turizm ve tarımın bütünleşmesi sağlanmalı, üretim pazar koşullarına yönlendirilmelidir.
- Kırsal turizmle uğraşan çiftçilerin zamanı esnek olmalı ve turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışma programları yapmalıdırlar. Çiftçiler tarım yanında aynı zamanda turizmin de içinde yer almalıdırlar.
- Çiftçiler, tarımsal çeşitliliğin ve doğal çevrenin, kırsal kültürel mirasın korunmaya değer olduğu konusunda bilinçlendirilmelidir.
- Tarımsal turizm ürünleri ve hizmetlerin tanıtımı yapılmalıdır.
- Kırsal turizm arz potansiyelinin yüksek olduğu yörelerde yerel halka eğitim verilmeli ve bu eğitim programlarında Türk kültürü ve tarihi, halkla ilişkiler, turizm, tanıtma ve yabancı dil vb dersler olmalıdır.
- Kırsal turizm arzının olduğu yerlerde köy yolları, içme suyu, kanalizasyon ve arıtma tesisleri gibi altyapı hizmetleri iyileştirilmelidir.
- Kırsal turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu yörelerde (Yanıklar ve Faralya köyleri, Karaçulha ve Seki kasabaları) yeni kırsal turizm işletmeleri açılmalıdır. Bu tür yatırımların artması aynı zamanda tarımsal ürünlere olan talebin de artması anlamına geldiği için hem özel hem de kamu yatırımları özendirilmelidir.

- Kırsal turizmin uygulandığı yörelerde aile pansiyonculuğu yapanlara, arazisini dinlenme (rekreasyon) veya kamping amaçlı kullananlara devlet tarafından kredi ve destek verilmelidir.
- Kırsal turizm faaliyetleri içinde özellikle ev kadınlarının el becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlanmalı ve bu kadınlara yöresel yiyecek-içecek üretimleri konusunda kurslar verilmelidir.
- Kırsal turizmin uygulandığı yerlerdeki istihdamda öncelikle yöre halkına ağırlık verilmelidir.
- Kırsal turizm hakkında tanıtım yapılmalı ve yerli ve yabancı tur operatörleri davet edilmelidir.
- Kırsal yerleşimlerde yerel halk el sanatları ve diğer yöresel ürünleri pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

Türkiye’de ve Fethiye’de, hem turizmin ekonomideki yeri ve öneminin artması hem de kırsal turizmin gelişebilmesi, bir çok koşulun yerine getirilmesi ile mümkündür. Bu koşullara makro boyutta baktığımızda; yasal düzenlemelerden, yerel ve kamusal teşviklere, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinden yerel halkın girişimlerine kadar geniş bir yelpaze içerdiğini görmekteyiz. Yukarıda önerilerde bahsedilen, yerel boyuttaki çabalar ise çok önemlidir ve kırsal turizmin önünü açacak çalışmalardır.

Türkiye’nin küresel turizm pazarında birçok rakip ülkeye göre doğal, iklimsel ve sosyo-kültürel üstünlükleri bulunmaktadır. Bu üstünlüklerden dolayı Türkiye’nin gelişen dünyada, hatta gelişen turizm sektöründe yerini sağlamlaştırabilmesi için turizmde çeşitlendirmeye gidilmesi ve bu kapsamda da kırsal turizme muhakkak yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca Türkiye’de bölgelerarası kalkınma dengesizlerini gidermek, diğer ifadeyle sosyo-ekonomik kalkınmayı dengeli dağıtmak üzere tarım ile bütünleşmiş bir kırsal turizm politikası olmalı, planlar ve projelerle, ulusal ağlar yaratılarak kırsal turizm yönetilmelidir.

KAYNAKÇA

Ahipaşaoğlu, S. ve Çelttek, E. (2006). *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*. Ankara: Gazi Kitapevi.

Aliağaoğlu, A. (2004). Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye'den Örnekler. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2): 50-64.

Akat, Ö. (2000). *Turizm İşletmeciliği*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Akça, H., Sayılı, M. and Esengün, K. (1999). *Rural Development Environment And Ehrami Karaçam*. 23-25 September. Kütahya.

Akça, H., Esengün, K. ve Sayılı, M. (2000). Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Kırsal Turizmin Rolü. *Ekin Dergisi*, Sayı 12, Ankara, Nisan-Haziran, ISSN- 1301-515X.

Akça, H., Esengün, K. ve Sayılı, M. (2001). Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Kırsal Turizmin Rolü. *Standart Dergisi*, 40(470): 29-35.

Akça, H. (2004). Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Turizm. *Standart Dergisi*, Eylül: 61-70.

Aktaş A. (2002). *Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi*. Antalya: Azim Matbağa.

Arslan, Y. (2005). Erdek ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi. (25 Ağustos 2009). <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13/makale/c8s13m12.pdf> adresinden alınmıştır.

Aslan, Z. (1993). *Türkiye'de Termal Turizm Arz ve Talebi Turizm Yıllığı 1993*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayını.

Aslan, Z. (1993). Sanayileşme ve Kentleşmenin Doğada Rekreasyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Artırıcı Etkisi. *Ekoloji Dergisi*, (8): 22-24. (20 Ağustos 2009). <http://www.ekolojidergisi.com.tr/resimler/8-3.pdf> adresinden alınmıştır.

Avcıkurt, C. (1996). Turizmde Sürdürülebilir Gelişme ve Türkiye. *I. Uluslararası & VII. Ulusal Turizm Kongresi*, 29 Kasım-3 Aralık, ADÜ & Kuşadası Belediyesi.

Barutcuğil, İ. (1986). *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*. İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım.

Bingöl, Z. (2007). *Anadolu'da İnanç Turizmi*. Ankara: Detay Yayınları.

Cebed, Z. (2008). Tarım Turizmi Tarımın Ruhunu ve Görüntüsünü Paylaşarak Dinlemek. (25 Ağustos 2009). <http://traglor.cu.edu.tr/objects/.../25-11-2008-0-49-55-tarım-turizmi.pptx> adresinden alınmıştır.

Clark, J. (1996). *Kalkınmanın Demokratikleşmesi*. (Çev: Serpil Ural). Ankara: TCV Yayınları

Clarke, J., Denman, R., Hickman, G. ve Slovak, J. (2001). Rural Tourism in Roznava Okres: A Slovak Case Study. *Tourism Management*, Vol: 22, Elsevier Science Ltd.

Çağatay, A.(2002). Turizm İçin Mekan ve Yerel Toplulukların Katılımının Planlanması Akseki-İbradı Havzası Örneği. *2. Turizm Şurası Bildirisi 2. Cilt*. ss.205-217, Ankara, 12-14 Nisan.

Çakıcı, C. (2006). Kuş Gözlemciliğinin Önemi: Türkiye’de Kuş Gözlemcilerinin Profile. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(1): 160-168.

Çakılcıoğlu, M. (2009). Sürdürülebilir Turizm Örneği İçin Örnek Bir Bölge: Bozcaada. (25 Ağustos 2009). <http://www.kentli.org/makale/bozcaada.html> adresinden alınmıştır.

Çeken, H. (2003). *Küreselleşme, Yabancı Sermaye Ve Türkiye Turizmi*. İstanbul: Değişim Yayınları.

Çeken, H. ve Erdem, B.(2003). Turizm Sektörünün İstihdam Yaratmadaki Etkisi. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan kaynakları Dergisi*, 5(1): 1-11.

Çeken H.(2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 10(2):293-306.

Çeken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T., (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7(1): 1-14.

Çeken, H., Ateşoğlu, L., Dalgın, T. ve Karadağ, L. (2008). Turizm Talebine Bağlı Olarak Uluslar Arası Turizm Hareketlerindeki Gelişmeler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(7): 71-85.

Çeltek, E. (2004). Kırsal Turizm ve Tokat İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin S.W.O.T. Analizi. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Çevirgen, A. (2009). Edremit Yöresinde Ekoturizme Yönelik Bir Talep Araştırması. (25Ağustos2009). <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c7s12/makale/c7s12m3.pdf> adresinden alınmıştır.

Çıkın, A., Çeken, H. ve Uçar, M. (2009). Turizmin Tarım Sektörüne Etkisi, Agro-Turizm ve Ekonomik Sonuçları. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, ISSN: 1303-0183.

Çulha, O. (2009). Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 3(12): 1827-1852.

Davran, M. K. (2007). Türkiye’de Kalkınma Sürecinde Kırsal Çevre Sorunları ve Toplumsal Bilinç Düzeyi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1, s.39.

Demircioğlu, G. (1993). Kırsal Turizm Nedir?. *Anatolia Turizm ve Çevre Kültürü Dergisi*, 4(5):8-10.

Demirel, Ö. ve Ejder, N. (1995). Çamlıhemşin Yaylaları ve Doğa Turizmi Etkinlikleri. *Ekoloji ve Çevre Dergisi*, 17. (11 Ekim 2009). <http://www.ekolojidergisi.com.tr/resimler/17-1.pdf> adresinden alınmıştır.

Dinç, H. (1995). Kitle Turizmine Dönüşük Politikaların Faturası ve Karşı Tepki: Alternatif Turizm Arayışları, Sürdürülebilir Turizm: Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım. *Türkiye’de 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*, Alanya, M.S.Ü. Şeh. Böl. Pln. Böl., ss. 108-117.

Dinçer, İ.F. ve Ertuğral, S. (2000). Kültürel Mirasın Korunması ve İstanbul İlindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, (11):68-78.

Dinçer B. ve Özaslan M. (2004), İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara Devlet Planlama Teşkilatı. (21 Eylül 2009). <http://www2.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/dincerb/il-oku.html> adresinden alınmıştır.

Dirlik Ü.Ş., Keçicioğlu H. ve Koyuncu İ. (2002). *Turizmin Yükselen Işığı Fethiye*. Fethiye: Ak Ajans Basım Yayın Gazeticilik Ltd.Şti.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Ulusal Kalkınma Stratejisi*.

Eadington W. R. and Redman M.(1991). Economics and Tourism. *Annals of Tourism Research*, (18):41-56

Ekonomi Ansiklopedisi. (1983). İstanbul: Paymaş Yayınları.

Erdoğan, H. (1995). *Ekonomik Sosyal Kültürel Çevresel Yönleriyle Uluslararası Turizm*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, N. (2003). *Çevre ve (Eko)Turizm*. Ankara: Erk Yayınları.

Erdönmez, C. (2005). Köykent: Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Bir Kırsal Kalkınma Projesinin Çözümlemesi, Süleyman Demirel Üniversitesi. *Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, Sayı: 2, 35-51 ISSN: 1302-7085.

Esengün, K. (2005). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm. *T.C. Sivas Belediye Başkanlığı Sivas Kaplıcaları ve Turizm Potansiyeli Sempozyumu*. ss.168-171. Sivas 15-17 Nisan.

Esengün, K., Akça H. ve Sayılı M. (1999). GAP Bölgesinde Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Yeni Bir Yaklaşım: Kırsal Turizm, *GAP 1. Tarım Kongresi*, ss.389-396. Şanlıurfa 26-28 Mayıs.

Euro, B. (1998). *Facts and Figures on The Europeans' Holiday, Euro Barometer for DG XXIII*. Brussels: European Commission.

European Commission (EC) (1999). *Towards Quality Rural Tourism*. Enterprise Directorate General, Brussels: Tourism Unit.

Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası. (2009). *Sayılarla Fethiye; Fethiye Sosyo-Ekonomik Raporu* 2008. (20 Ekim 2009). http://www.fto.org.tr/DB_Image/10/828/ekonomik%20rapor%202008SON.pdf adresinden alınmıştır.

Fethiye Belediyesi. (2009). (10 Eylül 2009). <http://www.fethiye.bel.tr/tarihce.aspx> adresinden alınmıştır.

Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası. (2009). *Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası Ekonomik Raporu* 2007. (20 Ekim 2009). http://www.fto.org.tr/DB_Image/10/824/Ekonomik%20Rapor.pdf adresinden alınmıştır.

Fethiye Orman İşletme Müdürlüğü. (2009).

Fethiye Tarım İlçe Müdürlüğü. (2009).

Fleischer, A. ve Felsenstein, D. (2000). Support For Rural Tourism Does It Make A Difference ?. *Annals Of Tourism Research*, 27(4).

Genim, S. (2002). Kültür Turizmi. *T.C Turizm Bakanlığı II. Turizm Araştırmaları Şurası Bildirileri*, Ankara, 12-14 Nisan.

Gözenç, S. (2008). Türkiye'nin Doğal Bitki Örtüsü ve Hayvan Toplulukları, Anadolu Üniversitesi Yayınları (e-kitap), (16 Temmuz 2009). <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/unite05.pdf> adresinden alınmıştır.

Gülçubuk, B. (1997). Kırsal Kalkınma Çalışmalarında Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Yeri ve İşlevi. *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gün, P. (2006). *Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Fethiye 1923-1960*. Fethiye: Fethiye Belediyesi Yayını.

Gündüz, S. (2004). Ankara İli Kalecik İlçesinde Tarımsal Turizme Uygun Alanların Saptanması ve Tarımsal Turizm Modelinin Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma. *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gülçubuk, B. (2005). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Ders Notları.

Gürbüz, İ. B., Erol, A. O. ve Yavuz, O. (2002). Dünya’da ve Türkiye’de Kırsal Turizm, *Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi*, İzmir, 18–20 Eylül.

Halbway, C. J. ve Taylor, N. (2006). *The Business of Tourism Seventh Edition*. England: Prentice Hall.

Hayata Uçan Dostlarımızın Gözünden Bakma: Kuş Gözlemciliği (2008). *Buluşma Dergisi*. 26(1): 12-13 (20 Aralık 2009) <http://www.allianz.com.tr/DB/Documents/Bulusma/bulusma26.pdf> adresinden alınmıştır.

Heneghan, M. (2002). Structures and Processes in Rural Tourism, Rural Development Conference. (12 Aralık 2009) <http://www.teagasc.ie/publications/2002/ruraldev2002/paper08.asp> adresinden alınmıştır.

İmre, N. ve Gürbüz, A. (1994). *Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Yayla Turizmi Sorunları, Çözüm Önerileri ve Niksar Çamiçi Yaylası, Turizm Yıllığı*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları.

İnce, C. (2000). *Turizm İşletmelerinde Rekreasyon Ve Animasyon*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Kahraman, N. ve Türkay, O. (2004). *Turizm ve Çevre*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kısa Ovalı, P. (2007). Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Kavram, Mimari ve Çevresel Etkiler Bakımından Karşılaştırılması. *YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi*, 2(2): 64–79.

Kızılırmak, İ. (2006). *Yayla Turizmi Tanıtım Açısından Ekoturizm Türü Olan Yayla Turizminin İncelenmesi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kızılırmak, İ. ve Kurtuldu, H. (2005). Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1): 100-120.

Kiper, T. (2006). Safranbolu Yörük Köyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. *Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kostov, P. ve Lingard, J. (2001). Integrated Rural Development - Do We Need A New Approach?, (12 Kasım 2009). <http://193.205.135.220/ricerca/convegna/eaee/papers/KOSTOV.pdf> pdf adresinden alınmıştır.

Kozak, N., Kozak, A.M. ve Kozak, M. (2008). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık

Kozak, N., Kozak, A.M. ve Kozak, M. (2001). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kurt, S. (2009). Türk Halk Ürünlerinin Kullanımı: Fethiye Örneği. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Küçükaltan, D.(2002). Tarım Turizmi ve Türkiye’de Tarım Turizmi İşletmeciliği. *2.Turizm Şurası Bildirisi 1. Cilt*. ss.143-159 Ankara, 12-14 Nisan.

Küçükaslan, N. (2006). Özel İlgi Turizminde Niş Pazarlamanın Yeri, Paradoks Ekonomi. *Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2(2).

Maestro, R., Gallego, P. ve Requejo, L. (2007). The Moderating Role of Familiarity In Rural Tourism in Spain. *Tourism Management*, (28): 951-964.

Maviş, F. (1994). *Otel İşletmeciliği İlke ve Kavramlar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Middleton, V. T.C. ve Rebecca H. (1988). *Sustainable Tourism; A Marketing Perspective*, Butter Worth-Heinemann Linance House. Oxford: Jordan Hill.

Morgül, Ş. (2006). Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2008).

OECD (1994). *Tourism Strategies And Rural Development*. Organisation For Economic Operation and Devolopment, Paris.

Olalı, H. ve Timur, A. (1988). *Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık San. Ltd. Şti.

Olalı, H. ve Timur, A. (1988). *Turizm Ekonomisi*. İzmir: İnce Ofset Matbaası.

Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2): 183-195.

Sarı, C. ve Karabulut, Y. (2006). Türk Kültürünün Dünyaya Açılan Penceresi Antalya'da Kırsal Turizm Potansiyeli: Kuzca Kötü Örneği. *III.Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi Bildiri Kitabı*. ss.719-733. Çanakkale, 25-28 Mayıs.

Selimoğlu, Ö. (2004). Dünya'da ve Türkiye'de Ekoturizm, İstanbul Ticaret Odası Etüt ve Araştırma Şubesi. (12 Aralık 2009). <http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-3.pdf> adresinden alınmıştır. .

Sharpley, R. (2002). Rural Tourism And The Challenge of Tourism Diversification: The Case of Cyprus. *Tourism Management*, (23): 233- 244.

Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, (10): 67-75.

Soykan, F. (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa’da Kazanılan Deneyim. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, (11): 21-33.

Soykan, F. (2002). Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Türkiye. *Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu*, ss. 154–159, 25-27 Haziran.

Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye İçin Önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, (12): 1–13.

Soykan, F. (2006). Avrupa’da Kırsal Turizme Bakış Kazanılan Deneyim, II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, ss.72-73, 20-22 Nisan.

Subaşı, B. (2004). Yayla Turizmi Sektör Profili, İstanbul Ticaret Odası Etüt ve Araştırma Şubesi. (5 Aralık 2009). <http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-102.pdf> adresinden alınmıştır.

Şahin, İ. F. (2007). Sağlık Turizmi Açısından Erzin İçmeleri ve Çevresel Etkileri. *Çeşme Uluslararası Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. ss. 393-461, Çeşme-İzmir, 21-23 Kasım.

Şafak, İ. (2003). Türkiye’de Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, (2): 133-148

Şekercioğlu, H., Ç. (2002). Kuş Gözlemciliğinin İnsanlar ve Kuşlar İçin Önemi. (15 Aralık 2009). <http://www.stanford.edu/cagan/turkcekusculuk.pdf>. adresinden alınmıştır.

Şerefoğlu, C. (2009). Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü 2007–2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan İpard Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler, *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı.

Tekin, Y. (2004). *Türkiye Şifalı Sular Rehberi*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Tesbi, A. (2000). *Tarım Turizmi ve Önemi*. Mersin Ekonomi ve Politika Ders Notları.

- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Isparta.
- Torres, R. (2003). Linkages Between Tourism and Agriculture In Mexico. *Annals of Tourism Research*, (30)3: 546–566.
- Toskay, T. (1989). *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.
- Tuna, M. (2002). Marmaris Kentinde Turizm, Çevre ve Toplumsal Eğilimler Araştırması, *Marmaris Kültür Turizm Ve Tanıtma Vakfı (MARTAV)*.
- Tunç, A. ve Saç, F. (1998). *Genel Turizm Gelişimi ve Geleceği*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Turizm Bakanlığı. (1993). *Sağlık Turizmi Ve Turizm Sağlığı*. Yatırımlar Genel Müdürlüğü Araştırma Ve Değerlendirme Daire Başkanlığı.
- Turizm Bakanlığı. (1999). *Turizm Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Turizm Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Basım Evi.
- Turizm Bakanlığı İstatistikleri (24 Kasım 2009). <http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF2B81939FD5B60AFA44338F0DD5A3722B> adresinden alınmıştır.
- Tutar, E. (1991). Afyonkarahisar'da Termal Turizm Potansiyeli, Turizm Yıllığı 1991, *Türkiye Kalkınma Bankası Yayını*, 222-234.
- Usta, Ö. (2001). *Genel Turizm*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Uygur, M. S. ve Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2):30-49.

World Tourism Organization (1995). Collection of Tourism Expenditure Statistics. (18 Ekim 2009). <http://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/1034/1034-1.pdf> adresinden alınmıştır.

Yağcı, Ö. (2002). Turizmde Çeşitlendirme, Sürdürülebilirlik ve Kırsal Turizm. (26 Eylül 2006). http://www.emyo.ankara.edu.tr/iktisad/TURKONF/web/ozcan_yagci.doc adresinden alınmıştır.

Yıldız, Z. ve Kalağan, G. (2009). (5 Aralık 2009). www.yerelsiyaset.com adresinden alınmıştır.

Yılmaz, H. (2008). Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Ekoturizm Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye'deki Tatil Çiftliklerine Yönelik Swot Analizi. *Basılmamış Doktora Tezi* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Afyon.

Yılmaz, M. K. (1982). *Her Yönüyle Fethiye*. Fethiye: Emek Matbası.

Yosmaoğlu, N. ve Engin, F. (2003). Bolu İli Gelişme Planı Hizmetler Sektörü. (18 Ekim 2009). http://www.bolu.gov.tr/xfiles/xfiles-2_hizmetler_sektoru.pdf adresinden alınmıştır.

Yücel, C. (2006). Türkiye'de Rafting Akıntıya Kürek Çekiyor. (18 Ekim 2009). <http://www.tursab.org.tr/concept/turkish/istatistikler/akrobat/Cesit/obey/Raft22.pdf> adresinden alınmıştır.

İnternet Adresleri

<http://www.hafif.org/etiket/macera-turizmi> Erişim Tarihi: 12.12.2009

<http://www.sucenneti.com/akarsu-rafting-turizmi/105-artvin-çoruh-ve-barhal-nehirleri-akarsu-rafting-merkezleri.html>. Erişim Tarihi: 11.12.2008

<http://www.cevder.org/dosyalar/doga-yuruyusu/doga-yuruyusu.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2008

http://www.beykus.com/index.php?option=com_content&view=section&id=3&layout=blog&Itemid=3, Erişim Tarihi: 12.12.2008

<http://www.jeotermaldernegi.org.tr/termal%20iht>m, Erişim Tarihi: 13.06.2009

http://www.beykus.com/index.php?option=com_content&view=article&id=14:ku_gozleminin-amaci&catid=7:ku_gozlemcili&Itemid=3, Erişim Tarihi: 12.08.2009

<http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF679A66406202CCB044431A5630DA1EDD>, Erişim Tarihi: 12.08.2009

<http://www.isgucdergi.org/?p=makale&id=222&cilt=6&sayi=2&yil=2004>, Erişim Tarihi: 25.08.2009

<http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D679299488453EF356>, Erişim Tarihi: 01.10.2009

<http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D679299488453EF356>, Erişim Tarihi: 01.10.2009

<http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF060F3652013265D6A311BE869018F1B9>, Erişim Tarihi: 01.10.2009

<http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF1AD8E71A9A9C29254A822CD24F30817F>, Erişim Tarihi: 01.10.2009

<http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF1AD8E71A9A9C29254A822CD24F30817F>, Erişim Tarihi: 03.10.2009

<http://www.meteor.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler/istatistik.aspx?m=FETHIYE>, Erişim Tarihi: 12.10.2009

http://www.fethiye.gov.tr/default_B1.aspx?content=194, Erişim Tarihi: 12.10.2009

<http://www.turizm gazatesi.com/articles.aspx?id=18424>, Erişim Tarihi: 01.11.2009

<http://www.milliparklar.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14.11.2009

<http://www.turizmforumu.net/makale/f-pek.in.htm>, Erişim Tarihi: 17.11.2009

<http://www.kulturturizm.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF679A66406202CCB0157DD6EOCF8B4E79>, Erişim Tarihi: 23.11.2009

<http://www.bugday.org/tatuta>, Erişim Tarihi: 12.12.2009.

<http://www.ratztamara.com/rural.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2009

<http://www.akdeniz.edu.tr/muhfak/cevre/coastlearn-r/tourism/casestudiesdanube.htm>, Erişim Tarihi: 13.12.2009

http://www.bulgariatravel.org/files/touristic_activity/file_10_en.pdf, Erişim Tarihi: 13.12.2009

<http://www.hotelsfethiye.net/makale.asp?id=20>, Erişim Tarihi: 18.12.2009

<http://ekolojikgezi.com/milli-parklarimiz/60-saklikent-milli-parki-mugla.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2009

<http://www.hotelsfethiye.net/Fethiye-Plajlari.asp>, Erişim Tarihi: 20.12.2009

http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96l%C3%BCdeniz,_Fethiye, Erişim Tarihi: 21.12.2009

http://www.oludeniz.bel.tr/oludeniz_hakkında.asp, Erişim Tarihi: 21.12.2009

<http://www.yamacparasutu.net/menu/menu.asp?syf=32>, Erişim Tarihi: 21.12.2009

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kelebekler_vadisi 2009, Erişim Tarihi: 21.12.2009

<http://www.kenthaber.com/ege/mugla/fethiye/Rehber/antik-kentler/kadyandacadianda>, Erişim Tarihi: 21.12.2009

<http://www.dpt.gov.tr> (2007). Ulusal Kalkınma Stratejisi. s.10

http://www.eucoordination.org/bultenler/bulten_s10.pdf, Erişim Tarihi: 28.12.2009.

FOTOĞRAFLAR

Fethiye'den bir görünüm

Pastoral Vadi Fotoğrafları

Yonca Longe Otel'inden Fotoğraflar

Kırsal Yaşam Fotoğrafları(Fethiye-Çalış Plajı kültür çadırından görünüm)

